

VILNIAUS UNIVERSITETAS
Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedra

Vytautas Mažiulis

**PRŪSŲ KALBOS
ISTORINĖ GRAMATIKA**

Vilniaus universiteto leidykla
2004

UDK 808.81-5(075.8)

Ma736

Specialusis red. prof. habil. dr. *Bonifacas Stundžia*

Recenzentas prof. habil. dr. *Algirdas Sabaliauskas*

Svarstyta VU Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedros
posėdyje 2003-12-16

Rekomenduota kaip mokomoji knyga
kalbotyros magistrantams ir doktorantams
(VU Filologijos fakulteto tarybos 2003-12-23 posėdis,
protokolas Nr. 3)

Leidimą rėmė

Valstybinė lietuvių kalbos komisija

ISBN 9986–19–639–6

© Vytautas Mažiulis, 2004

Turinys

Sutrumpinimai / 6

Šaltiniai ir literatūra / 6

Kalbos ir dialektai / 8

Kiti sutrumpinimai / 9

Pratarmė / 12

1. Fonetika / 13

Kirtis ir priegaidė / 13

Vokalizmas / 14

Trumpieji balsiai / 14

Ilgieji balsiai / 16

Konsonantizmas / 19

2. Iš vardažodžių darybos / 22

Dūriniai (*composita*) / 22

Reduplikaciniai kamienai / 23

Priesagų daryba / 25

Balsinės priesagos / 25

Priesagos su *-v-* / 26

Priesagos su *-n-* / 26

Priesagos su *-m-* / 29

Priesagos su *-l-* / 29

Priesagos su *-k-* / 30

Priesagos su *-g-* / 32

Priesagos su *-t-* / 33

3. Daiktavardžių linksniavimas / 36

Bendrosios pastabos / 36

a kamienas / 37

ā kamienas / 43

ja ir *ija* kamienai / 45

ī/*īā* kamienas / 47

ē kamienas / 47

i kamienas / 48

u kamienas / 50

Priebalsiniai (=K) kamienai / 51

4. Būdvardžių linksniavimas / 54

- a / ā* kamienai / 54
 - (i)ā* kamienas / 55
 - Įvardžiuotiniai būdvardžiai / 55
 - Būdvardžių laipsniavimas / 56
-

5. Skaitvardžiai¹ / 57

6. Įvardžiai / 59

- Gimininiai įvardžiai / 59
 - stas* „tas“ / 59
 - schis* „šis“ / 62
 - tāns* „jis, anas“ / 63
 - din* „jį, ją“ / 63
 - kas* „kas“ / 64
 - kawīds* „koks“, *stawīds* „toks“ / 65
 - wissa-* „visas“ / 66
 - ains* „vienas“ / 66
 - subs* „pats (selbst)“ / 66
 - Negimininiai (participiniai) įvardžiai / 67
 - Vienaskaitos formos / 67
 - Daugiskaitos formos / 69
 - Savybiniai (posesyviniai) įvardžiai / 70
-

7. Asmenavimas / 72

- Verbum finitum / 72
- Laikai ir nuosakos / 74
- Esamojo laiko kamienai / 74
- a) atematiniai kamienai / 74
- b) *ā* kamienai / 75
- c) *i* kamienai / 75
- d) *a* kamienai / 76
- Būsimasis laikas (fut.) / 81
- Būtais laikas (praet.) / 82
- Optatyvinės formos / 83
- a) imperatyvas / 83
- b) permisyvas / 85

Verba infinita / 86

Infinityvas / 86

Dalyviai (*partic.*) / 86

Partic. praes. act. / 86

Partic. praes. pass. / 88

Partic. praet. act. / 88

Partic. praet. pass. / 90

Nekaitomos kalbos dalys / 91

1) prieveiksmis (*adv.*) / 91

2) prielinksniai (*praep.*) ir priešdėliai (*praef.*) / 92

Sutrupinimai

A. Šaltiniai ir literatūra

Ambrasas DDR – Ambrasas S. Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmožodiniai vediniai. Vilnius, 1993.

Ambrasas DIS – Ambrasas V. Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė. Vilnius, 1979.

APh – Archivum Philologicum. Kaunas, 1930–1939. Kn. 1–8.

AslPh – Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1876–1929. Bd. 1–42.

Baltistica – Baltistica. Vilnius, 1965–.

BB – Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen. Hrsg. von A. Bezzenger. Göttingen, 1877–1906. Bd. 1–30.

Berneker BS – Berneker E. Die preußische Sprache. Straßburg, 1896.

BS – Mažiulis V. Baltų ir kitų ide. kalbų santykiai. Vilnius, 1970.

Būga I, II, III (Būga RR) – Būga K. Rinkiniai raštai. Sudarė Z. Zinkevičius. Vilnius, 1958–1961. T. 1–3.

Burrow SL – Burrow T. The Sanskrit Language. London, 1973.

EH – Endzelīns J. un Hauzenberga E. Papildinājumi un labojumi K. Mülenbacha latviešu valodas vārdnīcai. Rīgā, 1934–1946. Sēj. 1–2.

Endzelīns BVSF – Endzelīns J. Baltu valodu skaņas un formas. Rīgā, 1948.

Endzelīns SV – Endzelīns J. Senprūšu valoda. Rīgā, 1943.

ESSJ – Этимологический словарь славянских языков. Под ред. О. Н. Трубачева. Москва, 1974–. Вып. 1–.

Fraenkel – Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1962–1965. Bd. 1–2.

Gamkrelidze-Ivanov – Гамкrelидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Тбилиси, 1984. Т. 1–2.

Gerullis ON – Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. Berlin und Leipzig, 1922.

Girdenis KD – Girdenis A. Kalbotyros darbai. Vilnius, 2000–2001. T. 1–3.

GL – General Linguistics. The Pennsylvania State University Press, 1961–.

IF – Indogermanische Forschungen. Strassburg, 1892–1916. Bd. 1–37; Berlin, 1917–.

Kalbotyra – Kalbotyra. Vilnius, 1958–.

Karaliūnas BKS (ir BKB) – Karaliūnas S. Baltų kalbų struktūrų bendrybės ir jų kilmė. Vilnius, 1987.

Kaukienė LVI I – Kaukienė A. Lietuvių kalbos veiksmožodžio istorija. I. Klaipėda, 1994.

- Kaukienė PK – Kaukienė A. Prūsų kalba. Klaipėda, 2002.
- Kazlauskas LKIG – Kazlauskas J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. Vilnius, 1968.
- KZ – Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, begr. von A. Kuhn. Berlin, 1852–1885. Bd. 1–27; Gütersloh, 1887–1907. Bd. 28–40; Göttingen, 1907–.
- Levin SE – Levin J. F. The Slavic Element in the Old Prussian Elbing Vocabulary. Berkeley-Los Angeles-London, 1974.
- LKK – Lietuvių kalbotyros klausimai. Vilnius, 1957–.
- LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1941. T. 1; Kaunas, 1947. T. 2; Vilnius, 1956–. T. 3–.
- Mayrhofer – Mayhofer M. Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen. Heidelberg, 1956–1980. Bd. 1–4.
- ME – Mülenbachs K. Latviešu valodas vārdnīca. Redigējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. Rīgā, 1923–1932. Sēj. 1–4.
- PKP – Mažiulis V. Prūsų kalbos paminklai. Vilnius, 1966–1981. T. 1–2.
- Palmaitis BGR – Palmaitis L. Baltų kalbų gramatinės sistemos raida. Kaunas, 1998.
- Paulauskienė LKM – Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologija. Vilnius, 1994.
- Pokorny – Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern und München, 1959–1969. Bd. 1–2.
- Rosinas BĮ – Rosinas A. Baltų kalbų įvardžiai. Vilnius, 1988.
- Rosinas BĮM – Rosinas A. Baltų kalbų įvardžiai: morfologijos raida. Vilnius, 1995.
- Sabaliauskas LKL – Sabaliauskas A. Lietuvių kalbos leksika. Vilnius, 1990.
- Schmalstieg Balt. Verb. – Schmalstieg W. R. The Historical Morphology of the Baltic Verb. Washington, 2002.
- Schmalstieg OP – Schmalstieg W. R. An Old Prussian Grammar. University Park and London, 1974.
- Schmalstieg SP – Schmalstieg W. R. Studies in Old Prussian. University Park and London, 1976.
- Skardžius ŽD – Skardžius Pr. Lietuvių kalbos žodžių daryba. Vilnius, 1943.
- Stang Vergl. Gr. – Stang Chr. S. Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen. Oslo, 1966.
- Stundžia B. in: Colloquium Pruthenicum primum. Warszawa, 1992, p. 151 tt.

Szemerényi Einf.² – Szemerényi O. Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft. Darmstadt, 1980.

Топоров П.И. – Топоров В. Н. Прусский язык: Словарь. Москва, 1975–.

Trautmann AS – Trautmann R. Die altpreuussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910.

Trautmann BSW – Trautmann R. Baltisch-Slawisches Wörterbuch. Göttingen, 1923.

Trautmann PN – Trautmann R. Die altpreußischen Personennamen. Göttingen, 1925.

Urbutis ŽDT – Urbutis V. Žodžių darybos teorija. Vilnius, 1978.

Vasmer – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Москва, 1964–1973. Т. 1–4.

VBK – Vakarų baltų kalbos ir kultūros relikvai. Klaipėda, 2000.

Wijk Apr. St. (ir AS) – Wijk N. van. Altpreußische Studien. Haag, 1918.

Zinkevičius LKIG – Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. Vilnius, 1980–1981. Т. 1–2.

ZslPh – Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig, 1924–1950. Bd. 1–20; Heidelberg, 1951–.

B. Kalbos ir dialektai

aukšt.	– aukštaičių, aukštaitiškai
av.	– Avestos, avestiškai
balt.	– baltų
bažn.	– bažnytinės (kalbės)
bltr.	– baltarusių, baltarusiškai
dor.	– dorėnų, dorėniškai
germ.	– germanų
go.	– gotų, gotiškai
gr.	– graikų (= sen. gr.), graikiškai
het.	– hetitų, hetitiškai
ide.	– indoeuropiečių
ind.	– indų, indiškai
ind.-iran.	– indų-iranėnų
iran.	– iranėnų
kurš.	– kuršių, kuršiškai
la.	– latvių, latviškai
lie.	– lietuvių, lietuviškai

lo.	– lotynų, lotyniškai
n(auj).	– naujūņu laikų, naujūsios (kalbōs)
n.v.a.	– naujūsios vokiečū aukštaičū (kalbōs) – nhd.
pr.	– prūsų, prūsiškai
r(us).	– rusų, rusiškai
s(en).	– senovēs, senūsios (kalbōs)
serb.	– serbų, serbiškai
serb.-chorv.	– serbų-chorvatų (kroatų)
sl.	– slavų
s. sl.	– senovēs slavų (kalbōs)
s.v.a.	– senūsios vokiečū aukštaičū (kalbōs) – ahd.
v(id).	– vidurinių laikų, vidurinės (kalbōs)
v(ok).	– vokiečū, vokiškai
žem.	– žemaičū, žemaitiškai

C. *Kiti sutrumpinimai*

abl.	– ablatyvas
acc.	– akuzatyvas, galininkas
act.	– aktyvas, veikiamoji rūšis
adj.	– adjektyvas, būdvardis
adess.	– adesyvas
adv.	– adverbijas, prieveiksmis
all.	– alatyvas
avd.	– asmenvardis
aor.	– aoristas
ca.	– circa („apie“)
cas. gener.	– casus generalis
cnj.	– jungtukas (conjunctio)
comp.	– komparatyvas, aukštesnysis laipsnis
conj.	– konjunktyvas
dat.	– datyvas, naudininkas
dial.	– dialektinis, tarminis
dimin(ut).	– diminutyvas, mažybinis
du.	– dualis, dviskaita
fem.	– femininas, moteriškosios giminės
frequ.	– frekventatyvas
fut.	– futūras, būsimasis laikas
gen.	– genityvas, kilmininkas
grad.	– laipsnis (gradus)

ibd.	– ibidem („ten pat“)
idem.	– („tas pats“)
ill.	– ilatyvas
imperat.	– imperatyvas, liepiamoji nuosaka
impf.	– imperfektas
indecl.	– nelinksniuojamas (indeclinabile)
indic.	– indikatyvas
iness.	– inesyvas
inf.	– infinityvas, bendratis
inj.	– injunktyvas
instr.	– instrumentalis, įnagininkas
interj.	– interjekcija, išiktukas, šauktukas
interrog.	– interogatyvas, klausiamasis (įvardis)
intrans.	– intransityvas, negalininkinis
iter(at).	– iteratyvas, dažninis
kat-mas	– katekizmas
K-kamienis	– konsonantinio (priebalsinio) kamieno
l.c.	– loco citato arba loco commemorato („cituotoje arba minėtoje vietoje“)
loc.	– lokatyvas, vietininkas
masc.	– maskulinas, vyriškosios giminės
mod.	– nuosaka (modus)
neutr.	– neutras, bevardės giminės
nom.	– nominatyvas, vardininkas
num.	– skaitvardis (numerale)
num. card.	– kiekinis skaitvardis (numerale cardinale)
num. ord.	– kelintinis skaitvardis (numerale ordinale)
op. cit.	– opus citatum („cituotas, minėtas darbas“)
opt.	– optatyvas, geidžiamoji nuosaka
pan.	– panašiai
partic.	– participijas, dalyvis
partit.	– partityvas
pass.	– pasyvas, neveikiamoji rūšis
perf.	– perfektas
pl.	– pluralis, daugiskaita
plg.	– palyginti(na)
posit.	– pozityvas, nelyginamasis (laipsnis)
poss.	– posesyvas, savybinis (įvardis)
postpos.	– postpozicija
ppr.	– paprastai (vartojamas)

praef.	– prefiksas, priešdėlis
praep.	– prepozicija, prielinksnis
praes.	– prezentas, esamasis (laikas)
praet.	– preteritas, būtasis (laikas)
pron.	– įvardis (pronomėn)
prtc.	– particula, dalelytė
refl.	– refleksyvas, sangražinis
relat.	– relatyvas, santykinis
resp.	– respektyvai, atitinkamai
ryt.	– rytų
sc.	– scilicet („būtent, tai yra“)
sg.	– singularis, vienaskaita
sk.	– skaityti(na)
subst.	– substantyvas, daiktavardis
subst. mob.	– substantivum mobile
suff.	– sufiksas, priesaga
sup.	– supinas, siekinys
superl.	– superlatyvas, aukščiausiasis (laipsnis)
s.v.	– sub voce („prie žodžio“)
trans.	– tranzityvas, galininkinis
vak.	– vakarų
verb.	– verbas, veiksmažodis
voc.	– vokatyvas, šauksmininkas
vv.	– vietovardis
žr.	– žiūrėti(na)

Pratarmė

Prūsų kalbos tyrinėjimai dėl jos raštų skurdumo daugeliu atvejų yra problemiškesni už jos giminaičių lietuvių ir latvių kalbų tyrinėjimus. Tai, aišku, pasakytina ir apie „Prūsų kalbos istorinę gramatiką“ (= PIG), kurioje bandoma gvildinti fonetikos (bei rašybos), žodžių darybos ir ypač kaitybos sinchroninius ir diachroninius klausimus, remiantis „Prūsų kalbos etimologijos žodyno“ (= PEŽ. Vilnius, 1988–1997) keturtomyje nurodyta literatūra ir pačiu PEŽ. Prūsų kalbos sintaksės, kuri jų raštuose gana vokiška, tuo tarpu specialiai nenagrinėju.

PIG literatūros ir kitokie sutrumpinimai pateikti pagal PEŽ (žr. I 16–35, II 5–6, III 5–7, IV 5–6)*.

* Patogumo sumetimais literatūros ir kitų sutrumpinimų sąrašas, papildytas nauja bibliografija, duodamas ir čia. *Spec. red.*

1. FONETIKA

Kirtis ir priegaidė

§ 1. Pr. (kaip ir lie.) žodžio kirtis buvo laisvas, tai ypač rodo III kat-me daug kur vartojamas diakritinis ilgųjų kirčiuotų balsių ženklas, pvz.: *mūti* „motina“ (< **mātē* „t. p.“ = lie. dial. *mótē* „t. p.“), *antrā* (= lie. *antrā* < **antrā*), *kaimīnan* (= lie. *kaimýna*), *turīt* (= lie. *turėti*) ir kt.

§ 2. Tas pats ženklas ne vienur yra vartojamas ir III kat-mo diftonguose (kirčiuotuose, žr. dar § 5):

a) cirkumfleksiniuose diftonguose (jų pirmasis sandas yra pailgintas), pvz.: *ēisei* „einì“ (: lie. *eĩ-ti*), *gēide* „laukia“ (: lie. *geĩ-džia*, plg. la. *gài-dīt* „laukti“), *dessĩms* (: lie. *dešĩmtas*, plg. la. *sĩmts* „šimtas“), *mārtin* (: lie. *marčią*, la. *mārša*), *mērgan* (: lie. *meřga*, la. *mērga*), *rānkan* (: lie. *rañka*, la. *rùoka*) ir kt.

b) akūtinuose diftonguose (jų antrasis sandas yra pailgintas), pvz.: *aīnan* „viena“ (< **eīnan* : lie. *v-ieną*, la. *v-iēnu*), *kaūlins* (: lie. *káulas*, la. *kaūls*), *pogaūt* „gauti“ (lie. *gáuti*, la. *gūt*), *steīmans* „tiems“ (lie. *tíems*, la. *tiēm*) ir kt.

Dėl prūsų kirčiavimo ir priegaidžių žr. Endzelīns SV 19–22 (ir liter.), Stang Vergl. Gr. 143 t., 172 tt. Žr. dar Bezenberger KZ XLIV 315 tt., Girdenis KD I 318 tt.

§ 3. Iš III kat. diftongų parašymo atkuriamas pr. priegaidės (cirkumfleksinę ir akūtinę) pagal jų pobūdį įprasta laikyti panašesnes į atitinkamas la. priegaidės (žr. Endzelīns SV 22, Stang Vergl. Gr. 144 ir kt.). Tačiau atrodo, kad pr. priegaidės buvo panašesnės ne į la., o į lie. žem. šnektų priegaidės, žr. Bezenberger KZ XLIV 315 tt. ir ypač Girdenis KD I 320 t.

§ 4. Panaši kaip III kat-me pr. diftongų priegaidžių distribucija kituose pr. raštuose paliudyta kur kas skurdžiau. I ir II kat-me randu tik vieną atvejį: *staey pallapsaey* „tie paliepipimai“

(I 5₁ = II 5₁) su fleksija *-aey*, atspindinčia cirkumfleksinės kilmės kirčiuotą diftongą **-āi* (jo pirmojo sando pailginimą rodo raidė *-e-*), plg. lie. (*vaik*)-*ai* nom. pl., žr. PEŽ III 215. Ir E žodynylyje randu cirkumfleksinės kilmės (kirčiuotų) diftongų (su jų pirmojo sando pailginimu), pvz.: *doalgis* (= lie. *dałgis*) = (pr. E) **dōlgis* = (t. y.) **dālgis* (čia **ō* yra trumpojo **ā* koreliatas, žr. § 19), *moasis* „dumplės“ = (pr. E) **mōsas* < **mōisas* = (t. y.) **māisas* (= lie. *maišas*), *semo* „žiema“ = (pr. E) **zēmō* < **zēmō* (matyt, baritoninė lytis) = (t. y.) **zēmā* (= lie. *žiemà*) ir kt.; akūtinės kilmės diftongų, be abejo, taip pat slypi E žodynylyje, bet juos patikimai atsekti dabar neįmanu.

§ 5. Pastaba. Nekirčiuoti pr. cirkumfleksiniai diftongai savo pirmųjų sandų nepailgino kat. šnektose (sunkiau čia ką pasakyti apie E šnektą); o nekirčiuoti pr. ilgieji balsiai kat. (bet ne E) šnektose buvo aiškiai sutrumpėję, žr. dar § 11.

Vokalizmas

a) Trumpieji balsiai

§ 6. Iš balt. **i* (< ide. **ī*) išriedėjęs pr. **i* atliepia lie. *i*, la. *i*, pvz.: pr. *is* „iš“ – lie. *iš* (dial. *iž*), la. *iz*; pr. *kittan* „kitą“ – lie. *kitas*, la. *cits*; pr. *wissa* – lie. *visas*, la. *viss* ir kt. Yra atvejų, kur pr. **i* iškritęs, pvz., *camstian* „avis“ (E) < **kamist'an* (PEŽ II 105 tt.), *werstian* „veršiukas“ (E) < **versist'an* (PEŽ IV 231) ir kt. Pr. raštuose balsis (pr.) **i* kartais parašomas raide *e*, pvz.: *camenis* „žaiždras“ (E) < **kaminas* (PEŽ II 103 t.), *pekollin* „pragara“ (I) < **pikulin* „t. p.“ (: *pyculs* III su **pik-*, žr. PEŽ III 280) ir kt.; tai rodo, kad pr. **i* buvo atviras (žr. Girdenis, Mažiulis in: Girdenis KD III 413 tt.). Tam neprieštarauja ir, pvz., *meltan* (E) „miltai“ (= **miltan*), dėl kurio segmento *-el-* fonetinės vertės žr. PEŽ III 125 t., be to, plg. § 2.

§ 7. Iš balt. **ū* (< ide. **ū*) kilo pr. *u*, lie. *u*, la. *u*, pvz., pr. *duckti* „duktė“ (E) < **duktē* (PEŽ I 235) – lie. *duktė*; pr. *budē* „(jie) budi“ (III) – lie. *budėti*, *būdinti*, la. *budināt* „budinti“. Pr. *u*

buvo atviras (panašiai kaip ir pr. *ī*, žr. anksčiau), tai rodo balsio pr. **u* parašymas *o/u* (žr. Girdenis KD I. c.), pvz.: pr. *meddo* (E) „medus“ (be to, su nekirčiuota fleksija **ū*, žr. PEŽ III 118) – lie. *medūs*, la. *medus*; pr. *prusnan / prosnan* (III) „veida“ – lie. *prusnà* „snukis“, la. (pl.) *prusnas* „lūpos, burna“ (PEŽ III 361); *druwē / drowy* „tiki“. Plg. gana dažną pr. *ū* parašymą raide *o* fleksinėse kat-mų morfemose (nekirčiuotose): *dangon* (acc. sg.) „dangu“ (I, III), *sounon* „sūnu“ (III greta *sunun* „t. p.“ I) ir kt. arba (irgi su *-on* vietoj *-un*) *daton* „duoti“ (III), *būton* „būti“ (III), *pūton* „gerti“ (III) ir (su *-ons* vietoj *-uns*) *auginnons* „auginęs“ (III) ir kt.

§ 8. Iš balt. **ē* (< ide. **ē*) išriedėjęs pr. **ē* atliepia lie. *e*, la. *e*, pvz.: pr. *meddo* „medus“ (E) – lie. *medūs*, la. *medus*; pr. *median* „miškas“ = **med'an* – lie. (dial.) *mėdžias* „t. p.“, la. *mežs* „t. p.“ Dėl prūsams būdingos *e/a* defonologizacijos balsis pr. **ē* neretai išvirsta į *ā*, pvz.: *addle* (E) „eglė“ – lie. *ėglė*, la. *egle*; pr. (E) *assaran* (sk. *azaran*) „ežeras“ – lie. *ėžeras*, la. *ezers*; pr. (kat.) *ast / est* „esti, yra“ – lie. *ėsti* „t. p.“ ir kt. Plg. dar atvejus, kuriais balsis pr. **ē* po *r* ir *l* išvirtęs į *a*, pvz. (E): *kraclan* „krūtis, krūtinė“ < **kreklan* (PEŽ II 253 tt.), *ladis* „ledas“ < **ledas* (PEŽ III 15 tt.).

§ 9. Iš balt. **a* → vak. balt. **a* (tiksliau, matyt, balt. **ɔ* → vak. balt. **ɔ*, žr. § 19) kilo pr. **a* (resp. *ɔ*), lie. *a*, la. *a*, pvz.: *golis* (E) „mirtis“ < **galas* „t. p.“ (t. y. **gɔlas* „t. p.“) = *gallan* (acc. sg., III) „mirtį“ (PEŽ I 319 tt.); *assis* (E) „ašis“ – lie. *ašis*, la. *ass*; *naktin* (acc. sg., III) „naktį“ – lie. *naktis*, la. *nakts* ir kt.; taip pat (su fleksiniu *-a*) pr. (III, adv.) *ilga* „ilgai“ (PEŽ II 23), *polinka* (III) „pasilieka“ (PEŽ III 318) ir pan., bet (III) *empijrint* „sūrinkta“ (PEŽ I 155), *isrankīt* „išgėlbėta“ (žr. PEŽ II 47 s.v. *isrankiūns*) ir kt. (su numestu galiniu **-ā*, žr. dar § 265).

Fleksinis pr. **-as* (vardažodžių nom. sg. masc.) paprastai išvirsta: a) kat. šnektose į pr. **-s* (pvz., *Deiws* „Dievas“, *wijrs* „vyras“ ir kt.) ir b) E šnektose – į pr. **-s* (pvz., *cawx* „velnias“,

slayx „slietas“ ir kt.) bei (turbūt per *-s) į *-ⁱs (pvz., *Deywis* „Dievas“, *dumis* „dūmas“ ir kt.).

§ 10. Pr. *-a po minkštojo priebalsio (ir po *j*) randame supriešakėjusį resp. parašytą raide *a* arba *e*, pvz.: pr. (E) *garian* „medis“ = **gar'an*, pr. (III) *gēide* „laukia“ = **gēid'a*, pr. (E) *wargien* „varis“ = **var'an* (su segmentu *-r', informantas suvoktu kaip *-rj-, žr. PEŽ IV 221, žr. dar § 24). Nėkirčiuotas pr. *a* kartais parašytas raide *e*, pvz.: *sedinna* (III) „stato“ (PEŽ IV 34 s.v. *saddina*), *tresde* (E) „strazdas“ (PEŽ IV 199), *wessis* (E) „važys“ (žr. PEŽ IV 232), *widdewū* (III) „našlė“ (žr. PEŽ IV 234).

b) Ilgieji balsiai

§ 11. Senovinių ilgųjų balsių (tiek kirčiuotų, tiek nėkirčiuotų) likimo atžvilgiu E šnektą yra archajiškesnė už katekizmų šnektą (šnektas); tokį dalyką rodo, pvz., štai kas: turime baritoną pr. (E) *mothe* „motina“ = **mōtē* (su nesutrumpėjusiu *-ē) ir baritoną pr. (kat., III) *mūti* „t. p.“ (su trumpuoju *-ī) < **mūtī* = **mōtē*, žr. toliau.

§ 12. Iš balt. *ī → vak. balt. *ī kilo pr. (E) *ī, rašomas raidėmis *i*/*y*/*ie*, pvz.: pr. (E) *giwato* „gyvenimas, gyvata“ (plg. lie. *gyvatà*), *ylo* „ýla“ (plg. lie. *ýla*, la. *ilens* „t. p.“), *liede* „lydeka“ (plg. lie. *lydys*, la. *lidaka*). Tą patį vak. balt. *ī atliepia pr. kat.-mų parašymai raidėmis *i*, *ī*, *ei*, *ey*, pvz.: *giwan* „gyvenimas“, *gīwas* „gyvenimo“, *gijwan* „gyvenimą“, *geīwan* „t. p.“, *geiwin* (*geywien*) „t. p.“ ir kt.; tai rodo, kad vak. balt. *ī buvo išvirtęs į (kirčiuotą) pr. kat. diftongoidą *^eī (plg. Stang Vergl. Gr. 50). Vadinasi, vak. balt. *ī likimo atžvilgiu už pr. kat. šnektą (šnektas) archajiškesnė yra pr. E šnektą: ji balsio vak. balt. *ī nevertė į diftongoidą, žr. anksčiau. Pastaba: pr. (I) *rekian* „viešpatį“, (II) *skresitzt* „kryžiuotas“ raidė -e- atspindi (I, II) balsį *-ī- (nėkirčiuotą) < *-ī- (kirčiuotą), žr. PEŽ IV 25 t. (s.v. *rikis*) resp. PEŽ IV 124 (s.v. *scrīsits*).

§ 13. Balt. **ū* → pr. (E) **-ū-*, rašomas raide *u*, pvz., *dumis* (plg. lie. *dūmai*, la. *dūmi*), *suris* (lie. *sūris*). Balt. **ū* atliepia katmų parašymus *u / ū, ou (au)*, pvz.: *sunun* „sūnu“, *soūnan* „t. p.“ (*saūnan* „t. p.“), *būton* „būti“ (*baūton / boūton* „t. p.“); čia atspindimas kirčiuotas pr. kat. **oū* (diftingoidas, plg. Stang Vergl. Gr. 50), kurio (plg. ir § 12) dar nebuvo E šnektoje.

§ 14. Balt. **ē* → pr. (E) **ē*, pvz.: *semen* „sėkla“ (plg. lie. *sėmenys*), *wetro* „vėtra“ (plg. lie. *vėtra*, la. *vētra*), *wosee* „ožka“ [= (v)ōzē] ir kt. Tą patį pr. (E) **ē* turi *pleynis* „plėvė“ (plg. lie. *plėnis* „t. p.“), *seyr* „širdis“ (= **sēr*), žr. Endzelīns SV 26, Stang Vergl. Gr. 46 t. Žodžiuose (E) *geasnis* (PEŽ I 332), *paedey* (PEŽ III 240) ir *seabre* (PEŽ IV 88 t.) raidės *-ea-* žymii paplatėjusį (dial.) pr. (E) **-ē-* (Endzelīns l. c.).

§ 15. Iš (vak.) balt. **ē* atsirado II ir III kat-mo šaknis ir priegasinis pr. **ī*, pvz.: *ydi* (II) „valgis“ (= **īd-* < **ēd-*, žr. PEŽ II 17) bei *īdin* (III) „t. p.“ (acc. sg.), *turryetwey* (II) „turėti“ (su *-ye-* = pr. **-ī-* < **-ē-*) bei *turrītwei* (III) „t. p.“ ir kt. Tačiau I kat-me turime pr. **-ē-*, pvz.: *eden* (I) „valgį“ = **ēd-* ir kt. Toks I kat-mo ir II bei III kat-mo skirtumas atsirado galbūt dėl to, kad: „der Übersetzer von I sei kein Samländer von Geburt gewesen, sondern vielleicht Natanger“ (Gerullis ON 271). Finalinis kirčiuotas pr. **-ē* visuose pr. kat-muose išliko (kaip **-ē*), pvz.: *semē* (III) „žemė“, *druwē* (III) „tūki“ = *druwe* (I, II, III) „t. p.“ (žr. § 226); tačiau nekirčiuotas virto į (**-ī*>) **-ī*, pvz.: *mūti* (III) „motina“, *drowy* (III) „tūki“. Atvejais *budē* (III) „būdi“, *milē* (III) „mýli“ ir pan. Kirčiuotas *-ē* atspindi pr. (kat.) **-ē* < **-ēj* < **-ēja* (Endzelīns SV 111, Stang Vergl. Gr. 320); žr. dar § 224.

§ 16. Balt. **ā* (= **ā*, plg. Stang Vergl. Gr. 37, žr. toliau) E žodynėlyje išliko **ā* (= **ā*! žr. § 19), rašomą tik *o* arba *oa*, pvz.: *mothe* „motina“ (= **mōtē*), *brote* „brolis“ (= **brōtē*), *soalis* „žolė“ (= **zōlīs*, PEŽ IV 139). Visuose kat-muose balsis pr. **ā* (= **ā*!) po LG (lūpinių ir gomurinių priebalsių) išvirto į **ū*, pvz.:

mūti (III) „motina“, *mūtien* (II) „motina“, *muttin* (I) „t. p.“; tačiau balsis pr. *ā (= *ṽ) ne po LG nepakito (plg. B ū ga III 106), pvz.: *brāti* (III) „brolis“ (plg. minėta E *brote* „t. p.“), *sālin* (III) „žolė“ (= *zālin*, plg. minėta E *soalis* „žolė“). Parašymuose *kaltzā* (III) „skamba“, *maitā* (III) „maitina“ ir pan. turime kirčiuotą pr. (kat.) -ā iš *-āj < *-āja (Endzelīns SV 113, Stang Vergl. Gr. 360) žr. dar § 228.

§ 17. Balt. *ō (< ide. *ō) = *ō (uždaresnis nei balt. *ṽ = *ā) reliktas kat-muose perteikiamas raide o arba (III) *ō: *perōni* (III) „bendrija“ (PEŽ III 267), *perōniskan* (III) „bendrija“, *perroniscon* (I) „t. p.“, *tickrōmai* (III) „tikri, teisėti“ (žr. Stang Vergl. Gr. 48; žr. § 63). Šiais atvejais turime kirčiuotą (!) pr. kat. balsį, kurio fonetinė vertė galėjo būti maždaug pr. kat. *ō (ar *^oū). Toks pr. (kat.) balsis (kirčiuotas) po LG virto į pr. (kat.) *ū resp. (diftongoidą) *^oū: (III) *pūton* „gerti“, *poūton* „t. p.“, *poūt* „t. p.“ (PEŽ III 364 t.); šis sutapo su senoviniu pr. (kat.) *ū / *^oū (< balt. *ū), bet nesutapo su pr. (kat.) *ū (kilusiu iš pr. *ṽ po LG), nes šis nepatyrė diftongizacijos (žr. § 16).

§ 18. Kat-mų lytys (III) *dāt* „duoti“ (*dātwei* „t. p.“), *dāts* (III) „duotas“, *dats* (I) „t. p.“, *daeczt* (II) „t. p.“ (= *dāts*) turi pr. kat. *ā (ne po LG), kuris atsirado, matyt, šitaip: oksitoninėse šio verb. lytyse šakninis balt. *ō, būdamas nekirčiuotas, neutralizavosi į balt. *ṽ (< *ā) ir šis vak. baltų morfologiškai apibendrintas visai paradigmai, t. y. balt. *dō- „duoti“ virto į vak. balt. *dṽ- „t. p.“ > pr. (kat.) *dā- „t. p.“, o rytų baltai čia apibendrino kirčiuotą vokalizmą ir dėl to atsirado lie. *dúo-ti* = la. *duō-t* (žr. PEŽ I 181 s.v. *dāt* ir liter.); dar žr. § 19. Tačiau pasakyti, pvz., žodžių (E) *podalis*, *woasis* raidės -o- resp. -oa- fonetinę vertę nėra lengva: čia galėjo būti ne pr. (E) *-ō-, bet pr. (E) *-ṽ- (iš balt. *-ō-), žr. PEŽ III 302 s.v. *podalis*, PEŽ IV 259 s.v. *woasis*. Dar žr. § 94 (*sīru*).

§ 19. Jau buvo rašyta (žr. liter. apud Girdenis *Baltistica* XIII 302 tt., *Palmais* VBK III 15 tt.), kad prūsų, taip pat lietuvių bei latvių vokalizmas iš kilmės suponuoja veikiausiai ne trikampę, o keturkampę vėlyvosios baltų prokalbės trumpųjų ir ilgųjų balsių sistemą, t. y.:

*i	*u	*ī	*ū
		∅	*ō
*e	*a (= *ɔ)	*ē	*ā (= *ɔ̄)

Čia pritariu Girdeniui l. c., kad šioje sistemoje balsiai balt. *a (= *ɔ) ir *ā (= *ɔ̄) bus turėję ryškų žemo tonalumo tembrą, artimą užpakalinės eilės labializuotų balsių tembrui. Tas ilgųjų balt. balsių posistemis, kuriame balt. *ō neturėjo priešakinės eilės koreliato (t. y. čia buvo ∅), negalėjo ilgiau būti patvarus. Dėl to opoziciją balt. *ō : *ā (= *ɔ̄) buvo imta nekirčiuotose morfemose neutralizuoti į *ā (= *ɔ̄) (plg. *Kazlauskas* LKIG 144 t.). Tačiau ryt. balt. neutralizaciją *ō : *ā (= *ɔ̄) pristabdė tai, kad balsiui ryt. balt. *ō atsirado koreliatas ryt. balt. *ē (iš *ei). Vak. baltams toks koreliatas neatsirado (čia *ei nevirto į *ē); todėl balsis vak. balt. *ō buvo intensyviau (nei ryt. balt. *ō) verčiamas (neutralizuojamas) į *ā (= *ɔ̄); žr. § 18.

§ 20. Diftongas pr. *ai rašomas *ai*, (*ay*), pvz.: *ains* „vienas“ (III), *waidinna* „rodo“, (E) *snaygis* „sniegas“; diftongas pr. *ei* – raidėmis *ei*, (*ey*), pvz.: *Deiws* „Dievas“ (III), *Deiwis* (E); dėl cirkumflekšinių (kirčiuotų) pr. *i* diftongų ir kai kurių kitų diftongų rašybos bei jos fonetinės vertės žr. § 4.

Konsonantizmas

§ 21. Balt. *ī* > pr. *j* žodžio pradžioje rašomas *i* (vienkart – *yous* „jūs“), pvz.: *iaukint* „pratinti“ (III), *iūmans* „jums“ (III) ir kt. Žodžio viduryje – raidėmis *i*, *y*, *g*, pvz.: *maia* „manà“ (III),

krawia „kraujas“ (III), *krauyo* „t. p.“ (II), *kraugen* „t. p.“ (I, acc. sg.) ir kt. Po *i* jotas nepažymėtas, pvz.: *biātwei* „bijoti“ (III), *kalabijan* „kalavijas“ (E), *cixtia* „krikštiju“ (III), *claywio* „šoninė mėsa“ (E, su *-ijā*, žr. PEŽ II 208) ir kt.

§ 22. Po lūpinių (t. y. po *L*) jotas vienur išliko (pvz., E *piuclan* „pjautuvas“, *knapios* „kanapės“), kitur samplaika *Lj* virto į (palatalinį) *L'*, pvz., *etwerpe* „atleidžia“ (III) su *-pe* < **p'a* < **pja*. Atveju *samyen* „žemė“ (E) segmentas *-my-* atspindi, matyt, pr. **m'*- (palatalinį), žr. PEŽ IV 60; plg. dar *peuse* „pušis“ (E) su *pe-* veikiausiai iš pr. **p'a*- < **pja-* (**pjausē*), žr. PEŽ III 227 t.

§ 23. Dantinis (*D*) + *j* virto į palatalinį pr. *D'*, rašomą *-ti-* resp. *-di-*, pvz.: *median* „miškas“ (E), *cixtiānai* „krikščionys“ (III) ir kt. Pr. *gēide* „laukia“ (III) yra su *-de* iš **-d'a* < **-dja*.

§ 24. Samplaikos *r+j* bei *l+j* (irgi prieš užpakalinius balsius) virto į (palatalinius) pr. **r'*, **l'*, rašomus *ri*, *ry*, *rg* resp. *li*, *lg*, *lig*, pvz.: *garian* (E) „medis“, *karyago* (E) „kariuomenės žygis“, **kargis* (E) „kariuomenė“ (PEŽ II 119), *angurgis* (E) „ungurys“ (su *-rg-* = pr. **-r'-*) ir kt., *kelian* (E) „ietis“ (su *-li-* = pr. **-l'-*), *ansalgis* (su *-lg-* = pr. **-l'-*, žr. PEŽ I 81), *saligan* (E) „žalias“ (su *-lig-* = pr. **-l'-*, žr. PEŽ IV 43).

§ 25. Samplaika pr. **s* (iš balt. **s* ir **ś*) + *j* išvirto (prieš užpakalinius balsius) į pr. (E, kat.) *š* (resp. **š'*), rašomą raide *sch*, pvz.: *schuwikis* (E) „batsiuovys“, *schan / schian* „šia“ (III) ir kt. Pr. *dragios* (E) „mielės“ segmentas *-gi-* perteikia pr. *-g'*- (< **-gj-*).

§ 26. Iš balt. **u* atsiradęs pr. (kat., E) **v* rašomas dažniausiai raide *w* (pvz.: *Deiws* III, *Deywis* E). Parašymuose *Deiuas* „Dievo“ (I) bei *Deiuan* „Dievą“ (I), *preartue* (E) „reutel“ (PEŽ III 346), *schutuan* (E) „suktinis siūlas“ (PEŽ IV 88) ir kt. raidė *-u-* žymi turbūt neskiemeninį šio pr.riebalsio tarimą, t. y. pr. **-(u)u-* (plg. Endzelīns SV 34 t.). Lytyje *drōffs* „tikėjimas“ (I) raidės *-ff-* perteikia spirantinį pr. **-v-*. Neretai pasitaiko protezinis pr. **v-* (**u-*), pvz.: *woasis* „uosis“ (PEŽ IV 259), *wosux* (E) „ožys“ (PEŽ IV 265 t.), *wuschts* (I) „aštuntas“ ir kt.

§ 27. Iš balt. *s (< ide. *s) kilusį pr. *s turime, pvz.: *soūns* „sūnus“ (III), *snaygis* (E) „sniegas“ ir kt. Ir iš balt. *ś (< ide. *k') išriedėjo pr. *s, pvz.: *sunis* (E) „šuo“ (plg. lie. dial. *šunis* „t. p.“) ir kt. Be to, raide *s* perteikiamas ir pr. *z (< balt. *ž) : *semo* (E) „žiema“ (< **zeimā* „žiema“) ir kt. Veikiamas vokiečių kalbos senasis pr. *s kartais verčiamas į š: a) samplaikoje *sp* – *schpartina* (III, greta *spartint* III), *schpāndimai* (III, žr. PEŽ I 122 s.v. *auschpāndimai*); b) samplaikoje *sk* – *schkellānts* (III, greta *skellānts* III), *schkūdan* (III, greta *skūdan* III), *schklāits* (III, greta *sclāits* III); c) samplaikoje *sl* – *schlūsitwei* (III); d) samplaikoje *rs* – *kirscha* (III, greta *kirsa* III).

§ 28. Dėl priebalsių pr. *k*, *g*, *t*, *d*, *p*, *b* (apie juos šis tas jau pasakyta, žr. anksčiau), kurių kilmė lengvai atsekama, žr., pvz., Endzelīns SV 37–39. Tik pateiksiu pastabą dėl samplaikų (balt. >) pr. **dl*, **tl*. Jos vienoje pr. šnektose išliko (pvz.: *addle* E „eglė“, *ebsentliuns* III „apženklijęs“), kitose virto į **gl*, **kl*, pvz.: pr. (**tl* > **kl*) *clokis* E „lokys“ (PEŽ II 220 tt.), *piuclan* E „pjautuvas“ < **pjūtlan*.

§ 29. Dusliųjų ir skardžiujų priebalsių parašymo svyravimai: *p* vietoj *b* – *siraplis* E „sidabras“ greta *sirablan* (III) „sidabrą“ (PEŽ IV 112 t.), *gn* vietoj *kn* – *iagno* (E) „jaknos“ (vietoje **iakno* „t. p.“), *sagnis* (E) „šaknis“ (vietoje **saknis* „t. p.“, *agins* (E) „akis“ vietoje **akins* „t. p.“ (PEŽ I 49), *girmis* (E) „kirmėlė“ vietoje **kirmis* „t. p.“ (PEŽ I 368 t.) ir kt.

§ 30. Pr. afrikata **ts* žodžio gale rašoma *-ts* (*dāts* III „duotas“, *dats* I „t. p.“), *-tz* (*ketwirtz* II „ketvirtas“), *-czt* (*bylacz* II „bylojo“ su *-czt* = pr. **ts*) ir net *-tzt* (*enquoptzt* II „įkastas“ = **ts*); dėl tokių afrikatos pr. **ts* parašymų įvairavimo žr. Endzelīns FBR XV 92.

2. IŠ VARDAŽODŽIŲ DARYBOS

Dūriniai (composita)

§ 31. Dūriniai, pirmajame sande turintys (*i*)-kamienius vardažodžius: *dagagaydis* (E) „vasarkvietis“ = **dagagaidīs* (PEŽ I 172), *kariawoitis* (E) „kariuomenės apžiūra“ = **kar'avāiūtīs* (turbūt su cirkumfleksiniu **-āi-*, PEŽ II 123 t.), *crauyawirps* (E) „kraujaleidis“ = **kraujavirp(a)s* (PEŽ II 261 t.), *laukagerto* (E) „kurapka“ (< „lauko višta“) = **laukagertā* (PEŽ III 48), *malunakelan* (E) „malūno ratas“ = **malūnakelan* (PEŽ III 107), *malunastabis* (E) „malūno akmuo“ = **malūnastab(a)s* (PEŽ III 107), *piwamaltan* (E) „alaus salyklas“ = **pīwamaltan* (PEŽ III 289), *wissaseydis* (E) „antradienis“ (< **-visų posėdis*“) = **visasēdīs* (PEŽ IV 251 t.), *grēiwakaulin* (III) „šonkaulį“ = **krēivakaulin* (PEŽ I 404 t.) ir kt. Jungiamasis balsis pr. **-ā-* yra išnykęs: *butsargs* (III) „buto (namų) sargas, šeiminkas“ = **butsarg(a)s* (PEŽ I 167), *kellaxde* (E) „ieties kotas (lazda)“ (PEŽ II 160), *kerberse* (E) „keružis beržas“ = **kerberzē* (PEŽ II 161), *lattako* (E) „pasaga“ = **latakā* (PEŽ III 47 t.).

§ 32. Dūriniai, pirmajame sande turintys *ā*-kamienį vardažodį: *gertoanax* (E) „vištvanagis“ = **gertā *vanag(a)s* (PEŽ I 357).

§ 33. Dūriniai, pirmajame sande turintys *ē*-kamienius vardažodžius: *apewitwo* (E) „karklas“ = **apēvītvā* (PEŽ I 87), *pelemaygis* (E) „pelėsakalis“ = **pelēmaigīs* (PEŽ III 249), *pettegislo* (E) „peties gysla“ = **petēgīslā* (PEŽ III 276 t.).

§ 34. Pirmajame sande randame *i-* resp. *u-*kamienį vardažodį: *dantimax* (E) „dantenos“ = **dantimak(a)s* (PEŽ I 179) resp. *panustaclan* (E) „skiltuvas“ = **panustaklan* (PEŽ III 220 t.).

§ 35. Labai senas dūrinys yra *waispattin* (III) „viešpačia, ponią“ = **vaispatin* (žr. PEŽ IV 214 t.; čia dėl *-pat-* žr. Rosinas Baltistica XXXV 129 tt.).

§ 36. Pr. tarmėse buvo dūrinių su jungiamuoju balsiu *-i-* vietoj senesnių kitokių balsių, pvz.: (III) *buttītāws* (*butti tāws*) „buto (namų) tėvas“ greta *buttatawas* (*butta tawas*) „t. p.“ (: E *buttan*), plg. lie. *šonikaulis* / *šonākaulis* (: *šónas*), *blauzdikaulis* / *blauzdākaulis* (: *blauzdà*, *blauzdas*) ir kt.; žr. dar PEŽ I 168). Panašios kilmės galėtų būti ir, pvz., pr. (E) *lapiwarto* „varteliai“ (< *, „lapės vartai“) = **lapivartā* (: E *lape* „lapė“ = **lapē*) jungiamasis balsis **-i-* vietoj **-ē-* (PEŽ III 44).

§ 37. Buvo pr. dūrinių, kurių pirmuoju sandu ėjo linksniuojamos formos (ppr. gen. sg. arba pl.) : (III) *buttastapali* (*buttas tapali*) „buto (namų) lentelė“ (su *buttas* gen. sg., žr. PEŽ I 168), *silkasdrūb'* (E) „šilko apdangalas“ (su *silkas-* „šilko“ gen. sg., žr. PEŽ IV 108), (vv.) *Wilkaskaymen* „Vilko kaimas“ (su *Wilkas-* irgi *a-* kamienis gen. sg.), (vv.) *Sawliskresil* „Saulės krėslas“ (su *Sawlis-* „saulės“ *ē* kamieno gen. sg., PEŽ IV 77), (vv.) *Tlokunpelk* „Lokių pelkė“ (: *Tlokun-* gen. pl., matyt, *ja* kamieno, PEŽ II 220 tt. s.v. *clokis*).

Reduplikaciniai kamieniai

Tokius kamienus turi pr. daiktavardžiai (dalis jų onomatopėjinės kilmės gyvių pavadinimai) ir būtent šie (ppr. E):

§ 38. *bebrus* „bebras“ (E), kuris kartu su lie. *bēbras* / *bebrūs* „t. p.“, la. *bebrs* „t. p.“, bulg. *beber* „t. p.“ ir kt. suponuoja balt.-sl. **bebrus* (**bebras*) „t. p.“ < ide. **bhebh-* „rudas; bebras“ (Pokorny IEW 136);

§ 39. *dadan* „pienas“ (E), kuris kartu su s. ind. *dadhnás* (gen. sg.) „pieno“ kildinamas iš reduplikacinio ide. **dhedhn-* „pienas“ (Pokorny IEW 241 t., PEŽ I 170 t. ir liter.);

§ 40. *gegalis* „mažasis naras“ (E), lie. *gaĩgalas* „antinas“, la. *gaĩgals* „naras“, *gaĩgala* „t. p.“, rus. *зоголь* „klykuolė“ ir kt. išriedėjo iš interj. (onomat.) balt.-sl. **ge(i)g-* (PEŽ I 335 t.) < ide. **ghe(i)gh-* (Pokorny IEW 407);

§ 41. *geguse* „gegutė“ (E), lie. *gegužė*, la. *dzeguze* „t. p.“ yra iš balt.-sl. **geguž-* „t. p.“ (> s. rus. *жегуз-гуля* „t. p.“ ir kt.) – iš interj. (onomat.) balt.-sl. **gegu-* (PEŽ I 337 t. ir liter.);

§ 42. *penpalo* „putpelė“ (E) turbūt disimiliuotas iš vak. balt. **pelpalā* „t. p.“, kuris kartu su sl. **pelpelas* „t. p.“ (disimiliuota į **perpelas* „t. p.“ > rus. *непенел* „t. p.“ ir kt.) suponuoja reduplikacinį vak. balt.-sl. **pelpel-* „t. p.“ (žr. PEŽ III 254 t. ir liter.); *pepelis* „paukštis“ (E) = (matyt) **pipelīs* „t. p.“ (plg. III *pippalins* „paukščiūs“, Gr *pipelko* „paukštis“) – reduplikacinis (onomat.) žodis (žr. PEŽ III 283);

§ 43. *tatarwis* „tetervinas“ (E), lie. *tėtervas* „t. p.“, la. *teteris* „t. p.“, rus. *memepes* „t. p.“ ir kt. – iš balt.-sl. **teter(e)va-* „t. p.“ ir kt., kuris (ir jo ide. giminaičiai) yra reduplikacinis (onomat.) žodis (žr. Trautmann BSW 320 t., Pokorny IEW 1079);

§ 44. *werwirsis* „vieversys“ (E) galėtų būti iš balt. dial. **vivirsīs* „t. p.“ [perdirbto į lie. žem. (**virvirsīs* >) *vivirsīs* „t. p.“ bei į lie. *vieversīs*, *voversīs*], kuris yra reduplikacinis (onomat.) žodis, plg. Fraenkel 1247 ir liter.;

§ 45. *weware* „voverė“ (E) = **vėvarė*, lie. *vėvaris* (*voveris*) „t. p.“ (*K* –kamienis), la. *vāvere* „t. p.“ (= lie. *voverė*), s. rus. *vėverica* „t. p.“ ir kt. suponuoja reduplikacinį (turbūt *K*-kamienį) balt.-sl. **vėver-* „t. p.“, žr. Fraenkel 1233 t. ir liter., PEŽ IV 243 ir liter.

Priesagų daryba

Balsinės priesagos

§ 46. Ši seną (įvairių epochų) darybos tipą pr. raštuose atspindi gana daug vedinių su priesagomis *-a-* (< ide. **-o-*) ir *-ā-*, pvz. (subst., adj.): a) *a*-kameniai (masc., neutr.) *cawx* (E) „velnias“ < **kaukas* (PEŽ II 149 t.), *Deiws* (III) „Dievas“ = *Deywis* (E) „t. p.“ < **Deivas* „t. p.“ (< ide. **deiuos*), *golis* (E) „mirtis“ < **galas* (PEŽ I 320), *dagis* (E) „vasara“ < **dagas* (PEŽ I 172) ir kt.; b) *ā*-kameniai (fem.) *dongo* (E) „lankas“ = **dangā* (PEŽ I 216 t., žr. dar *Baltistica* XXXIV 96), *deinan* (kat.) „diena“ (acc. sg.) ir kt.

§ 47. Vediniai su priesaga *-u-*: *apus* (E) „šaltinis“ (PEŽ I 88 tt.), *dangus* (E) „dangus“ (PEŽ I 177 tt.), *camus* (E) „kamanė“ = **kamus* (PEŽ II 107 tt.), *salus* (E) „upokšnis“ (PEŽ IV 55 t.) ir kt.

§ 48. Atsekti priesagos *-i-* vedinius yra nelengva dėl pr. rašto skurdumo ir dėl to, kad juose *i*-kamenės paradigmos daug kur sumišusios su kitomis (ypač su *ja*-kamenėmis) paradigmomis. Tiesa, turime *i*-kamenius **geytys* (E) „duona“, *pintys* (E) „pintis (kempinė)“, bet jie gali būti ne priesagos *-i-*, o *-ti-* vediniai (žr. PEŽ I 343 t. s.v. **geytys*, PEŽ III 282 t. s.v. *pintys*), žr. toliau; bet *pentis* (E) „kulnas“ gali būti priesagos *-i-* vedinys (žr. PEŽ III 255 t.).

§ 49. Yra (*i*)*ē*-kamenių vardažodžių: *same* (E) „žemė“ = *semmē* (III) „t. p.“ = **zemē*, *berse* (E) „beržas“ = **berzē*, *kurpe* (E) „kurpė“ = *kurpi* (III) „t. p.“ < **kurpē*, *teisi* (III) „garbė“ < **teisē*, *wosee* (E) „ožka“ = **(v)āzē* ir kt. Čia kamiengalis *-i-* prieš **-ē* (priešakinės eilės balsį) seniai išnyko, t. y. **(i)ē* virto į **-ē*, tačiau tas *-i-* ilgai išliko *ē*-kamenėje gen. pl. formoje pr. (**(i)ē + ōn* →) **-iun*, plg. lie. dial. *žėmjū* „žemių“ greta *žėmē* (< **žemiē* nom. sg.).

§ 50. Veiksmažodiniai vardažodžiai (*ja*-kameniai): *boadis* (E) „dūris, bedimas“ = **bādīs* (PEŽ I 150), *īdis* (E) „valgymas, valgis“ < **ēdīs* (PEŽ II 17), *kirtis* (E) „kirtis, smūgis“ = **kirtīs*. Jų (nom. sg. masc.) **-īs* yra iš **(i)jas*.

Priesagos su *-v-*

§ 51. Pr. (E) *gabawo* „rupūžė“ = **gabavā* – iš adj. (fem.) **gabavā* su priesaga **-avā* (fem.), suponuojančia *a-* / *ā*-kamenį adj. su **-ava-* / **-avā-* (PEŽ I 309 tt. ir PEŽ I 328 s.v. *garrewingi*), kuri galėtų būti iš senesnės **-eva-* / **-evā-*. Būdvardžius su **-ava-* / **-avā-* (gal ir **-eva-* / **-evā-*) atspindi pr. būdvardžiai (išplėsti kitų adj. priesagų), paliudyti III kat-me: *drūktaw-ingiskan* „griežta“ (iš adj. **drūktavas* „griežtas, drūtas“ greta adj. **drūкта-* „t. p.“, žr. Endzelīns SV 44), *stūrnaw-ingisku* „rimtai“ bei *stūrnaw-ingiskan* (iš adj. **stūrnawas* PEŽ IV 164), *trintawinni* „keršytoja“ (žr. PEŽ IV 200, kitaip Endzelīns SV 53), *garrew-ingi* „karštai“ (PEŽ I 328), *gladew-ingi* „paguodžiamai“, *nirīgew-ings* „nevaidingas“, *niseilew-ingis* „nejautrus“ ir kt. (žr. dar Endzelīns l. c.). Greta adj. su **-ava-* / **-avā-* buvo adj. (III) su **-īva-* / **-īvā-* (išplėsti kitų adj. priesagų): *auschaidīw-ings* „patikimas“ [plg. (dėl *-ī-*) *auschaidī-twei* „pasitikėti“ inf.], *klausīw-ings* „klausantis (nuodėmių“ (: inf. *klausī-ton* „klausyti“), *poseggīw-ingi* „pavaldžiai“ (: inf. *seggī-t* „daryti“) ir kt.; plg. adj. s. sl. *ljubivъ* (: inf. *ljubi-ti*); žr. Endzelīns l. c.

Priesagos su *-n-*

§ 52. Pr. (III) *pilnan* „pilnā“ (adj.) = **pilna-* „pilnas“ < balt.-sl. **pīlna-* „t. p.“ – itin senas priesagos **-na-* (< ide. **-no-*) vedinys (Pokorny IEW 800); irgi senas tos pat priesagos vedinys vak. balt. adj. **sasna-* „pilkas“ → subst. **sasnīs* „zuikis“ (žr. PEŽ IV 67 t.).

§ 53. Pr. (E) *kartano* „kártis (Stange)“ = **kartanā* yra turbūt iš pr. **kartenā* „t. p.“, o ši kildinu iš „pakorimui (pakabinimui) skirtas įrankis“, laikydamas jį priesagos adj. **-enā* (fem.) vediniu iš adj. (partic. praet. pass.) pr. **karta-* „pakartas (pakabintas)“ ← verb. balt. **kar-* „karti, kabinti“ (> lie. *kárti* ir pan.); plačiau žr. PEŽ II 131–134. Panašiai bus atsiradęs pr. (E) **gleuptene* „verstuvė (plūgo)“ = **gl'aubtenē* ar **gl'aubtinē* (PEŽ I 381 tt.). Su *-īn-* yra *krixtieno* (E) „urvinė kregždė“ = **kriksťinā* (PEŽ II 275 t.).

§ 54. Iš priesagą **-en-* (: **-an-*) turėjusių adj. radosi *glosano* „gluodenas“ (PEŽ I 383 t.), *pelanno* „židinys“ (PEŽ III 247) bei *pelanne* „pelenai“, *warene* „varinis katilas“ (PEŽ IV 220), *wissene* „gailis (Ledum palustre L.)“ (PEŽ IV 255).

§ 55. Pr. (E) *semeno* „sėjikas (Brachvogel)“ = **sēmenā* < adj. (fem.) **sēmenā* ← subst. **sēmen-* „sėjimas, sėkla“ (*K* kamienas) su priesaga **-men-* (žr. PEŽ IV 96 t.); ta pati priesaga **-men-* slypi: (E) *schumeno* „dervasiūlis“ = **šūmenā* (plg. PEŽ IV 87 t.), *plasmeno* „papėdė“ = **plasmenā* (plg. PEŽ III 290), *sealtmeno* „volungė“ (PEŽ IV 89 t.), (kat.) *kērmens* „kūnas“ (PEŽ II 168 tt.).

§ 56. Priesagos *-in-* dariniai (adj. resp. adj. → subst.): *awins* (E) „avinas“ < **avinas* „t. p.“ (PEŽ I 127), *deininan* (III) „(kas)dieniška“ (adj. acc. sg. PEŽ I 190), *lankinan* (*lankenān*) „švenčiamą“ (adj. acc. sg. PEŽ III 37), *milinan* (III) „dėmė“ (PEŽ III 140), *aulinis* (E) „aulas“ (PEŽ I 118), *drawine* (E) „kubilas“ (PEŽ I 223 t.), *plauxdine* (E) „patalai (Federbett)“ (PEŽ III 292), *sompisinis* (E) „sąmalinė duona“ (PEŽ IV 140) ir kt. Yra darinių ir su *-īn-*: *alkīns* (III) „blaivus“ (PEŽ I 66), *kaimīnan* (III) „kaimyną“ (PEŽ I 75 t.), *seimīns* (III) „šeimyną“ (PEŽ IV 93 t.).

§ 57. Priesagą *-ain-* ir *-ein-* turi vardažodžiai [adj. resp. (adj. →) subst.]: *denayno* (E) „rytinė (dieninė) žvaigždė“

= **deinainā* < adj. (fem.) **deinainā* „dieninė“ (PEŽ I 188), *galatynan* (E) „geltonai“ (adv.) = (taisoma į) **geltaynan* „t. p.“ = pr. **geltainan* (PEŽ I 344 t.), *seweynis* (E) „kiaulidė“ = (taisau į) **suweynis* „t. p.“ = **suvein-* (PEŽ IV 103 t., plg. Ambrasas DDR II 57), (III) *angstainai* „anksti“ (adv.) bei *angsteina* „t. p.“ (PEŽ I 78 t.). Pastaba: pr. (ypač kat.) tekstuose vokiečiai (resp. apvokietėję prūsai) vietoj *-ain-* galėjo kartais parašyti *-ein-* (ir atvirkščiai).

§ 58. Priesagos *-ūn-* dariniai: *alkunis* (E) „alkūnė“ = pr. **alkūnis* turbūt iš adj. balt. **alkūna-* / **elkūna-* „alkūnė“ (PEŽ I 87 t.), *malunis* (E) „malūnas“ iš pr. **malūnas* „t. p.“ (PEŽ III 107 t.), *percunis* (E) „perkūnas“ iš balt. **perkūnas* „t. p.“ (PEŽ III 265), (III) *waldūns* (*weldūnai*) „veldėtojas“ < pr. **veldūnas* „t. p.“ (PEŽ IV 229), *maldūnin* (III) „jaunimą“ vedinys iš adj. pr. **maldūna-* „jaunas, jaunatviškas“ (PEŽ III 104 t.).

§ 59. Priesagos *-ōn-* darinys *perōni* (III) „parapija, bendruomenė, bendrija“ < **perōnē* „t. p.“ turbūt iš **„susibūrimas“* < **„su(si)spaudimas“* – vedinys iš subst. (*K* kamieno) pr. **perō(n)* „kas mušimu spaudžia“ (PEŽ III 267 t.); vis dėlto neaišku, ar priesagą **-ōn-* turi *ackons* (E) „akuotas“ (PEŽ I 64 t.), *ansonis* (E) „ažuolas“ (PEŽ I 82 tt.).

§ 60. Priesaga *-jān-* slypi žodyje (E) *medione* „medžioklė“ = **med'ānē* (PEŽ III 122).

§ 61. Gausingiausiam veiksmų pavadinimų tipui (kat-muose) priklauso priesagų a) *-snā* ir b) *-senā* / *-senis* (čia dėl *-is* žr. Endzelīns SV 47) vediniai (iš inf. kamieno), pvz.: a) *aumūsnan* „nuplovimą“, *biāsnan* „bijojimą“, *etskīsnan* „atsikėlimą“, *etwerpsnā* „atleidimas“, *girsnan* „gyrimą“, *rickaūsnan* „valdymą“, *segisna* „darymas“ ir kt.; b) *atskisenna* „atsikėlimas“, *etwerpsennian* „atleidimą“, *-gimsennien* „gimimą“, *crixtissennien* „krikštijimą“ ir kt. Dėl priesagų *-snā* ir *-senā* / *-senis* (taip pat dėl pr. E **lauk-snā* „žvaigždė“) kilmės žr. PEŽ I 151–153 (s.v. *bousenis*), be to, PEŽ III 53 (s.v. *lauxnos*).

Priesagos su *-m-*

§ 62. Skaitvardžiai (su *-ma-*): *sepmas* „septintas“ (PEŽ IV 102), *asman* „aštuntą“ (PEŽ I 103), *pirmas* „pirmas“ (PEŽ III 208); matyt, pagal *pirma-* atsirado **pansdauma-* „paskutinis“ (*pansdaumannien*, Endzelīns SV 47, PEŽ III 219 ir liter.). Būdvardžiai (su *-im-*): **auktima-* „aukštas(is)“ (žr. PEŽ I 114 tt. s.v. *aucktimmien*), **deznima-* „dažnas(is)“ (žr. PEŽ II 290 t. s.v. *kudesnammi*), **ilgima-* „ilgas(is)“ (PEŽ II 294 s.v. *kuilgimai*); adj. (su *-um-*): **auktuma-* „aukštas(is)“ (žr. PEŽ I 116 s.v. *Auctume*).

§ 63. Adj. (III) *ticrōmai* „tikri, teisėti“ (nom. pl.) bei *-tikrōms* suponuoja pr. adj. (*a-* / *ā-*kamienį) pr. **tikrōma-* „tikras(is)“, kurio priesaga **-ōma-* galėtų būti iš (*K*-kamenės, nom. sg.) **-ōn-* + **-ma-* > (adj.) **-ōma-*, plg. lie. **mažō(n)* + **-ma-* > (adj.) **mažuoma-* → *mažuom-enė*; kitaip Skardžius ŽD 237, Ambrazas DDR II 60 (ir liter.).

Priesagos su *-l-*

§ 64. Priesagą *-el-* / *-al-* turi (E) *arelis* „erelis“ = **arelīs* (PEŽ I 90), (diminut.) *patowelis* (E) „patėvis“ = **patāvelīs* (PEŽ III 234), *podalis* (E) „prastas puodas“ = **pādalīs* (PEŽ III 302). Su *-il-* (E): *sirsilis* „širšė“ = **sirsilīs* (PEŽ IV 116 t.), *wobilis* „dobilas“ = **(v)ābilas* (PEŽ IV 259).

§ 65. Priesagos *-ail-* resp. *-eil-* dariniai (E): *scritayle* „ratlankis“ = **skritailē* (PEŽ IV 124 t.), *crupeyle* „varlė“ = **krupeilē* (PEŽ II 287 t.). Dariniai su *-āl-* resp. *-ōl-*: *gramboale* (E) „vabalas“ = **grambālē* (PEŽ I 395); su *-āl-* : *peisālei* (III) „raštas“ (PEŽ III 242), su *-ul-* (E): *wadule* „ielaikštis, gražulas“ = **vadulē* (PEŽ IV 212), *weidulis* „vyzdys“ = **veidulas* (PEŽ IV 228), su *-sl-* (E): *kersle* „kaplys, kirstuvas“ = **kerslē* (PEŽ II 176 t.), *stroysles* „plekšnės“ = **skraislēs* (PEŽ IV 161 t.).

§ 66. Vardažodžiai su *-tl-* resp. (*-tl-* >) *-kl-*: adj. *dirstlan* (III) „tvirtą, kieta“ (PEŽ I 207 t.), subst. **zentla-* „ženklas“ (: *ebsentliuns* „apženklijęs“) (PEŽ I 245), *abstocle* (E) „dangtis (puodo)“ = **abstāklē* (PEŽ I 47), *auclo* (E) „apynasris“ = **auklā* (PEŽ I 113), *gurcle* (E) „gerklė“ = **gurklē* (PEŽ I 425 tt.), *piuclan* (E) „pjautuvas“ = **pjūklan* (PEŽ III 288), *riclis* (E) „antlubis, aukštas“ = **rīklīs* (PEŽ IV 27), *spertlan* (E) „kojos piršto pilvelis“ = **spertlan* (PEŽ ÍV 145), *stacle* (E) „ramstis“ = **staklē* (PEŽ IV 149), *-tinklo* „tinklas“ = **tinklā* (PEŽ IV 68 t. s.v. *sasintinklo*).

Priesagos su *-k-*

§ 67. Daiktavardžiai (nomina agentis ir kt.) su *-ika-*: *minix* (E) „odminys“ = **mīnik(a)s* (= lie. *mynikas* „t. p.“, PEŽ III 141), *genix* (E) „genys“ = **genik(a)s* (< *, „kalikas“ PEŽ I 350 t.), *schuwikis* (E) „batsiuovys“ = **šuvik(a)s* (plg. lie. *siuvikas* „siuvejās“, PEŽ IV 88), **vīdikas* „tas, kuris ką matė“ (PEŽ IV 235 s.v. *widekausnan*), *grandico* (E) „grinda“ (PEŽ I 396 tt.), *swintickens* (III) „šventuosius“ = **swintikans* (PEŽ IV 177), *prēisiks* (III) „priešas“ = **prēisik(a)s* (PEŽ III 351 t.), *gunsix* (E) „gumbas (nuo sumušimo)“ = **gunzik(a)s* (PEŽ I 422 t.), *instix* (E) „nykštys“ = **instik(a)s* (PEŽ II 29 t.), *lonix* (E) „bulius“ = **lānik(a)s* (PEŽ III 79 t.). Su *-īk-*: *dellijks* (III) „dalis, dalykas“ = **delīk(a)s* (PEŽ I 195 t.), dimin. *bratrīkai* (III) „brolyčiai“ (su kirčiuotu *-ī-* PEŽ I 115). Taip pat diminutyvai (bet turbūt ne su *-īk-*, bet su *-īk-*): *kuliks* (E) „kapšiukas“ = **kulik(a)s* (PEŽ II 299 tt.), *gannikan* (III) „moterėlė“ = **ganikan* (PEŽ I 323), *malnijikix* (III) „vaikelis“ = **malnīkik(a)s* (PEŽ III 106), *wijrikan* (III) „vyrelį“ = **vīrikan* (PEŽ IV 246), *grīmikan* (III) „giesm(el)ė“ (PEŽ I 410), *madlikan* (III) „maldele“ (PEŽ III 94), *stūndiks* (III) „valandėlė“ = **stūndik(a)s* (PEŽ IV 163); pastarieji III kat-mo diminutyvai turi priesagą *-īk-* (su nekirčiuotu *-ī-*!), kuri šiaip galėtų būti ne tik iš *-īk-*, bet ir iš *-īk-* (su nekirčiuotu *-īk-*).

§ 68. Diminutyvai su *-uk-*: *gaylux* (E) „šermuonėlis“ = **gailuk(a)s* (PEŽ I 315 t.), *wosux* (E) „ožiukas“ = **(v)āzūk(a)s* (PEŽ IV 265 t.), *mosuco* „žebenkštis“ = **mazūkā* (PEŽ III 152).

§ 69. Daiktavardžiai (ypatybės turėtojų pavadinimai) su *-inīk-* / *-enīk-* (plg. lie. dial. *-inyk-*, žr. Ambrazas DDR II 120 tt.):

a) vediniai iš subst.: *auschautenīkamans* (kat.) „skolininkams“ = **aušautenīkamans* (PEŽ I 121), *balgninix* (E) „balnius“ = **balgninīk(a)s* (PEŽ I 131), *-algenīkamans* (III) „algininkams“ = **algenīkamans* (PEŽ I 188 s. v. *deināalgenīkamans*), *grīkenix* (III) „nusidėjėlis“ = **grīkenīk(a)s* (PEŽ I 409), *laukinikis* (E) „žemvaldys (laukininkas)“ = **laukinīk(a)s* (PEŽ III 48), *medenix* „miškininkas“ = **medenīk(a)s* (PEŽ III 118 t. s.v. *medenixtaurwis*), *pogalbenix* (III) „pagalbininkas“ = **pagalbenīk(a)s* (PEŽ III 305), *stubonikis* (E, su *-o-* vietoje *-e-*) „pirtininkas“ = **stubenīk(a)s* (PEŽ IV 162);

b) vedinys iš adj.: *maldenikis* (E) „vaikas“ = **maldenīk(a)s* (PEŽ III 106 t.);

c) vediniai iš verb.: *scalenix* (E) „skalikas“ = **skalenīk(a)s* (PEŽ IV 118), *crixtnix* (III) „krikštytojas“ = **krikst(i)nīk(a)s* (PEŽ II 279 t.), *retenīkan* (III) „gelbėtoją“ = **retenīkan* (PEŽ IV 20 t.), *-wēldnīkai* (III) „vėdėtojai“ = **veld(i)nīkai* (PEŽ IV 99 t. s.v. *sendraugiwēldnīkai*), *schlūsnikan* (III) „tarnautoją“ = (nom. sg.) **šlūz(i)nīk(a)s* (PEŽ IV 86), pr. *klausīweniki* „nuodėmklausiu“ ≈ **klausīvenīk(a)s* – sudėtinės priesagos **-īvenīk-* [*< *-īva-* (žr. § 51) + *-enīk-*] vedinys iš (verb. inf.) *klausī-* „klausyti“ (PEŽ II 213 t.).

§ 70. Labai daug priesagos adj. *-isk-* (= lie. *-išk-*, la. *-isk-*) vedinių:

a) vediniai iš subst.: *prūsiskan* (III) „prūsiška“, *kērmenskai* (III) „kūniška“ (PEŽ II 167 t.), *cristiāniskas* (III) „krikščioniškas“, *tawiskan* (III) „tėviška“ ir kt.;

b) iš adj. (tokie vediniai tarp šaknies ir *-isk-* neretai turi kitų priesagų, ypač *-ing-*): *laimiskan* (III) „turtingą“ (: *-laims* „t. p.“), *deineniskan* (III) „kasdieniška“ (: *deininan* „kasdieninį“), *deiwūtiskan* (III) „dievišką, palaimingą“ (: *deiwuts* „palaimingas“), *swītewiskan* (III) „svietiška“ (PEŽ IV 180), *tikrōmiskan* (III) „tikrą, teisėtą“ (PEŽ IV 193), *drūcktawingiskan* (III) „griežta, stiprą“ (PEŽ I 230), *kalsīwingiskan* (III) „skambia“ (PEŽ II 95 t.), *noseilewingiskan* (III) „dvasišką“ (PEŽ III 197), *niteisīngiskan* (III) „nugarbingą“ (PEŽ III 190) ir kt.

§ 71. Daiktavardėjant prūsų būdvardžiams su priesaga *-iskā-* (fem., plg. lie. *jaun-iškė* „jaunystė“ ir pan., žr. Ambrazas DDR II 47), atsirado gana daug ypatybių pavadinimų (*ā*-kamienių subst.) su *-iskā-*: *ginniskan* (III) „draugystę“ (PEŽ I 336), *labbisku* (III) „gerumas“ (PEŽ III 10 t.), *prābutskan* (III) „amžinumą, amžinybę“ < *prābutiskan* „t. p.“ (PEŽ III 337 t.), *teisiskan* (III) „garbingumą“ bei *teisīwingiskan* (III) „t. p.“ (PEŽ IV 190), *swintiskan* (III) „šventumą“ (: *swints* „šventas“) ir kt.

Priesagos su *-g-*

§ 72. Pr. (E) *karyago* „kariuomenės žygis“ = **kar'agā* turi priesagą **-agā* (PEŽ II 121 t.), taip pat *witwago* (E) „nendrinė vištelė“ = **vitvagā* (PEŽ IV 256), priesagos *-igā* (E) vedinys – (E) *wedigo* „vedega“ (PEŽ IV 228).

§ 73. Daug turime priesagos *-īng-* (dėl jos cirkumflekso žr. van Wijk KZ LII 151 t., Endzelīns SV 51) būdvardžių, išvestų:

a) iš subst.: *nigīdings* (III) „negėdingas“ (plg. lie. *gėdingas*, žr. PEŽ III 188), *niqāitings* „nenoringas“ = **kvāitings* (PEŽ III 189), *ragingis* (E) „elnias“ < **ragīngas* „t. p.“ (< „raguotas“, žr. PEŽ IV 7);

b) iš adj.: *labbīngs* (III) „geras“ (: *labs* „t. p.“, žr. PEŽ III 10), *naunīngs* (III) „naujatikis“ (: *nauns* „naujas“ PEŽ III

172), *wertīngs* (III) „vertingas“, *wertīwings* „t. p.“ (su sudėtine priesaga *-īving-, žr. PEŽ IV 231) ir kt.;

c) iš verb.: *aulāikings* (III) „susilaikantis, nuosaikus“ (PEŽ I 116), (su *-īving-, žr. anksčiau *pamettīwingi* (III) „pavaldžiai“ (PEŽ III 322 t.) ir kt.

Priesagos su -t-

§ 74. Priesagą *-ta- (< ide. *-to-) resp. *-tā- turi kelintiniai skaitvardžiai (pvz.: *kettwirts* „ketvirtas“); partic. praet. pass. (žr. § 263) bei vardažodžiai: *anctan* „sviestas“ (PEŽ I 80), **aukta-* „aukštas“ (PEŽ I 113 t. s.v. *auctairikijsnan*), *meltan* (E) „miltai“ = **miltan* (PEŽ III 125 t.), *sosto* (E) „suolas“ = **sāstā* (PEŽ IV 140) ir kt.

§ 75. Daiktavardžiai su *-ta- (ne vienur gali būti ir iš *-et-): *giwato* (E) „gyvenimas“ = **gīvatā* (= lie. *gyvatà* „t. p.“, PEŽ I 376), *bruneto* (E) „jerubė“ = **brūnetā* (PEŽ I 159), *melato* (E) „meleta“ = **melatā* (PEŽ III 112 t.), *kamato* (E) „krapas (Fenchel)“ = **kamatā* (PEŽ II 100 tt.).

§ 76. Daiktavardžiai su *-ait- / -eit-: *krichaytos* (E) „kryklės (aitriosios slyvos)“ = **krīkaitās* (PEŽ II 272 t.), *sliwaytos* (E) „slyvos“ = **slīvaitās* (PEŽ IV 131), *wisnaytos* (E) „vyšnios“ = **vīsnaitās* (PEŽ IV 255), šie trys E žodžiai yra, matyt, ne diminutyvai, o kuopiniai pavadinimai (Ambrazas DDR II 59).

§ 77. Priesagos *-utis konkrečiau (turbūt nediminutyvine, žr. Ambrazas DDR II 103) reikšmę turintys (E) vediniai: a) *locutis* „karšis (tokia žuvis)“ = **lukutīs* < „šviesi žuvis“ (PEŽ III 78 t.), plg. lie. *lauk-ūtis* „laukas arklys“ (Skardžius ŽD 363); b) *nagutis* „nagas (piršto)“ = **nagutis* (: s. sl. *nogŭtb* „nagas“), plg. lie. *krauj-ūtis* „kraujažolė“ (Skardžius l. c.).

§ 78. Priesagą *-āt- turi vardažodžiai: *deiwuts* (kat.) „palaimingas“ < **deivātas* „dievotas“ (= lie. *dievótas*, PEŽ I

193), *nagotis* (E) „geležinis puodas“ = **nagāt(a)s* (PEŽ III 168), *sarote* (E) „karpis (tokia žuvis)“ = **zarāte* ← adj. **zārāta-* „turinti žėrėjimo“ (PEŽ IV 64 t.).

§ 79. Pr. (III) *smunents* „žmogus“ = **zmūnents* < **zmānēnt-* „t. p.“ (K-kamienis) su priesaga **-ent-* (PEŽ IV 135).

§ 80. Vediniai su *-ti-*: *granstis* (E) „gražtas“ = **granstis*, t. y. **granztis* (PEŽ I 398 tt.), *lanctis* (E) „puodšakės“ = **lanktis* (PEŽ III 38), *pagaptis* (E) „toks įrankis“ = **pagaptis*, t. y. **pagabtis* (PEŽ III 207 t.), *passortis* (E) „žarsteklis“ = **pazārtis* (PEŽ III 227), visi šie trys pr. žodžiai – nomina instrumenti. Yra vedinių su *-sti-* / *-(s)tē-*, pvz.: *trumpstis* (E, su *t- = c-*) „žarsteklis (kačerga)“ (irgi nomen instrumenti) = **krumpstis* (PEŽ IV 201), *saxtis* (E) „žievė“ = **sakstis* (PEŽ IV 42), *greanste* (E) „grįžtė (iš šakų)“ = **grēnstē*, t. y. **grēnztē* (PEŽ I 404), *sarxtes* (E) „makštys (kalavijo)“ = **sarkstēs*, t. y. **sargstēs* (PEŽ IV 64) ir kt. Subst. (III) *emīstis* (gen. sg.) „malonės“, kuris yra *i*-kamienis (Endzelīns SV 53, PEŽ I 298) arba *ē*-kamienis, turi priesagą **-stē-* (arba **-sti-*); plg. Endzelīns l. c., PEŽ l. c.

§ 81. Priesagą *-ūst-* turi adj. **kailūsta-* „sveikas, sveikatingas“ (→ III *kailūst-iskun* „sveikatingumą“), žr. PEŽ II 73 t.

§ 82. Su *-ist-* turime diminutyvus (neutr.): *eristian* (E) „ėriukas“ = **(i)ērist'an* (= lie. *ėrisčias* „t. p.“ PEŽ I 284), *gertistian* (E) „viščiukas“ = **gertist'an* (PEŽ I 356), **wosistian* (*wolistian* E) „ožiukas“ = **(v)āzist'an* (PEŽ IV 262), **wersistian* (*werstian* E) „veršiukas“ = **versist'an* (PEŽ IV 231), **parsistian* (*prastian* E) „paršiukas“ = **parsist'an* (PEŽ III 334 t.); žr. dar Endzelīns SV 53. Be to, yra vedinys su *-īst-*: *cristionisto* (E) „krikščionystė, krikščionybė“ = **krist'ānīstā* (PEŽ II 280 t.).

§ 83. Subst. su *-t(u)v-* [= *-t(u)u-*] – nomina instrumenti: *coestue* (E) „šepetys“ = **kāst(u)vē* < **kāist(u)vē* (PEŽ II 237), *nurtue* (E) „marškiniai“ = **nurt(u)vē* (PEŽ III 203), *romestue* (E) „plačiaašmenis kirvis“ = **ramest(u)vē* < **remest(u)vē* (PEŽ IV

31 t.), *preatue* (E) „plūgo peilis, pirm norago rėžiantis žemė“ = **prēi(j)art(u)vē* (PEŽ III 346), (neutr.) *schutwan* (E) „suktinis siūlas“ = **šūt(u)van* (PEŽ IV 88); *artwes* (E) „žygis laivais“ (pl. tantum) = **art(u)vēs* < **ert(u)vēs* „yrimai (kaip žygio priemonė)“, PEŽ I 93 t.

§ 84. Pr. (E) *artoys* „artojas“ = **artāj(a)s* (PEŽ I 93) ir *gewineis* „darbininkas, samdinys“ < **gevinēj(a)s* (PEŽ I 360) bei *medies* „medžiotojas“ = **medīs* < **medijas* „t. p.“ (PEŽ III 120 t. ir liter.) yra veikėjų pavadinimai su **-tājas* resp. **-ējas*, **-ijas* (dėl jų žr. Skardžius ŽD 80, 83 t., 86 t., Urbutis ŽDT 256, Ambrazas DDR I 116, II 134).

§ 85. Pr. (E) *geguse* „gegužė“ = **geguzē* < balt. **gegužē* „t. p.“ > la. *dzeguze* „t. p.“ (PEŽ I 377 t.) – priesagos **-uzē* vedinys (turbūt diminut.); galima spėti, kad lytis pr. (Gr) *merguss* „mergužė“ atspindi priesagos pr. **-uzē* vedinį (pr.) **merguzē* „t. p.“; žr. Endzelīns SV 54, PEŽ III 134 ir liter., Ambrazas DDR II 98.

3. DAIKTAVARDŽIŲ LINKSNIAVIMAS

Bendrosios pastabos

§ 86. Pr. kalbos paminklų paliudytos yra tokios daiktavardžių bei kitų vardažodžių gramatinės kategorijos: a) trys giminės – masc., fem. ir neutr., b) du skaičiai – sg. ir pl., c) keturi linksniai – nom., gen., acc. ir dat. Apie visa tai plačiau bus kalbama toliau.

Gyvosios pr. kalbos linksniavimą (kaip apskritai jos kaitybą) atkurti iš negausių ir skurdžių rašto paminklų yra nelengva. Pirmiausia – dėl linksniavimo tipų įvairavimo (mišimo) pr. kat-muose.

§ 87. Antai produktyvaus *a*-kamieno paradigmos žodis, pvz., *wijrs* „vyras“ III (acc. sg. *wijran*, acc. pl. *wīrans* ir pan.), vartojamas ir kaip *i* kamieno daiktavardis, plg. (III) acc. sg. *wijrin* „vyrą“, acc. pl. (*sallubai*)*wīrins* „vyrus“, dat. pl. *wijrimans* „vyrams“. Arba: greta *i*-kamienių lyčių pr. (kat.) nom. sg. *geits* „duona“ (iš senovinės *i*-kamienės pr. **geitis*, žr. § 126), acc. sg. *geitin* „duoną“ buvo ir inovacinė lytis acc. sg. *geitan* „t. p.“ (*a*-kamienė), žr. PEŽ I 343. Manau, kad dėl nom. sg. (*wijr*)-*s* = (*geit*)-*s* (abiem atvejais fleksija nekirčiuota), t. y. dėl formalaus fonetinio *a*- ir *i*-kamienių fleksijų sutapimo nom. sg. linksnyje (labiausiai tiesioginiame linksnyje!), matyt, patys kat-mų vertėjai (o ne gyvoji pr. kalba) pasidarė inovacinius fleksijų variantus (kat.) *wijrin* „vyrą“ resp. *geitan* „duoną“. Panašiai greta *i*-kamienių nom. sg. pr. (kat.) *quāits* „valia“ su *-s* (iš senovinės *i*-kamienės pr. **-is*, žr. PEŽ II 324, taip pat § 126), acc. sg. *quāitin* „valią“ atsirado inovacinė acc. sg. forma *quaitan* „t. p.“ (*a*-kamienė); plg.: turbūt dėl pr. (kat.) nom. sg. (*soūn*)-*s* (*u*-kamienė su pr. kat. *-s* < pr. **-us*, žr. § 134) = (*deiw*)-*s* (*a*-kamienė) atsirado (kat-mų vertėjams) inovacinė acc. sg. (*a*-kamienė) pr. (kat.) *soūnan* „sūnų“ greta senovinės (*u*-kamienės) acc. sg. *sunun* „t. p.“

§ 88. Panašiu būdu greta *i*-kamienės pr. (kat.) skaitvardžio **desimts* (= *dessimpts* II, *dessempts* I) „dešimtis“ (su pr. kat.

-s < pr. *-is) lyties, kurią veikė ir lytis nom. sg. pr. (kat.) **desimts* „dešimtas“, bus atsiradusios inovacinės (*a*-kamenės) lytys – acc. sg. pr. (kat.) *-an (III 27₁ = *desimton* „Zehn“, pavartota nom. sg. reikšme), acc. pl. *-ans = III 67₃ *dessimtons*). Pagaliau lytį acc. pl. *tūsimtōns* „tūkstančius“ = **tūsimtans* reikia laikyti inovacine (*a*-kamiene) ir suponuojančia *i*-kamienę nom. sg. pr. kat. **tūsimts* „tūkstantis“ < pr. **tūsimtis* „t. p.“ (plg. lie. *tūkstantis*). Žr. dar § 156.

a kamienas

§ 89. **Nom. sg. masc. balt. *-as** (< ide. *-os) davė fleksiją pr. *-as, kuri virto į pr. (E) -s (pvz.: *awins* „avinai“, *slayx* „slikas“ ir kt.) ir dažniau į *-ⁱs (< *-as), pvz.: *Deywis* „Dievas“, *dūmis* „dūmas“, *caymis* „kaimas“ ir kt. Pr. kat. šnektoms būdinga -s (*Deyws* „Dievas“ III, *tāws* „tėvas“ III, *wijrs* „vyras“ III ir kt.) ir tik trys kartai yra su -as: *Deiwas* „Dievas“ (III 99₁₄), *tawas* „tėvas“ (III 47₂, III 47₁₀). P a s t a b a: lyties *lāiskas* III fleksija -as yra ne *a*-kamenė (nom. sg. masc. – taip įprasta manyti), o *ā*-kamenė (nom. pl. fem.); žr. PEŽ III 28.

§ 90. **Nom.-acc. sg. neutr. balt. *-an** (žr. PEŽ III 50 t. s.v. *salta*) → pr. *-an gana gerai išliko E šnektose: *assaran* (E) „ežeras“ (sk. **azaran*), *buttan* (E) „butas (namai)“, *dalptan* „káltas“ (plg. s. sl. *dlato* „t. p.“), *creslan* (E) „krėslas“ (plg. s. sl. *krěslo* „t. p.“), *lunkan* (E) „lunkas (karna)“ (plg. s. sl. *lyko* „t. p.“) ir kt.; be to, kat-muose: *buttan* „butas (namai)“ (III) = *buppen* „t. p.“ (II), *giwan* „gyvenimas“ (III), *wargan* „blogis“ (III), *testamentan* „testamentas“ (I, bet *testaments* III) ir kt.

§ 91. **Gen. sg. (masc., neutr.) fleksija -as** paliudyta visuose kat-muose, pvz. (III): *Deiwas* „Dievo“, *buttas* „buto (namų)“, *gīwas* „gyvenimo“, *grīkas* „nuodėmės“ ir kt. Buvo mėginta šią pr. -as kildinti iš *ā*-kamenės (gen. sg. fem.) pr. *-ās (Leskien Deklin. 31, Berneker PS 186). Populiariesnė hipotezė: pr.

(*Deiw*)-*as* kildinama iš vak. balt. **-as(i)a* (van Wijk Ap. St. 77, Trautmann AS 216, Endzelīns SV 58, Stang Vergl. Gr. 181, Kazlauskas LKIG 173 t., Gamkrelidze-Ivanov I 387 t.).

Manyčiau, kad *a*-kamenė (gen. sg.) pr. *-as* suponuoja ide. **-ōs*, iš kurios išriedėjo vak. balt. **-as* (BS 88–99) ir gal ryt. balt. **-as* (dėl jos žr. Palmaitis Baltistica XIII 337). Dar žr. toliau.

§ 92. Rosinas BĮM 83 t. (dar žr. Girdenis, Rosinas GL 17, N 1, p. 3) iškėlė naują ir įdomią hipotezę: buvusi *a*-kamenė (gen. sg.) pr. **-ā* [= lie. (*vil̃k*)-*o* ir kt.] nekirčiuota davusi pr. **-ā*, o šią prūsų kat-mų vertėjai, veikiami morfo vok. *-(e)s* (gen. sg.), perdirbo į pr. (kat.) **-as*; taip atsiradusi ir, pvz., labai dažnai (net apie 50 kartų!) kat-muose vartojama lytis (gen. sg.) *Deiwas* „Dievo“, versta būtent iš vok. *Gottes* „t. p.“

Bet nėra negalimas ir „atvirkštinis“ spėjimas: morfas vok. *-(e)s* (gen. sg.) padėjo išlikti senovinei (*a*-kamienei gen. sg.) pr. *-as* (žr. anksčiau). Be to, A. Rosino (ir A. Girdenio) hipotezėje neatsižvelgta į tai, kad *a*-kamenė pr. *-as* (gen. sg.) yra paliudyta ne vien kat-muose, bet ir kitur: *silkasdrûb'* „šilko apdangalas“ (E 484, žr. PEŽ IV 108, žr. ypač Pakalniškienė VBK III 39 t.), vv. *Wilkaskaymen* (1419 m., matyt, iš Notangos) su *Wilkas*- „Vilko“ (Gerullis ON 201, 243, PEŽ IV 138 s.v. *wilkis*). Manyti, kad samplaikų (III) *Butta Tawas* „Hausvater“ ir *Butta Rikians* „Haushern“ segmentas *Butta* esąs su *-a* iš *-ā* = lie. (*būt*)-*o* (Rosinas l. c., plg. Endzelīns FBR XI 190), nėra būtina: tos samplaikos, nors ir parašytos dviem žodžiais, gali būti dūriniai (su jungiamuoju balsiu *-a*, žr. dar §37, PEŽ I 168 (s.v. *butta tawas*); čia remtis BPT (Bazelio pr. distichas) lytimi *pēnega* (Rosinas l. c.) labai rizikinga (BPT morfologijoje yra nemaža painiavos). Taigi ir toliau esu linkęs manyti, kad ši fleksija yra ne inovacinė (sic Rosinas l. c.), o archajinė – iš balt. (dial.) **-as* (BS 88 t., 95 tt., Palmaitis BGR 78 tt., idem

Baltistica XVI 22 t., plg., pvz., Stang Vergl. Gr. I. c., Gamkrelidze-Ivanov I. c.); dar žr. § 160. Prie to, kad pr. kat-muose turime vardažodinę (*a*-kamienę) gen. sg. *-ās* (o ne *-s*, kaip nom. sg. masc.) greta (*a*-kamenės) acc. sg. *-ān* („casus generalis“), turbūt struktūriškai prisidėjo vardažodinės (*ā*-kamenės) kat. gen. sg. *-ās* (< balt. **-ās*) greta acc. sg. *-ān* (< balt. **-ān*).

§ 93. **Acc. sg. masc.** turėjo fleksiją balt. **-an* (< ide. **-ōm*) > pr. **-an* (: lie. *-ą* ≈ la. *-u*), pvz.: (masc.) *Deiwan* „Dievą“ (III, *Deywan* II, *Deiuan* I), *tāwan* „tėvą“ (*thawan* II, I) ir kt.; (neutr.) *buttan* „butą“ (I, III), *buten* (II, su *-en* vietoj *-an*) ir kt.

§ 94. **Dat. sg. masc.** (resp. neutr.) turi galūnę *-u*, paliudyta šiais atvejais: a) III kat. *grīku* „nuodėmei“, *malnīku* „vaikui“, *waldnīku* „valdovui“, *piru* „bendrijai“, *sīru* „širdžiai“ ir b) įvardiniame (ir būdvardiniame) morfe *-mu* (III, II) – *steismu* „tam“, *kasmu* „kam“ ir pan. (dar žr. § 163). Lyties *piru* galūnė *-u* galėjo atsirasti dėl *steismu piru* „tai bendrijai“ (III 97₁₅), t. y. dėl atrakcijos (Abelio Vilio lūpose); šiek tiek kitaip čia esu spėjęs anksčiau (PEŽ III 284). Panašiai (atrakciškai), matyt, bus atsiradusi *-u* ir atveju *sīru* (*stūrnowingisku prei sīru* III 115₁₉). Tais atvejais galūnę *-u* (I, II) ir bent jau įvardinę (*stesm*)-*u* „tam“ būtų galima kildinti iš pr. **-ō* < balt. **-ō*, tik ne iš balt. **-ōi* (taip įprasta manyti, pvz., Endzelīns SV 58, 59, Stang Vergl. Gr. 240), žr. BS 106–127. Tačiau atrodo, kad *stesmu* „tam“ (ir pan.) segmentas *-u* galėtų būti ir iš pr. **-ā* (= **-ō*), o šis – iš (nekirčiuoto) balt. **-ō* (plg. § 19, § 163).

§ 95. Adv. (III) *bītai* „vakare“ suponuoja *a*-kamienę **loc. sg.** balt. **-ai* / **-ei*, iš kurios turime ir adv. pr. **-ei* (*qu-ei* „kur“), plg. lie. *-iē* (*nam-iē*, *or-iē* ir kt.), plg. BS 127 tt., Rosinas Baltistica XXXIV 179. Nuomone, kad dūrinio (III) *sallubai busennis* „Ehstand“ ir pan. fleksija *-ai* esanti loc. sg. (Endzelīns SV 58 t.), reikia laikyti abejotina (žr. PEŽ IV 51 t. s.v. *sallubai*).

§ 96. **Nom. pl. (masc.)** *wijrai* „vyrai“ (III), *tawai* (voc. pl.) „tėvai“ (III), *grīkai* „nuodėmės“ (III) ir kt. su *-ai* < balt. **-ai* (> lie. *výrai* ir kt.). Tą pačią pr. *-ai*, matyt, atspindi lyčių *pallapsaey* „paliepimai“ (I 5₁) = *pallapsaey* „t. p.“ (II 5₁) segmentas *-aey*, žymintis pr. (I, II) **-āi* su kirčiuotu cirkumfleksiniu diftongu (t. y. su pailgintu jo pirmuoju sandu), žr. PEŽ III 215, taip pat plg. § 4. Dėl *a*-kamenės (t. y. *a/e*-kamenės) balt. **-ei* (pron. adj.) žr. BS 170 tt., be to, § 164.

§ 97. **Nom. (acc.) pl. neutr.** lytimi, ypač dėl s. sl. *wrata* „vartai“ (su *-a* < ide. **-ā*), įprasta laikyti bent jau pr. (E) *warto* „dury“ (pvz., Endzelīns SV 59, Stang Vergl. Gr. 301) su pr. (E) *-ō* = (t. y.) **-ā*. Vis dėlto nėra lengva nustatyti, ar E laikais šita (E) *warto* dar buvo *a*-kamenė neutr. (nom.-acc. pl.) forma, ar išvirtusi į nomen collectivum, t. y. į *ā*-kamenę (nom. sg. fem.), plg. PEŽ IV 226 t.; maždaug tas pat turbūt pasakytina ir, pvz., apie formą pr. (E) *slayo* „šlajos, rogės“, plg. PEŽ IV 126 t. (s.v. *slayan*) ir liter. Yra mėginta formą pr. (III 47₁₃, 113₁₄₋₁₅) *malnijkiku* „vaikeliai“ laikyti *a*-kameni neutr. (nom.) pl. (Trautmann AS 218, Endzelīns l. c., plg. Stang Op. cit. 184); bet čia *-u* yra, matyt, vietoj *-ai* (nom. pl. masc.) – paprasta klaida (žr. PKP II 128, PEŽ III 106).

§ 98. **Gen. pl. (masc.):** *grīkan* „nuodėmių“ (III – 7x), *grijkan* „t. p.“ (III – 4x), *griquan* „t. p.“ (III – 2x), *grecon* „t. p.“ (I – 1x), (sudaiktavardėjusi lytis) *swintan* „šventųjų“ (I, III) bei *swyntan* „t. p.“ (II), plg. (pron.) *noūson* „mūsų“ (III), *iouson* „jūsų“ (III), *ioūsan* „t. p.“ (III), *nusan* „mūsų“ (I) bei *nusun* „t. p.“ (III), *stēison* „šių“ (III), *stēisan* „t. p.“ (III) ir pan.; čia lytys pron. (person.) su *-an* galėtų būti ir posesyvinės (Endzelīns SV 89). Lyčių (subst., pron.) segmentas *-on* atspindi, matyt, pr. *-un* (plg. ir vv. *Tlokunpelk* „Lokių pelkė“, žr. PEŽ II 220), kuri gali suponuoti balt. **-ōn* > (*vilk*)-*ų* ir pan. (taip ir įprasta manyti). Tačiau fleksijos (gen. pl.) varianto pr. (kat.) *-an* kilmė, nepaisant įvairių nuomonių (pvz., Berneker PS 159, Trautmann AS

220, Endzelīns SV 59, Stang Vergl. Gr. 184, Stang OP 36), nėra labai aiški; plg. §99, 165.

§ 99. Man rodos, kad buvo gen. pl. balt. **-ōn* (kirčiuotas alomorfais) greta balt. **-ōn* (nekirčiuoto alomorfo), vėliau virtusio į balt. (**-ōn* =) **-ān* (dėl opozicijos balt. **ō* : **ā* neutralizacijos žr. § 18, § 19). Trumpėjant tautosilabiniams ilgumams, tie alomorfai (gen. pl.) balt. **-ōn* / **-ān* virto į **-ūn* / **-ān*, iš kurių ryt. balt. tarmėse buvo apibendrintas **-ūn* (kirčiuotas alomorfais), o vak. balt. tarmėse – ypač **-ān* (nekirčiuotas). Plg. tai, kas pasakyta dėl pr. *dāt* „duoti“ vokalizmo kilmės (§ 18); be to, plg. § 98. Tą fleksiją gen. pl. pr. (kat.) **-ān* palaikė jos fonetinis sutapimas su acc. sg. pr. (kat.) **-an*, t. y. vadinamasis casus generalis (acc. sg. = gen. pl.), o pagal šį modelį (*a*-kamienį) galėjo atsirasti ir, pvz., *i*-kamienė fleksija (aiškiai inovacinė) gen. pl. pr. (kat.) **-in*.

§ 100. **Acc. pl. (masc.):** *Deiwans* „dievus“ (I, II, III), *tāwans* „tėvus“ (III) ir kt., taip pat (adj.) *maldans* „jaunus“ ir pan. Turime fleksiją pr. (kat.) **-ans* (be abejo, su *-ān-*). Ją jau ne taip lengva istoriškai susieti su lie.-la. **-us* (lie. *tėv-us* = la. *tēv-us*); plg. Būga III 703 (bet čia visai nekalbama apie pr. *-ans*), Endzelīns BVSF 117, Stang Vergl. Gr. 186, Kazlauskas LKIG 176.

Manyčiau, kad buvo fleksija (acc. pl. masc.) balt. **-ōns*, iš kurios vėliau susidarė du jos alomorfai (plg. § 18, § 19): 1) kirčiuotas alomorfais balt. **-ōns* > ryt. balt. **-ōs* > lie.-la. *-ūs* (plg. Endzelīns l. c., Stang l. c., Kazlauskas l. c.) ir 2) nekirčiuotas alomorfais balt. **-āns* > vak. balt. **-āns* > pr. *-ans* (plg. Stang l. c.). Tokia vak. balt. **-āns* sutapo su *ā*-kamienne (acc. pl. fem.) vak. balt.: **-āns*, atsiradusia vietoj senesnės vak. balt. **-ās* < balt. **-ās* (> lie. *-as*, la. *-as*, žr. BS 185 tt., 311 t.).

§ 101. Iškelta hipotezė, kad (*a*-kamienė acc. pl. masc.) pr. *-ans* esanti iš balt. **-ōs*, kuri (nekirčiuota) davusi vak. balt. **-ās*,

o ši dėl „antrinės nazalizacijos“ virtusi į pr. *-q̃s*, kat-muose rašomą *-ans*; žr. Rosinas B[M 82 tt. ir liter.

§ 102. Tokia „nazalizacinė“ hipotezė nėra tvirta jau vien dėl to, kad visuose kat-muose *a*-kamenė (subst., adj., pron.) acc. pl. masc. fleksija rašoma tik *-ans*, o ne ir **-as* ar pan. Nepatikimas ir faktinis tos hipotezės argumentavimas, pvz.:

a) svarbiausiu (nes pirmiausia pateikiamu) argumentu laikoma formos gen. sg. *sounons* „sūnaus“ (hapax!) fleksija *-ons*, kuri esanti neva **-qs* (su nosiniu balsiu **-q-*, Rosinas B[M 82 tt.); betgi ta (*soun*)-*ons* (II 11₁₄₋₁₅) iš tikrųjų yra paprasčiausia klaida – taisytina į (*soun*)-*os* [= (*sun*)-*os* (I 11₁₃) = pr. (kat.) **-ūs* (gen. sg.), plačiau žr. § 134t;

b) lytis (III – 1x) *schisman* „šiam“ turinti nosinį pr. **-q* (Rosinas B[M]; bet ši lytis (hapax!) yra Abelio Vilio klaida – joje galinis *-n* atsiranda dėl atrakcijos su frazėje III 125₄₋₅ esančių kitų lyčių galiniu *-n*;

c) abi lytys (III) *gubas* ir *gūbans* esančios su **-qs* (Rosinas B[M]; tačiau *gubas* (hapax!) yra Abelio Vilio klaida – vietoj *gūbans* (Endzelīns SV 181, PEŽ I 419);

d) lytys (III) *kīrki* ir *kīrkin* abi esančios su **-i* (nosiniu, Rosinas B[M]; tačiau *kīrki* (III 109₁₀) yra, matyt, klaida vietoj gen. sg. *kīrkis* (plg. PEŽ II 193);

e) pr. (III) *winna* „heraus“ (hapax!) galinė *-a* veikiausiai perteikia ne pr. **-q* (nosinį balsį, sic Rosinas B[M]), o yra okazinė klaida: arba vietoj **-ā* = **-an* (Endzelīns FBR XV 102), arba disimiliaciškai perteiktu pr. **-an*. Taigi pr. kat-muose nerandu nė vieno atvejo, kur būtų buvę nosiniai balsiai **q *q̃ *i* ir pan. Vadinasi, teigti, kad ir morfai (dat. pl.) *-mans* ir *-mas* (§ 102) abu esą **-mqs* (su nosiniu **-q-*, Rosinas B[M]), negalėčiau (žr. pirmiau ir § 103).

§ 103. **Dat. pl.** *waikammans* „tarnams (bernams)“ ir kt. Morfas *-mans* randamas visoje kat-mų linksniavimo sistemoje. Tik asmeniniai įvardžiai turi dat. pl. pr. (kat.) *-mans* ir *-mas*,

pvz.: *noumans* „mums“, *ioūmans* „jums“ ir *ioumas* „t. p.“ Tiek *-mans*, tiek ir *-mas* kilmė laikoma neaiškiu klausimu; žr. Trautmann AS 220, Endzelīns SV 59 t., Stang Vergl. Gr. 185 t., Schmalstieg OP 36, Kazlauskas Baltistica IV 180 tt.

Man rodo, kad morfas pr. *-mans* = pr. **-māns* yra iš (vak.) balt. **-māns*, o šis laikytinas nekirčiuotu kirčiuoto balt. **-mōns* variantu iš (kirčiuoto / nekirčiuoto) balt. **-mōns*: vak. balt. tarmėse buvo apibendrintas variantas (nekirčiuotas) **-māns* (> pr. *-mans*), o ryt. balt. tarmėse – variantas (kirčiuotas) **-mōns* > (ryt. balt.) **-mōs* > lie. *-mus* (= la. **-mus*); plg. tai, kas pasakyta dėl acc. pl. (masc.) lie.-la. *-us* ir pr. *-ans* kilmės (§ 100). Panašiai iš (kirčiuoto / nekirčiuoto) balt. **-mō* (dat. du.) atsirado variantai balt. **-mō* (kirčiuotas) ir balt. **-mā* (nekirčiuotas) > pr. **-mā*, kuris, nykstant (vėlai) pr. dviskaitai, buvo pliuralizuotas – dėl **-māns* (dat. pl.) išplėstas pliuraliniu **-s*; iš čia turime dat. pl. pr. (III) *-mas* (tik pron. person.!) greta (I, II, III) *-mans*. Tokiam alomorfių pr. (kat.) *-mans* ir *-mas* kildinimui (dar žr. Mažiulis Baltistica II 43–52, BS 209 tt., Palmaitis Baltistica XII 161) iš principo pritarė Rosinas BĮM 45, tik nelengva tikėti jo spėjimu, kad pirminis (dat. pl.) morfas buvęs ne balt. **-mōns*, o balt. **-mōs*. Dar žr. § 166.

ā kamienas

§ 104. **Nom. sg. (fem.)** E žodynylyje fleksija rašoma tik (!) *-o* (*galwo* „galva“, *gerto* „višta“, *mergo* „merga“ ir kt.), kuri atspindi pr. (E) **-ō* = (sąlygiškai) **-ā* < pr. **-ā* (= **-ō*), išvirtusią (po LG) į pr. (kat.) *-ū* (pvz.: *widdewū* „našlė“ III, *mergu* III) ir (ne po LG) į pr. (kat.) *-ā* (pvz., *spigsnā* „prausimas“ III); šios pr. (kat.) *-ū* resp. *-ā* atvejais, kai buvo nekirčiuotos, matyt, sutrumpintos. Pr. (E, kat.) **-ā* (= **-ō*) yra iš balt. **-ā* (= **-ō*), iš kurios (< ide. **-ā*) turime lie. (*rank*)-*à* = la. (*rūok*)-*a*. III kat-me randame (nom. sg. fem.) *mensai* „mėsa“ (greta *mensā* „t. p.“, plg. E. *menso* „t. p.“), *deiwutiskai* „išganymas“ (greta *deiwūtisku*

„t. p.“), *cixtīsnai* „krikštijimas“ (greta *cixtīсна* „t. p.“) ir kt.: čia fleksija *-ai* yra, matyt, iš adj. resp. pron. *-ai* (plg. Trautmann AS 223, Endzelīns SV 62).

§ 105. Pastaba. Spėjimas, kad E lyties (hapax) *rapa* (E 2) raidė *-a* dėl Gr. lyties *merga* (: *mergo* E) ir pan. raidės *-a* galinti atspindėti „nelabializuotą“ fleksiją (nom. sg. fem.) pr. dial. **-a* (Endzelīns SV. 62, Karaliūnas LKK XLIV 100), yra sunkiai pagrindžiamas (žr. ir Karaliūnas l. c.), nes: 1) E lytis *rapa* ir morfologiškai yra hapax; 2) lytis nom. sg. fem. E žodynyje visur rašomos tik su raide *-o*, atspindinčia „labializuotą“ pr. (E) **-ā = *-ō*; 3) pr. žodžių morfologija Gr. žodynyje perteikiama kur kas prasčiau nei E žodynyje, be to, 4) E yra porą šimtmečių senesnis už Gr.

§ 106. **Gen. sg. (fem.)** su pr. (kat.) *-as*: *ālgas* III (: lie. *algōs*), *galwas* III (: lie. *galvōs*), *gennas* „moters, žmonos“ III, *menses* „mėsos, kūno“ II ir kt. Čia (kat.) fleksija *-as* buvo nekirčiuota (su trumpuoju *-a-*), tai ypač rodo dėsniu „po LG“ neveikimas ir parašymas *ālgas* III, *menses* II (greta *mensas* III); plg. Endzelīns SV 62, Stang Vergl. Gr. 197, 293.

§ 107. **Dat. sg.:** (kat.) *tickray* „dešinei“, *alkīniskai* su pr. (adj., subst.) *-āi* < balt. **-āi*. Lyčių (III) *kanxtisku*, *spartisku* ir pan. laikyti *ā*-kamenėmis dat. sg. (Trautmann AS 225, Stang Vergl. Gr. 199) negalima; žr. Endzelīns SV 63, PEŽ II 112 t. (s.v. *kanxtisku*), PEŽ IV 143 (s.v. *spartisku*).

§ 108. **Acc. sg. (fem.):** *deinan* „diena“, *rankan* „ranką“, *aumūsnan* „nuplovimą“ ir kt. su pr. *-an = -ān* (< balt. **-ān*). Lytis *mergwan* „mergą“ (I, II) ir pan. turi *-wan* vietoj *-an* (plg. *mergan* III); žr. Endzelīns SV 63, PEŽ II 133 (s.v. *mergo*), kitaip Stang Vergl. Gr. 39. Lytis (III) *kixtiāniskun* „krikščionybę“ (greta *christiāniskan*) ir pan. yra su *-un* taip pat vietoj *-an*; žr. Trautmann AS 226, Endzelīns SV 63 ir liter., PEŽ II 275 s.v. *cixtiāniskun*.

§ 109. **Nom. pl.:** *lauxnos* „žvaigždės“, *wayos* „pievos“ ir kt. (E) yra su fleksija pr. (E) **-ās* (= **-ās*) < balt. **-ās* (= **-ās*) > lie. (*žmón*)-os (nekirčiuota!). Formos (*stai*) *gennai* „moterys, žmonos“ (III), *preibillīsnan* „prižadėjimai“ (III) yra inovacinės (iš a kamieno); žr. Trautmann AS 228, Endzelīns SV 63.

§ 110. **Gen. pl.:** *menschon* (hapax – I 9₁₀), t. y. **menson* „mėsų“ = **mensun* su (*ā* kamieno gen. pl.) galūne **-un* (kaip ir a kamieno gen. pl., žr. § 98).

§ 111. **Dat. pl.:** *gennāmans* III, *mergūmans* III, *widde-wūmans* III, su morfu *-mans*, apie kurį žr. § 103.

§ 112. **Acc. pl.:** – *deinans*, *gennans*, *rānkans*, *billijsnans* „bylojimus“ ir kt. su fleksija *-ans*, atsiradusia vietoj senesnės *-as* (plg. *perpettas* III 35₁, žr. PEŽ III 268 t.) < pr. **-ās* < balt. **-ās* (> lie. *-as*, la. *-as*); žr. BS 311 t., Rosinas BĮM 46, plg. Endzelīns LVG 419 ir SV 64, Berneker PS 195, Kazlauskas LKIG 186.

ja ir *ija* kamienai

§ 113. Šių dviejų balt. paradigmų raida pr. (kaip ir lie. bei la.) kalboje ne vienu atveju patyrė jų tarpusavo kontaminaciją ir *i* paradigmos (ypač jos) poveikį, žr. toliau (plg. Endzelīns SV 60 tt., Stang Vergl. Gr. 191 t., 194 t.).

Nom. acc. sg. neutr. turi E *ja*-kamiene **-ʼan* (< **-jan*) formą: *median* „miškas“ (= **medʼan*), *eristian* „ėriukas“ (= **jēristʼan*, žr. PEŽ I 284), *wargien* „varis“ (= **varʼan*, žr. PEŽ IV 221) ir kt.

Nom. sg. masc. randame E žodynėlyje formas: a) su *ija*-kamiene **-īs* (*rikis* „ponas, viešpats“ (= **rīkīs*) ir b) su, matyt, (*i*)*ja*-kamiene **-īs* – *cuylis* „kuilyš“, *kadegis* „kadugys“, *angurgis* „ungurys“ (PEŽ I 79) ir kt. Kat-moose *ija*-kamiene **-īs* baritonuose, netekdama kirčio, buvo sutrumpėjusi, išvirtusi į (kat.) **-īs*, pvz.: *bousennis* (III) „padėtis“ (kirčiuotas skiemuo – aiškiai pirmasis), *nosēilis* (III) „dvasia“ ir kt.; nesutrumpėjusia

ija-kamiene **-īs* turi kat. oksitonas *rickis* „Viešpats (Dievas); ponas“ (žr. PEŽ IV 24 tt.).

§ 114. **Nom. acc.:** lytis *rickijan* „Viešpatį (Dievą); poną“ (III dėl jos parašymo variantų žr. PEŽ IV 25 t.) yra su *ija*-kamiene fleksija **-ijan*; be to, kat-muose randame (*i*)*ija*-kamiene **-'an* (*tawischan* „artimą“, *tawischen* „t. p.“, *noseilien* „dvasią“ ir kt., žr. Endzelīns SV 61, Stang Vergl. Gr. 194) ir net inovacinę (*i*-kamiene) **-in* (*noseilin* „dvasią“ ir kt.), dėl kurios žr. § 129.

§ 115. **Gen. sg.:** (III) *rickijas* „Viešpaties (Dievo); pono“ (su *ija*-kamiene fleksija), be to, su (*i*)*ija*-kamiene fleksija *tawischas* „artimo“ (su *-schas* = **-s'as*) ir kt. Gana dažnos lytys su [(*i*)*ija*-kamiene] pr. (kat.) **-īs* (*nosēilis* „dvasios“, *powaisennis* „sąžinės“ ir kt.), kuri yra inovacinė, atsiradusi greta acc. sg. **-in*, veikiant *i*-kamienei (gen. sg.) pr. (kat.) **-īs* (taip pat inovacinei); dar žr. § 127; plg. Trautmann AS 235 t., Endzelīns l. c., Stang Vergl. Gr. 195.

§ 116. **Nom. pl. masc.:** *rikijai* „viešpatys, ponai“ (su *ija*-kamiene fleksija). Lytis (III) *kaulei* „kaulai“ yra ne *ija*-kamiene (sic Trautmann AS 238, Endzelīns l. c.), o *a*-kamiene pr. **kaulai* „t. p.“ (baritoninė, plg. lie. *kāulai*, la. *kaūls*) su nekiričiuota **-ai*, parašyta *-ei* (PEŽ II 143, Schmalstieg OP 45).

§ 117. **Acc. pl. masc.:** *rikijans* (III) „viešpačius, ponus“ (su *ija*-kamiene fleksija). Lytis *bousenniens* „padėtis“ (acc. pl.) yra (*i*)*ija*-kamiene su *-niens* = **-n'ans*. Lytys acc. pl. (III) *bīskopins* „vyskupus“, *predickerins* „klebonus“ ir kt. (Trautmann AS 239, Endzelīns l. c.) turi fleksiją pr. (kat.) **-īns* (*i*-kamiene), čia atsiradusią vietoj **-ans* (acc. pl. masc.), plg. III (acc. sg.) *wijrin* „vyrą“ vietoj *wiran* „t. p.“, žr. § 87.

Pr. (III 101₁₃₋₁₄) *grēiwakaulin* „šonkaulių“ su *-in* galėtų būti gen. pl. (= acc. sg.!), t. y. vadinamojo casus generalis, forma – inovacinė (*i*-kamiene) *-in*; žr. Endzelīns l. c.

ī / jā kamienas

§ 118. Šį daiktavardžių linksniavimo (fem.) tipą, kuris savo kilme yra itin senas (plg., pvz., lie. *martì* < *ī / *marčiōs* < *jās ir kt. greta s. ind. *devī* „deivė“ / *devyās* „deivės“ ir kt.), prūsai išlaikė geriau už lietuvius bei latvius ir padarė gana produktyvų. E žodynylyje paliudyta net 30 tokių daiktavardžių (dažniau jų nom. sg. forma su – *ī): *asy* „ežia“ = **azī* (< **ezī* „t. p.“), *crausy* „kriaušės medis“ = **krausī* (ir nom. pl. *krausios* „kriaušės“ < *jās), *mary* „marios“ = **marī*, *nozy* „nosis“ = **nāsī*, *pelky* „pelkė“ = **pelkī*, *sansi* „žąsis“ = **zansī* ir kt.; žr. PEŽ II 184 t. (s.v. *kexti* ir liter.), Kaukienė LKK XXXVI 87 tt. (ir liter.). Tie E žodžiai yra ne vienokio senumo ir ne vienodos kilmės (ypač žr. Kaukienė l. c.); yra net skolinių, pvz., *dusi* (E) „siela (dūšia)“ = **dūsī* – slavizmas.

ē kamienas

§ 119. **Nom. sg. (fem.)**. Iš balt. *ē pr. kat-muose radosi 1) kirčiuotas *ē (pvz., *semmē* III) ir 2) nekirčiuotas (>*ē > *ī >) *ī (pvz., *kurpi* „kurbė“ III). Retos lytys (tik III) *gīwei* „gyvenimas“ (plg. la. *dzīve* „t. p.“) ir *peisālei* „raštas“ turi -ei (nom. sg.), atsiradusią greta *ē (nom. sg.) iš analogijos su ā-kamienne -ai (nom. sg.) greta -a (nom. sg.); žr. § 104 ir Endzelīns SV 64. Iš galūnės nom. sg. balt. *ē, tiek kirčiuotos (pvz., *wosee* „ožka“), tiek, man rodos, ir nekirčiuotos (*kurpe* „kurbė“), radosi pr. E žodynelio *ē (plg. Endzelīns l. c.). Balt. *ē yra iš *jē (> lie. -ė, la. -e), kurios tolimesnė kilmė dar vis nėra aiški (įdomesnė hipotezė yra: Stang Vergl. Gr. 201 tt.).

§ 120. **Gen. sg.**: III *gijwis* „gyvenimo“ ir *teisis* „garbės“ turi galūnę -īs iš nekirčiuotos (ir dėl to sutrumpėjusios) *īs (plg. III gen. sg. *ālgas* „algos“ su dėl kirčio sutrumpėjusia *ās, žr. § 106) < *ēs (< balt. *ēs > lie. -ės = la. -es). Lytyse vv. (dk.) *Sawliskresil* „Saulės krėslas“ (1423, Varmė) ir *Wosispile* „Ožkos

pilis“ (1331, Semba) randame *-is*, kuri (gen. sg.) galėtų būti **-īs* (ar **-īs*) iš **-īs* < **-ēs* (PEŽ IV 77 s.v. *Sawliskresil*); plg. Endzelīns SV 64.

§ 121. **Dat. sg.:** *semmei* „žemei“ (I) bei *semmiey* „t. p.“ (II) atspindi galūnę pr. (kat.) **-ēi* < balt. **-ēi* (> lie. *-ei*).

§ 122. **Acc. sg.:** *geywien* „gyvenimą“ (II), *gijwin* „t. p.“ (III), *perōnien* „bendriją“ (III), *perōnin* „t. p.“ (III) ir kt. yra su *-ien* (čia *-i-* palatalizacijos ženklas) = pr. **-en* (< balt. **-ēn* > lie. *-e*) ir su *-in*, kuri čia inovacinė (žr. ir Endzelīns SV 64 t.).

§ 123. **Nom. pl.:** E žodynėlyje buvo **-ēs* (pvz., *raples* „replės“), o kat-muose – *-īs* (neužfiksuota) < **-ēs* (nekirčiuota, plg. lie. *žėmės, kātės*); žr. Endzelīns SV 65 (ir liter.).

§ 124. **Gen. pl. ir dat. pl.** formos nepaliudytos. Tiesa, **dat. pl.** formą kat-mams (XVI a.) galima nesunkiai atkurti, pvz.: **kūrpimans* [baritoninė forma (plg. lie. *kūrpėms*) su **-i-* < **-ī-* < **-ē-*] ir **zemēmans* [oksitoninė (plg. *semme* III nom. sg.), išlaikiusi **-ē-*]; dėl dat. pl. morfo *-mans* žr. § 103.

§ 125. **Acc. pl.:** *kūrpins* (III) su *-ins* vietoj senesnės **-ens* (< **-ēns*); žr. PEŽ II 311 t., plg. Endzelīns SV 65. Spėjimas, kad lytis *kīrkis* (III 131₁₆) galėtų būti acc.pl. forma (Bezenberger KZ XLI 81, Toporov PJ V 13), yra abejojtinas; žr. PEŽ II 193 ir liter., taip pat Endzelīns l. c.

i kamienas

§ 126. **Nom. sg.** (ne neutr.) E žodynėlyje (XIII–XIV a.) bus buvusi (*i*-kamenė) fleksija pr. (E) **-is* (*antis, assis* „ašis“ ir kt.) greta [(*i*)*ĭa*-kamenės, nom. sg. masc.] pr. (E) **-īs* (*kadagis* „kadugys“ ir kt.) = lie. (*kadug*)-*ys* < balt. **-iĭas* (žr. § 113). Šios dvi E laikų fleksijos (nom. sg.) pr. (E) **-is* (*i*-kamenė) ir **-īs* [(*i*)*ĭa*-kamenė] kat-mų šnektose virto (matyt, vienu metu) į (nekirčiuotas) pr. kat. *-s* (žr. § 87) resp. **-īs* (žr. § 113),

egzistavusias greta acc. sg. pr. (kat.) *-in* (*i*-kamenė) = *-in* [*< *-in, (i)ġa*-kamenė], plg. lie. (*āv*)-*ī* = (*dāg*)-*ī*. Adj. (kat.) *arwis* „tikras“ (nom. sg. masc.) bei *arwi* „tikra“ (adv.) turbūt atspindi senovinę *i*-kamenę paradigmą [o galbūt (*i)ġa*-kamenė?].

§ 127. **Gen. sg.** formai (ji nepaliudyta E) trūksta aiškių kat. pavyzdžių. Atrodo, kad čia buvo taip. Pr. kat-muose pagal santykius *a*-kamienių fleksijų *-s* (nom. sg.): *-an* (acc. sg.): *-as* (gen. sg.) su *i*-kamenėmis *-s* (nom. sg., žr. anksčiau) : *-in* (acc. sg.) = (*i)ġa*-kamenė *-in* (acc. sg., žr. § 126) : *x* (gen. sg.), – pagal tuos struktūrinius santykius greta (*i)ġa*-kamenės pr. (kat.) *-š* (*< *-š* nom. sg., žr. § 113) atsirado (turbūt Abelio Vilio lūpose) inovacinė pr. (kat.) gen. sg. **-š* (žr. dar § 148), kuri pakeitė ir senovinę (*i*-kamenę) pr. gen. sg. **-eis* (dėl jos žr. BS 263 tt.). Plg. Stang Vergl. Gr. 207.

§ 128. **Dat. sg.** Panašiu būdu greta minėtos inovacinės [(*i)ġa*-kamenės] pr. (kat.) **-š* (gen. sg.) galėjo atsirasti (matyt, irgi Abelio Vilio lūpose) inovacinė dat. sg. **-i*, pvz., lytyje *klausīweniki* (III) „nuodėmklausiu“ [pats žodis yra (*i)ġa*- ar *a*-kamenis, plg. Endzelīns SV 65]. Tókios (inovacinės) pr. (III) **-i* (dat. sg.) ir **-š* (gen. sg.) negali būti grynai (t. y. iš senovės) *i*-kamenės: jų trumpieji balsiai kat-muose būtų išnykę. Tačiau toji (inovacinė) pr. (III) dat. sg. *-i* netiesiogiai turbūt suponuoja senovinę (dat. sg.) pr. **-i* < balt. **-i* greta dat. sg. (balt. **-ei* >) pr. (kat.) *naut-ei* „bėdai“ ir kt.; dėl *i*-kamienių dat. sg. **-ei* / **-i* žr. BS 288 t., Rosinas Baltistica XXXIV 179, plg. Stang l. c.

§ 129. **Acc. sg.** *nautin* „vargą, bėdą“ (fem.) ir kt. suponuoja pr. (kat.) *-in* (< balt. **-in* > lie. *-i*) greta pr. (kat.) **-en* (*nautien* ir *pan.*), kuri *i* paradigmoje yra naujadaras arba iš *ē* paradigmos, arba iš *ī* / *ġā* paradigmos, arba net iš *ġa* paradigmos; plg. Endzelīns SV 66 ir liter.

§ 130. **Nom. pl.** *ackis* (III) „akys“ atspindi fleksiją pr. kat. *-īs iš (nekirčiuotos) pr. *-īs = lie. (*āk*)-ys bei la. (*ac*)-is < balt. *-īs (dėl jos žr. BS 297 tt.). Tokia pr. (kat.) *-īs (nom. pl.) pakankamai skyrėsi nuo fleksijos nom. sg. pr. (kat.) *-s (dėl jos žr. § 87, § 126); šitos (*i*-kamenės) kat. pr. *-s (nom. sg. iš *-is) ir *-īs (nom. pl. iš *-īs) atsirado greičiausiai vienu metu. Taigi dėti lygybės ženklą tarp (nom. pl.) pr. (III) *ackis* ir lie. *ākys* nėra labai korektiška.

§ 131. **Gen. pl.** senovinių lyčių nėra paliudyta (Endzelīns SV 66, Stang Vergl. Gr. 212). Dėl inovacinės gen. pl. pr. (kat.) žr. § 99. Apie senovinę balt. formą (gen. pl.) žr. BS 301 tt.

§ 132. **Acc. pl.** (kat.) *ackins*, *āusins*, *nautins* turi fleksiją pr. *-īns < vak. balt. *-īns < *-īns = ryt. balt. *-īns (>*-īs > lie. -is); plačiau žr. BS 189, 300 tt., Endzelīns BVSF 133. Tai, kad vak. balt. *-īns nedenzalizuota, ypač lėmė *a* kamieno (labai produktyvaus) fleksija (acc. pl.) *-āns (§ 100).

§ 133. **Dat. pl.** *cixtiānimans* (III) turi prie kamiengalio *-i*-prilipdytą morfą *-mans* (apie jį žr. § 103). Plg. s. lie. *krikščionimus*.

u kamienas

§ 134. **Nom. (acc.) sg. (neutr.)** *alu* „midus“ (E), *meddo* „medus“ (E), su *-o* = pr. *-ū (plg. s. ind. *mādhu* „saldus gėrimas; medus“). Fleksiją pr. *-ūs (**masc.**) turi *apus* „šaltinis“ (E), *dangus* „dangus“ (E), *camus* „kamanė“ (E) ir kt. (plg. *Kaukienė* PK 54 tt.). Tokią nom. sg. (masc.) fleksiją turi tik E; kat-muose ji yra išvirtusi į *-s*: *soūns* „sūnus“ (III su nekirčiuota *-us → *-s); plg. *i*-kamenė *-is = (*geytys* E) → *-s *geits* III, žr. § 87, § 126.

§ 135. **Gen. sg.** forma kat-muose turėjo (inovacinę) fleksiją *-us*, kuri bus atsiradusi panašiai, kaip *i*-kamenė (irgi inovacinė) kat. gen. sg. *-is*; žr. § 120, plg. Endzelīns SV 66 (ir liter.).

Tokią (inovacinę) pr. (kat.) *-ūs, kuri yra pakeitusi senovinę pr. *-aus (< balt. *-aus > lie. -aus, žr. BS 263 tt.), aiškiai atspindi pr. (I 11₁₃) *sunos* „sūnaus“. Taigi lyties (II 11₁₄₋₁₅) *sounons* „sūnaus“ segmentą -ons (dėl jo žr. Rosinas BĪM 82) reikia taisyti ne į *-ous (sic, pvz., Trautmann AS 433), o į žodžio vok. (II 10₁₃) *sohns* „sūnaus“ (t. y. jo segmento -ohns) okazionaliai paveiktą -os (= *sun-os* „sūnaus“ I 11₁₃) = pr. (kat.) *-ūs; žr. ir van Wijk Apr. St. 74, 76, plg. Endzelīns l. c., plg. BS 269 tt. Lyties *soūnas* „sūnaus“ fleksija -as yra aiškiai ne *u-*, bet *a-*kamienė.

§ 136. **Dat. sg.** forma kat-muose bus buvusi su *-u*: *pecku* (III) „pekui, galvijams“, žr. PEŽ III 245 (s.v. *pecku*); tokią *-u* randame ir *a* kamieno dat. sg. (bet dėl jos žr. § 94). Dėl senovinės balt. *u-*kamienės dat. sg. formos žr. BS 272 tt. (ir liter.).

§ 137. **Loc. (iness.) pl.** *andangonsvn*, versta (apie XV a. pradžią) iš lo. *in coelis* „danguose“ (Mikalauskaitė APh VII 102 tt.), atsirado turbūt kontaminuojant lytį pr. (iness. pl.) **dangusu* „t. p.“ su lytimi (prepozicine) pr. (ill. pl., vartota ir iness. pl. reikšme) **en *danguns*. Pastaroji lytis rodo, kad prūsai (XV a.) turėjo *u-*kamienę **acc. pl.** **-ūns* < balt. **-ūns* (dėl šios žr. Endzelīns SV 136 t., Stang Vergl. Gr. 218, BS 223 tt., 301 t.).

Priebalsiniai (= K) kamieniai

Šių kamienų formos yra negausiai paliudytos – dažniausiai nom. sg. ar acc. sg.

§ 138. **Nom. sg. neutr.** *semen* „sėkla“ (PEŽ IV 95 t.), *seyr* „širdis“ (= **sēr*, PEŽ IV 95 t.). **Nom. sg. masc.** resp. fem.: *brote* E „brolis“ (= **brōtē*, t. y. **brātē*), *mothe* E „motina“ (= **mōtē*, t. y. **mātē*). Pastarąją, t. y. (E) *mōtē* (= **mātē*), atliepia kat. pr. *mūti* (III) „t. p.“ (su *-ū-* < **-ā-* ir su **-ī-* < **-ī-* < **-ē-*) greta inovacinių **acc. sg.** *mūtin* (III, *muttin* I) „motina“ = **mūtin* (su

*-in, i-kamiene fleksija) resp. *mūtien* (III, *mutien* I) „t. p.“ = **mūten* (su *-en, ē-kamiene fleksija); šios acc. sg. kat. lytys rodo, kad žodžio „motina“ senoji r-kamienė paradigma (plg. lie. *mótè, móteri*) pr. kat-muose (XVI a.) jau buvo išnykusi (plg. la. nom. sg. *māte*, gen. sg. *mātes*). Pr. (E) *smoy* „žmogus“ = **zmōǵ* (: lie. dial. *žmuōǵ* „t. p.“ < *žmuō* „t. p.“) suponuoja senoviniį (n-kamienį, nom. sg.) balt. **zmō* „t. p.“ < **zmōn* „t. p.“; žr. Endzelīns SV 67, PEŽ IV 132 tt. ir liter. Ar pr. (E) *irmo* „Arm“ yra buvęs n-kamienis, sunku pasakyti; žr. Endzelīns I. c., PEŽ II 36 tt. (ir liter.).

§ 139. Kat-muose yra paliudyti šie K kamieno kilmės atvejai su fleksija **nom. sg. pr. (kat.) -s** (kildintina veikiausiai iš i-kamienės nom. sg. *-is, žr. toliau): *dessimpts* (II, *dessempts* I) „dešimtis“ = pr. (kat.) **desimts* < pr. *-*mtis* (plg. lie. *dešimtis*); *skellānts* „schuldig“ < pr. *-*ntis* [plg. lie. (*béga*)-*ntis*]; (*emprik*)*sins* „(prieš)esantis“ < **sens* „esantis“ (PEŽ I 257) < kat. **sents* < pr. **sentis* „t. p.“ [plg. lie. (*ěsa*)*ntis*]; *smunents* „žmogus“, (*emm*)*ens* „vardas“ = (*kērm*)*ens* „kūnas“. Visais tais atvejais fleksija pr. (kat.) -s (nom. sg.), man rodos, yra inovacinė – kildintina iš i-kamienės pr. *-is (plg. Endzelīns SV 67, 126; kitaip, pvz., Stang Vergl. Gr. 219), plg. ypač tą faktą (iki šiol tinkamai nenagrinėta), kad formos pr. (kat.!) nom. sg. *geits* „duona“ (bet E **geitis* „t. p.“!) bei *quāits* „valia“ yra i-kamienės su fleksija nom. sg. pr. (kat.) -s iš (i-kamienės nom. sg.) pr. *-is, žr. PEŽ I 343 (s.v. **geytys*) resp. PEŽ II 324 (s.v. *quāits*); dar žr. § 87, § 126.

§ 140. **Acc. sg. smunentin** „žmogų“ (III), -*gimmusin* (III) „gimusį“ (PEŽ I 52 s.v. *ainangimmusin*) turi K-kamienę = i-kamienę fleksiją pr. *-in < balt. *-in [> lie. (*móter*)-i = (*āk*)-i]. Plg. (K-kamienę = i-kamienę) acc. pl. fleksiją pr. (kat.) *-*ins* (= III *smunent-ins* „žmonės“ ir kt., žr. Endzelīns SV 67) < balt. *-*ins* (žr. § 132). Acc. sg. (III) *kermenen* „kūną“, *emnen* „vardą“ turi fleksiją -en = *-in (nekirčiuota!), kurią i -en veikiausiai pats

Abelis Vilis perdirbo pagal sinharmonizmą su šaknų *kermen-* resp. *em[e]n-* vokalizmu (kitaip Endzelīns l. c.); acc. sg. lyčių (III) *kērmenan* ir *emnan* inovacinė fleksija *-an* atsirado panašiai kaip inovacinė (*geit*)-*an* (III) greta senosios (*geit*)-*in* (žr. § 87).

§ 141. **Gen. sg.** lyties pr. (III 5x) *kermenēs* „kūno“ fleksiją *-es* įprasta laikyti senovine, kildintina iš (*n*-kamienės) balt. **-es* [> lie. (*akmen*)-*ēs*]; žr. van Wijk Apr. St. 75, Endzelīns l. c., idem BVSF 140, Stang Vergl. Gr. 220, Kazlauskas LKIG 253, BS 246, Zinkevičius LKIG I 243, Rosinas B[M 83. Manyti, kad ta (III) *-es* buvusi kirčiuota (Stang Vergl. Gr. 297), nėra pamato. Juk pr. kat-muose visų linksniavimų gen. sg. fleksijos buvo nekirčiuotos, net ir, pvz.: 1) *ā* kamieno *ālgas* III „algōs“ su nekirčiuota *-ās* iš senovinės (kirčiuotos) pr. **-ās* [= lie. (*alg*)-*ōs*] arba 2) *ē* kamieno *teisis* III „garbės“ su nekirčiuota *-īs* iš senovinės kirčiuotos pr. **-īs* < **-ēs* (ji kirčiuota nebūtų išvirtusi į **-īs* > III *-īs*). Be to, (*kermen*)-*es* negalėjo atsirasti iš tariamos pr. **-ēs*, nes ši (nekirčiuota) būtų išriedėjusi į (III) **-s*. Manau, kad *kermenēs* „kūno“ turi inovacinę (*i*-kamienę) *-es* = pr. (III) **-īs* [= (*niaubillint*)-*is* (III) „nebylojančio“], atsiradusią panašiai kaip lyties (acc. sg.) *kermenēn* (III) fleksija *-en* = pr. (III) **-īn* (žr. anksčiau).

§ 142. **Dat. sg.** *nautei* (III) „bėdai, vargūi“ su *K-* = *i*-kamiene *-ei* (greta acc. sg. *nautin*) iš balt. **-ei* (> lie. dial. *-ie*), suponuojančios ir variantinę balt. **-i*; žr. BS 288 t., Rosinas Baltistica XXXIV 179, plg. Stang Vergl. Gr. 227 t.

§ 143. **Acc. pl.** (ne neutr.) *smunentins* (III) „žmonės“ ir kt. su fleksija pr. *-ins*, dėl kurios (*K*-kamienės = *i*-kamienės) žr. § 132.

4. BŪDVARDŽIŲ LINKSNIIVIMAS

a / ā kamienai

§ 144. **Nom. sg.:** a) **masc.** *labs* „geras“ (III), *swints* „šventas“ (III) ir kt. (kat.), (E) *gaylis* „baltas“ su *-is* < **-as* (plg. E *Deywis* „Dievas“ ir kt., žr. § 89); b) **neutr.** resp. adv. E *kirsnan* „juodai“ (PEŽ II 198), *sywan* „pilkai“ (PEŽ IV 117) ir kt.; dėl (neutr.) III *wissan* „visa“ bei *wissa* „t. p.“ ir Gr *salta* „šalta“ žr. PEŽ IV 50 t. (s.v. *salta*), plg. lie. *šalta* „холодно“ (žr. Paulauskienė LKM 211 tt.); c) **fem.** *pausto* E „laukinė“ (PEŽ III 238 t. s.v. *paustocatto*), III *tickra* „tikrą“ (PEŽ IV 192), *wissa* „visà“, *peronisku* „bendrą“ (su *-u* < **-ū* < **-ā*), *swintai* „šventą“ (plg. III *mensai* „mėsa“ greta *mensā* „t. p.“) ir kt.

§ 145. **Nom. pl.** (III) **masc.** *mal dai* „jauni“ (plg. III *wijrai*, § 96) bei įvardinė *wertei* „verti“ su *-ei* (= lie. *-i* < **-ie* < **-ei*, žr. Endzelīns SV 69) ir **fem.** (III) *mijlas* „mėlos“.

§ 146. **Dat. sg. (masc.)** *wargasmu* (III) „piktam, blogam“ (žr. § 161) ir (**fem.**) *prabutskai* (III) „amžinai“ bei *wissai* (III) „visai“. **Dat. pl.** *wissamans* (III) „visiems“ (su daiktavardine fleksija *-amans*) ir *wisseimans* „t. p.“ (su įvardine *-eimans*, žr. § 164).

§ 147. Kitų *a-* ir *ā-*kamienių adj., kaip ir atitinkamų subst., linksnių fleksijos (t. y. **masc.** resp. **fem.**) yra (kat.): **gen. sg.** *swyntas* „švento“ (žr. § 91) ir „šventos“, **acc. sg. (masc.)** *labban* „gerą“ ir „(fem.) gerą“, **acc. pl.** *Maldans* „jaunus“ ir *swintans* „šventą“, **gen. pl.** *swintan* „šventų“ (plg. *grīkan* „nuodėmių“, žr. § 98). Dėl tokių formų (ypač **acc. sg.** ir **acc. pl.**) sutapimo bus atsiradusi (matyt, Abelio Vilio lūpose) inovacinė **nom. pl. fem.** adj. (*dūr*)-*ai* (III) „baikščios“ (plg. § 109).

(i)ġa kamienas

§ 148. **Nom. sg. (masc.)** *mukinewis* (III) „pamokantysis“ su [(i)ġa-kamienne] pr. (kat.) *-is* < **-īs* (plg. § 113); **gen. sg.** *vyssenmukis* (II) „visagalio“ (PEŽ IV 254) su inovacine (nesena) pr. (kat.) *-is* (§ 127). Toliau lytys – irgi (i)ġa paradigmos, kuri paveikta i paradigmos, pvz.: **acc. sg.** *druwīngin* (III) „tikintįjį“ (masc.) bei **acc. pl. (masc.)** *druwīngins* (III) „tikinčiuosius“, **dat. pl. druwīngimans** (III) „tikintiesiems“; čia suponuotina, pvz., nom. sg. masc. *-ingis* turbūt ne su *-is* < **-is* (sic Kaukienė LKK XXXVI 95), o su *-is* (kat.) < **-īs* (ġa-kamienė), plg. nom. sg. masc. lie. (*-ingas* →) *-ingis* (ġa-kamieno), žr. Skardžius ŽD 121. Spėjimas (atsargus), kad net E *gaylis* „baltas“ galįs būti su *-is* iš **-is* (Kaukienė l. c.), yra nepagrįstas (žr. PEŽ I 312 tt.).

§ 149. Iš *u*-kamienių adj. aiškesnis pavyzdys yra pr. (III) **palīgu-* „panašus“, t. y. jo lytys: *polīgu* „panašiai“ (adv.), (*em*)*polijū* „panašiam“ (dat. sg. masc.), žr.; Endzelīns SV 71, PEŽ III 316.

§ 150. Dėl *K*-kamienių būdvardžių (tiksliau, dalyvių), kurie kat-muose turėjo ir (i)ġa-kamienių formų, žr. § 139.

Įvardžiuotiniai būdvardžiai

§ 151. Įvardžiuotinių būdvardžių (neturi E) yra labai nedaug kat-muose ir jie dažnai vartojami neįvardžiuotinių reikšme.

§ 152. **Nom. sg. fem.:** *pirmoi* (III) „pirma, pirmoji“ yra pr. (kat.) **pirmūi* < **pirmūj* < pr. **pirmājī* „pirmoji“. Greta tokios **pirmūj* atsirado inovacinė (nom. sg. masc.) **pirmūjs* (II, III) = *pirmois* „pirmas, pirmasis“. Lytis **nom. sg. masc.** *pirmonnis* (III) „pirmasis“ yra pr. (kat.) **pirmūnis* iš senesnės (su *-ū-vietoj **-ā-* pagal minėtą **pirmūis*) **pirmanis* (plg. acc. sg. *pirmanien* „pirmąjį“ III), kuri padaryta iš acc. sg. **pirman* „pirmą“ + pron. **-(j)is* „jis“. Iš visa to nebesunku paaiškinti kilmę ir įvardžiuotinių acc. sg. lyčių (III) *pansdaumannien*

(*pansdaumonnien*) „paskutinįją“, *walnennien* (su *-ne-* matyt vietoj *-na-*); žr. PEŽ III 219 (s.v. *pansdaumannien*), PEŽ IV 218 (s.v. *walnennien*).

Dėl tų įvardžiuotinių lyčių dar žr. PEŽ III 285 ir liter. (s.v. *pirmois*), plg. Endzelīns SV 71 t. (ir liter.).

Būdvardžių laipsniavimas

§ 153. Lytis (III 69₂₀) *muisieson* „größern“ yra turbūt acc. sg. pr. „didesnį“ (su *-on* = **-an*); dėl to ir dėl segmento *muis-* kilmės žr. PEŽ III 154 t. (ir liter.). Ši lytis (hapax) – gradus comp. su segmentu *-sies-*, galinčiu suponuoti pr. **s'es-* < **s'jes-* ← balt. **-jes-* > lie. *-es-* (*ger-ès-nis*); žr. Endzelīns SV 72, PEŽ III l. c. Tik dabar siūlau dar vieną hipotezę: ta *muisieson* galbūt taisyтина į **muisiesnon* (su okazionaliai resp. disimiliaciškai išnykusiu **-n-*) iš pr. (dial.) **mūisjesnan* (acc. sg.), plg. lie. *gerès-nis*.

§ 154. Atrodo, kad greta gradus comp. (balt. **-jes-* > pr. **-jes-*) bus buvęs jo apofoninis variantas pr. **-is-*, kuris slypi lytyse: *tawischas* „artimesnis“ (gen. sg.) ir pan., adv. *toūls* „daugiau“ (< **tūlis-*) ir kt. (Stang Vergl. Gr. 268, PEŽ IV 203 s.v. *tūlan*), *maldaisin* „jaunesnė“ ir kt. Dar žr. Endzelīns l. c., Stang l. c., PEŽ III 101 tt. (s.v. *maldaisin*). Apie *maldaisin* ir pan. segmento *-ai-* kilmę kitaip mąno Schmalstieg OP 101–102.

§ 155. Superlatyvas kat-muose reiškiamas samplaika *ucka* + būdvardžio pozityvas resp. komparatyvas arba tiesiog komparatyvu; žr. Endzelīns SV 73, Stang Vergl. Gr. 269 t.

5. SKAITVARDŽIAI

Jų randame nedaug ir tik kat-muose.

§ 156. Iš kiekinių (num. card.) paliudyti keturi: *ains* „vienas“ (žr. § 186); *dwai* „du“ (žr. PEŽ I 243); *dessimpts* „dešimtis“ (II) bei *dessempts* „t. p.“ (I) = pr. (kat.) **desimts* < pr. **desimtis* (žr. § 88) < balt. **dešimtis* (> lie. *dešimtis*), kurio paradigma, be *i*-kamienių, bus turėjusi ir priebalsinio linksniavimo formų (plg. lie. gen. pl. *dešimčių* „dešimčių“ greta *i*-kamienės *dešimčių* „t. p.“), žr. Stang Vergl. Gr. 280; *tūsimtons* „tūkstančius“ (III) suponuoja, matyt, pr. (kat.) **tūsimts* „tūksantis“ (nom. sg. *i*-kamienį) < pr. **tūsimtis* „t. p.“ (plg. lie. *tūksantis*); žr. PEŽ IV 206 ir § 88.

§ 157. Kelintinių skaitvardžių (num. ord.) paliudyta kur kas daugiau (dešimt), jie linksniuojami kaip būdvardžiai (masc., fem.):

pirmas „pirmas“ (= lie. *pìrmas*), *pirmois* „pirmasis“, *pirmoi* „pirmoji“; žr. PEŽ III 284 t.;

antars „antras“ = **ant(a)ras* „t. p.“ ir *antrā* „antrà“ iš balt. **antaras* „antras“ (> lie. dial. *añtaras* „t. p.“ > *añtras* „t. p.“) resp. balt. **antrā* „antrā“, žr. PEŽ I 84;

tirtis / *tirts* „trečias“ (*tirti* „trečià“) galėtų būti iš balt. **tritiąs* „trečias“ → ryt. balt. **treiņas* „t. p.“; žr. PEŽ IV 194 t.;

kettwirts „ketvirtas“ (*ketwirta* „ketvirtà“) < balt. **ketvirtas* „t. p.“ (> lie. *ketviřtas* ir kt.); žr. PEŽ II 177 t.;

penckts „penktas“ (*pienckta* „penktà“ su palataline raide *-i*) < balt. **penktas* „t. p.“ (> lie. *peñktas* ir kt.) – priesagos **-ta-* vedinys iš num. card. balt. „penki, penkios“;

usts / *uschts* „šeštas“ (*uschtai* „šeštà“, dėl *-ai* plg. *swintai* „šeštà“, žr. § 152), turintis *-š-* (= *-sch-*) iš num. card. „šeši, šešios“ (su **-š-* < **-sj-*), suponuoja pr. **ustas* „šeštas“ – priesagos vedinį iš lyties (priebalsinio linksniavimo) num.

card. vak. balt. **ves-* / **us-* „šeši, šešios“ (su dviem apofoniniais variantais), o ši galėtų būti iš nelinksniojamos balt. (-sl.) **sveš* „t. p.“ (< ide. **sʷek's* „t. p.“), iš kurios išriedėjo lie. **seši* (> *šeši*) ir kt. Plg. Endzelīns SV 74, Stang Vergl. Gr. 279, PEŽ IV 211;

sepmas „septintas“ (I), *septmas* „t. p.“ (II, III). Abi lytys yra iš lyties balt. **sept-mas* „t. p.“ (ši– priesagos *-ma-* vedinys iš num. card. balt. **sept-* „septyni, septynios“), kurios priebalsis **-t-*, matyt, jau seniai buvo linkęs iškristi (plg. pr. *sepmas*, lie. *sėkmas* < **sepmas*); lytis pr. *septmas* galėtų atspindėti lytį pr. dial. su *-t-*, naujai įsivestu iš num. card. **sept-* „septyni, septynios“. Plg. PEŽ IV 102 (ir liter.);

asmus „aštuntas“ (*asman* „aštunta“) = (nom. sg. masc.) pr. **asms* „t. p.“ < **asmas* „t. p.“ < balt. **aštmas* „t. p.“ (> lie. *āšmas* „t. p.“) – priesagos **-ma-* vedinys iš num. card. balt. **ašt-* „aštuoni, aštuonios“ (plg. balt. **septmas* darybą, žr. anksčiau), žr. PEŽ I 103;

newīnts „devintas“ < balt. **nevintas* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu **-in-*) – priesagos *-ta-* vedinys iš num. card. balt. **nevīn* „devyni, devynios“ (< ide. **neʷn̥* „t. p.“), kurio inicialinis **n-* perdirbtas į lie.-la. (ir sl.) *d-* (pvz., la. *deviņi* „devyni“); žr. PEŽ III 181;

dessīmts „dešimtas“ < balt. **dešīmtas* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu **-im-*, kaip ir lie. *dešimtās*) < ide. **dek'ṛntos* „t. p.“ – priesagos **-to-* vedinys iš num. card. ide. **dek'ṛn* „dešimtis“.

6. ĮVARDŽIAI

*Gimininiai įvardžiai**stas* „tas“

§ 158. Jų randame tik pr. kat-muose; jeigu jų nors vienas kitas būtų paliudytas ir E žodynyje, tai pr. gimininių įvardžių istorijos problema (ne vienu atžvilgiu labai sudėtinga!) būtų paprastesnė.

Tai bene problemišiausias neutralaus rodymo įvardis (ir žymimasis artikelis); jo **nom. sg.** formos yra: pr. (kat.) **masc.** *stas* „tas, šitas“, **neutr.** *sta* (*stæ* II – 1x) ir dažniau (inovacinė) *stan*; **fem.** *sta* (1x *stā* III) greta lyties (fem.), *stai* „ta, šitą“, kurią, tiesa, nesunku kildinti iš įvardžiutinės pr. **stājī* „toji, šitoji“ (žr. ir Rosinas B| M 86, kitaip Endzelīns SV 75, Stang Vergl. Gr. 244); žr. toliau.

§ 159. Pirmiausia dėl *stas* segmento *st-*, kuris, anot vienos hipotezės, suponuojantis supletyvo lyčių **sa-* / **ta-* [plg. s. ind. *sa(s)* / **ta-*] kontaminaciją (van Wijk Apr. St. 111, Endzelīns l. c.). Bet šiai hipotezei nelengva pritarti: pr. *stas* veikiausiai yra iš pr. **sitas* (: lie. *šitas*) < pr. **si-* „šis“ (žr. toliau) + pr. **tas* < balt. **tas*; žr. Stang Vergl. Gr. 232, Kuzavinis Kalbotyra VII 217 t., Mažiulis Baltistica XXVI 27, o ypač Rosinas B| 208 (ir liter.). Balt. **tas* (masc., **tā* fem., neutr. **tā*) yra turbūt visų baltų, t. y. balt. prokalbės, lytis (> lie. *tas*, la. *tas*), kuri toliau kildintina, matyt, iš supletyvo ide. *so-* / **to-*.

§ 160. **Acc. sg.** *stan* „tą, šitą“ (masc.) = *stan* „t. p.“ (fem.); dėl parašymo *sten* žr. Endzelīns SV 78. Pr. (kat.) *stan* (masc.) yra iš balt. **tān* „tą“, o fem. *stan* – iš balt. **tān*.

§ 161. **Gen. sg.** *stesse* (ir kt.) „to, šito“ (masc., neutr.) yra gana neaiškios kilmės forma. Ji supuoja galbūt pr. (vak. balt.) **tesja* (**tesje*) „to, tos“ – formanto **-ja* (**-je*) išplėstą (*a/e-*

kamiene) **tes* „to, tos“; dėl tokios hipotezės plg. Endzelīns SV 75 t. (ir liter.), idem BVSF 167, Stang Vergl. Gr. 240, dar plg. Schmalstieg OP 124, BS 93 tt., Gamkrelidze-Ivanov 378 t. Iš tos pr. (vak. balt.) **tesja* (**tesje*) „to, tos“, ją siejant su *a / e*-kameniais adj. (ir pron.), galėjo atsirasti pr. **tesja-* „to“ bei **tesjā-* „tos“.

§ 162. Visai nauja ir dėmesio verta yra Alberto Rosino (ir Alekso Girdenio) hipotezė: lytys (kat.) masc. *stesse* (ir pan.) resp. fem. *stessies* (ar pan.) esančios iš įvardžiutinių šio pron. lyčių pr. (masc.) **stās-jā* „tojo“ resp. **stās-jā* „tosios“ (Rosinas BĮM 86, Girdenis, Rosinas GL 17, N 1, p. 1). Tiesa, ši hipotezė neatrodo labai tvirta. Pvz., greta šio pr. pron. formų („sigmatinių“) turime vardažodinę (*a*-kamiene) gen. sg. pr. *-as*, irgi „sigmatinę“, kuri turbūt yra ne „morfologinis skolinys“ (sic Rosinas BĮM 84), o kilusi iš balt. (dial.) **-as* (žr. § 92). Gausios kat. lytys (su *-e-*!) *stesse*, *stessei* ir kt., taip pat *stesmu*, *stessei* ir kt. (išimtis *stasma* 2x – I, dėl jos žr. Endzelīns SV 77) savuoju *-e-* galėtų suponuoti ne pr. **stas-*, o senovinę (vak. balt.) *a / e*-kamiene) pron. **tes-* (→ **stes-*), plg. Stang Vergl. Gr. 240, BS 93 tt., Baltistica XVI 23; be to, nagrinėjant pr. *-es-* (*stesse* ir kt.) problemą vargu ar reikėtų visiškai ignoruoti ir, pvz., segmentą s. sl. *-es-* (*česo* „ko“). Pastaba: lytys (sg.) *steises*, *steismu* ir pan. turi *-ei-* (iš gen. pl., žr. Endzelīns l. c.), kuris turbūt netiesiogiai rodo pr. *-es-* (*stesse* ir pan.) senumą.

§ 163. **Dat. sg.** *stesmu* „tam, šitam“ (masc.) turi *-u* galbūt iš kirčiuotos (oksitonų dat. sg.) **-ō* < balt. **-ō* (Rosinas BĮM 85). Pr. (kat.) *stesmu* (*stesma*) yra iš vak. balt. **tesmō* „tam“ ← balt. **tamō* (žr. BS 163 tt.). Dėl dat. sg. fem. pr. (kat.) formos žr. Endzelīns SV 77. Dar žr. § 94.

Frazės *stu ilgimi* „taip ilgai“ (III 105₁₅) lytis (adv.) *stu* „taip“ < „tuo“ yra **instr. .sg.** liekana – iš pr. **stō* (kirčiuoto) < balt. **tō* (> lie. *tuō*); frazės *ste mijls* „tuo mieliau“ (III 89₈) lytis *ste* „tuo“ = pr. **stē* rodo, kad greta minėto balt. **tō* „tuo“

(instr. sg.) buvo ir jo variantas balt. (dial.) **tē* „t. p.“ Žr. Endzelīns SV 78, BS 162, Rosinas B|M 82.

§ 164. **Nom. pl.** (masc.) *stai* „tie, šitie“ (III) bei (I, II) *staey* „t. p.“ (su *-aey* = cirkumfleksinis **-āi*, žr. § 96) = pr. (kat.) **stāi* su nominalinės (subst.) kilmės fleksija **-ai*, turbūt atsiradusia vietoj pronominalinės **-ei* (plg., pvz., gen. pl. *stēison* su *-ēi-*, žr. Endzelīns l. c.). Šitos pr. (kat.) *stai* bei **stei* yra iš pr. **tai* resp. **tei*, o jos abi – iš balt. pron. **tei* (žr. dar § 96). Plačiau apie tai žr. BS 170 tt. (ir tt.). Pastaba: manyti, kad lytis (nom. pl.) *stai* (3x), kaip fem. forma, nėra klaida (Endzelīns SV 79), nereikėtų (žr. ir Rosinas B|M 88).

§ 165. **Gen. pl.** (masc. neutr.) *stēison* (4x), *steison* (8x), *stēisan* (1x), atspindi alomorfines lytis pr. (kat.) **stēisun* // **stēisan* (su cirkumfleksiniu **-ēi-*) < pr. **tēisun* // **tēisan* „tų“, kurios buvo ne tik masc. (neutr.), bet turbūt ir fem. (Endzelīns SV 79). Atrodo, kad morfai (gen. pl.) pr. (kat.) **-ūn* resp. **-ān* savo tolimąją kilme suponuoja kirčiuotą balt. **-ōn* resp. nekirčiuotą balt. (**-ōn*>) **-ān* (> pr. **-ān*); plg. daiktavardinių (gen. pl.) pr. **-ūn* // **-ān* kilmę (žr. § 98).

§ 166. **Dat. pl.** (paliudyta visoms giminėms) *stēimans* (11x), *steimans* (18x), *steimans* (2x, veikiausiai taisytina į *stēimans* ar *steimans*, žr. Endzelīns l. c.). Forma pr. **stēimans* (su cirkumfleksiniu **-ēi-*) kildintina iš pr. **tēimāns* < balt. *tēimōns* (dėl **-mōns* žr. § 103) su cirkumfleksiniu **-ēi-*, perdirbtu į akūtinį tuomet, kai jis virto į ryt. balt. (**-ēi-*>) **-ē-* [plg. lie. *tíemus*, la. *tiēm(s)*]. Atrodo, kad balt. *tēimōns* segmentas **tēi-* iš kilmės yra tas pat, kas ir lytis (nom. pl. masc.) balt. **tēi* „tie, šitie“ su cirkumfleksiniu **-ēi*, kuris buvo perdirbtas (tuomet kaip ir minėtas **-ēi-*) į akūtinį ryt. balt. (**-ēi*>) **t-ē-* (plg. la. *tiē*, lie. *tiē*).

§ 167. **Acc. pl. (masc.)** *stans*. Šioje pr. formoje (masc.) istoriškai slypi du alomorfa: 1) balt. **tāns* (< **tōns*) „tuos,

šituos“ (nekirčiuotas) ir 2) balt. **tōns* „t. p.“ (kirčiuotas). Iš tokių alomorŲ vak. baltai „išsirinko“, t. y. apibendrino, lytį **tāns* (> pr. *stans*), o ryt. baltai – lytį **tōns* (> la. *tuōs*, lie. *tuōs*). Žr. dar § 100 t. Dėl pr. *stans* „tas, šitās“ (fem., acc. pl.) segmento *-ans* kilmės iš balt. **-ās* žr. § 112.

schis „šis“

§ 168. Pr. (kat.) *schis* = *šis* turi š- (vietoj **sis*) iš tų paradigmos linksnų, kuriuose buvo **šjā-* (plg. la. *šis* „šis“); tik ne visai aišku, ar pr. (II) *sis* „šis“ (1x) yra vietoj pr. (kat.) *šis*, ar tiesiog suponuoja senovinį pr. **sis* < balt. (nom. sg.) **šis* (masc. > lie. *šis*) bei (neutr.) **ši* ir fem. **šī* (> lie. *ši*) su (ne nom. sg.) **šjā-* (plg. lie. *šios*). Pr. **sis* (nom. sg. masc.), apie kurio paradigmos formas žr. PEŽ IV 79 tt.; gen. sg. (masc.) lytis buvo pr. (kat.) **sis-* „šio“ (= **schisse* „t. p.“ > *schisse-s* „t. p.“), kuri atsirado panašiai kaip pr. **tes-* / **tas-* „to“ (gen. sg., žr. § 29) : **tas* (nom. sg. masc.) = **sis* „šis“ (nom. sg.) : *x*, kur *x* = (gen. sg.) **sis* „šio“ (plg. Rosinas B[M 87 t.]). Iš čia nesunku paaiškinti, kaip atsirado dat. sg. (masc.) pr. **sis-mō* „šiam“ > *schismu* „t. p.“ (dėl *schisman* žr. § 102).

§ 169. Acc. sg. *schian* „ši“ ir pan. (masc.) suponuoja pr. (kat.) **š'an* „t. p.“ vietoj senesnės pr. **sin* „t. p.“ < balt. **šin* „t. p.“ (> lie. *šī*), o pr. (kat.) **schian* „šia“ ir pan. (fem.) yra iš pr. (fem.) **s'an* „t. p.“ < balt. **šjān* „t. p.“ (> lie. *šjā*).

§ 170. Nom. pl. (masc.) *schai* „šie“ yra, matyt, iš pr. **sei* „šie“ (dėl **-ei* plg. pr. **stai* „tie, šitie“ su *-ai* vietoj **-ei*, žr. § 164) < balt. **šei* „t. p.“ > lie. *šič*.

§ 171. Lytis (III 111₁₄) gen. pl. (hapax) *schieison* „šių“ (pavartota gen. sg. reikšme) atspindi pr. **sēisun* „t. p.“, atsiradusią pagal modelį **tēisun* (**tēisan*) „tų“; žr. § 164.

§ 172. Lytis acc. pl. (masc.) *schans* „šiuos“ < **s'ans* „t. p.“ < balt. **šjōns* „t. p.“ (> la. *šuoš* = lie. *šiuōs*) su **-ōns*; lytis

(III) *schins* „šiuos“ (acc. pl. masc.) yra, matyt, ne senovinė (sic PEŽ IV 81), o naujadaras (pagal acc. sg. masc. pr. **sin* „ši“).

tāns „jis, anas“

§ 173. **Nom. sg. masc.** *tāns* „jis, anas“ (III, daug kartu) < **tanas* „t. p.“ (su pirmojo skiemens kirčiuotu **-ā-*). Fem. (III) *tannā* „ji, ana“ ir greta (III) *tennā* „t. p.“ Dažniau nei šakniņī *-a-* randame *-e-* kitose šio pr. (kat.) pron. formose, pvz.: *tennessei* „jo, ano“ (bet ir *tannassen* „t. p.“), *tennesmu* „jam, anam“, *tennan / tennen* „jį, aną“, *tennei* „jį, anie“, *tennēimans* „jį, anie“, *tennans* „juos, anuos“ (bet ir *tannans* „t. p.“) ir kt.; dėl šių formų, kurių šakninis *ten-* yra iš *tan-* (žr. Endzelīns SV 81, Stang Vergl. Gr. 253 t.), darybos plg. atitinkamas įvardžio *stas* (žr.) formas.

§ 174. Turime pr. **tanas* „jis, anas“ (masc. ir **tanā* fem.) – suaugtinį pron. iš pr. **ta-* „tas“ (žr. § 157) + **ana-* „anàs“ (= lie. *anàs* „t. p.“); žr. van Wijk Apr. St. 115 tt., Endzelīns l. c., Stang Vergl. Gr. l. c. Pastaba: senovinio pron. pr. **(i)is* „jis, tas“ (< balt. **is* „t. p.“ > lie. *jis*) liekanas randame įvardžiuotinėse adj. (ir pron.) lytyse; žr. § 152, taip pat Endzelīns SV 71, Rosinas BĮ 166.

-din „jį, ją“

§ 175. Šio enklitinio (anaforinio) įvardžio paliudytos tokios formos (I, II, III): *-din* „jį, ją“ (acc. sg. masc., fem.), *dien* „ją“ (acc. sg. fem.), *-dins / -diens* „juos“ (acc. pl. masc.), be to, lytis *-di / -dei*, versta iš vok. *man*; žr. PEŽ I 202 t.

§ 176. Enklitiką pr. *-din* „jį, ją“ (ir kitas jo formas) balt. (dial.) *-din* „t. p.“, kuris iš giminystės, be abejo, sietinas su av. *dim* „t. p.“ (ir kitos jo formos) < iranėnų **dim* „t. p.“ (žr. Toporov PJ I 342 tt. ir liter.), laikyti naujadaru (tokiu atsargiai laiko Rosinas BĮ 167 t.) nereikėtų (žr. Toporov l. c. ir liter.,

Mažiulis Baltistica XXVII 95 t.). Matyt, buvo enklitikas ide. *-di (morfologiškai neutralus), kuris vėliau kai kuriose ide. tarmėse savarankiškai buvo apmorfologintas, t. y. išvirto į: a) balt. (dial.) *-di (acc.-nom. sg.), *-din (acc. sg.) ir pan.; b) iran. *-di (acc.-nom. sg.), *-dim (acc. sg.) ir pan.

kas „kas“

§ 177. Pr. *kas* (masc., fem.) bei (neutr.) *ka* yra:

a) pron. iterrog. „kas, kuri(s)“, pvz.: *Kas pogaunai [...] wertīwings?* „Kas gauna [...] vertas?“ (III 77₉₋₁₀), *Ka ast sta billiton?* „Kas yra tai bylota?“ (III 27₈);

b) pron. relat. „kuri(s), kas“, pvz.: *Tāwa Nou̯son kas tu essei Endangon* „Tėve mūsų, kuris (kas) tu esi danguje“ (III 47₆), *Wissan ka prei kermenēs* „Visa, kas yra prie kūno“ (III 53₁₁).

§ 178. Tai, kad pron. (ne tik iterrog., bet ir relat.) pr. *kas* / *ka* šiek tiek anksčiau visai neturėjo daugiskaitos formų ir turėjo tik dvi gimines (masc. / fem. ir neutr.), yra neabejotinas archaizmas (žr. Rosinas BĮ 191 tt., PEŽ II 136–138). Vadinas, kat-muose pasitaikančios lytys pron. (relat.) *quai* „kuri“ (fem.), *quai* „kurie“ (nom. pl. masc.), *kans* „kuriuos“ (acc. pl. masc.) yra inovacijos.

§ 179. Gen. (sg.) pr. įvardžio „kas“ forma nėra paliudyta; bet ji buvo ir, pvz., A. Vilio lūpose skambėjo **kasse* „ko“, plg. *stesse* „to“. Dėl pr. (III) *kasmu* „kam“ (su -ū- < *-ū < *-ō) kilmės plg. *stesmu* „tam“ (žr. § 163). Bus buvusi ir įvardžio pr. *kas* (masc., fem.) forma pr. (acc., masc.-fem.) *kan* „ką“ (= lie. *kā*), bet ji, veikiama inovacinės santykinio įvardžio *ka* „was“ (neutr.) lyties (neutr.) *kan* „t. p.“, gavo reikšmę (santykine) „was“ (plg. PEŽ II 110 s. v. *kan*); iš čia nebesunku suvokti, kaip atsirado ir inovacinė (relat.) acc. pl. *kans* (hapax – III 65₁₈: *stans kans*).

Lytis (adv.) pr. (III) *ku* „kaip“ (žr. PEŽ II s. v. *kudesnammi, kuilgimai*) yra instr. (sg.) lįkana – pr. **kū* „kuo“ < **kū* „t. p.“ (III) < balt. **kō* „t. p.“ (> lie. *kuō*), plg. pr. **stu* „tuo“ kilmę (žr. § 163).

§ 180. Pr. (adv.) *quei* „kur“ (III) skaitau **kvei* „t. p.“, laikydamas jį lokatyvinio formanto **-ei* [plg., pvz., lie. (*nam*)-iė] išplėstu pr. **ku* „t. p.“, o ši – lokatyvinio formanto **-u* išplėsta šaknimi pron. **k-* „kas ir pan.“ (plg. Endzelīns SV 93, Stang Vergl. Gr. 243); plg. adv. lie. *kuř* < **k-* + **u-* + *-r*. Žr. dar PEŽ II 41, 327, Mažiulis Baltistica XXVII 94.

§ 181. Manau, kad archaizmas pr. *kas / ka* suponuoja balt. **kas / *ka*, o šis – senesnį balt. **kas* (masc., fem.) / **kī* (neutr.); žr. PEŽ II 137, 205 tt. (s.v. *kittan*), Mažiulis l. c. (§ 180).

kawīds „koks“ ir *stawīds* „toks“

§ 182. Pr. (III) pron. interrog. *kawīds / kawīda* „koks / kokia“ bei (pron. relat.) „kuris / kuri, koks / kokia“ (plačiau žr. PEŽ II 146 tt.) yra iš „tas, kuris (tokio) pavidalo“ = pron. **ka-* (žr. *kas*) + sufiksoidu **vīda-* virtęs subst. pr. **vīda-* „pavidalas, išvaizda“ (giminiškas su la. *veids* „t. p.“, lie. *vėidas* „... išvaizda ir kt.“); plg. Endzelīns SV 84 t., Stang Vergl. Gr. 238, Rosinas BĮ 204. Panašiai galima pasakyti ir apie pr. *stawīds* „toks“ (su *sta-* „tas, šitas“) kilme. Dar žr. *ainawīdai* (PEŽ I 54) ir kt.

§ 183. Apie pr. (kat.) **gen. sg.** *kawijdsa* „kokios“ (III) žr. Endzelīns SV 85. Dėl pr. (kat. masc. ir neutr.) dat. sg. *kawīdsmu* „kokiam“ ir *stawīdsmu* „tokiam“ (III), kurių segmentas *-smu* sutampa su (*ste*)-*smu* „tam“, ir dėl kitų paliudytų formų žr. Endzelīns l. c.

§ 184. Iš pr. (I, II, III) *wissa-* „visas“ linksniavimo formų (žr. PEŽ IV 248 t.) čia atskirai paminėsiu tik formą **dat. sg.** (masc.) *wismu* „visam“ (III 85₃, o ne III 85₅ kaip PEŽ IV 248) su segmentu *-smu*, kaip ir formoje *kawīdsmu* „kokiam“, dėl kurios žr. Endzelīns SV 85 ir liter.

Wissa- „visas“

§ 185. Pr. *wissa-* „visas“ suponuoja bendrumo neskaidomąjį pron. balt. **visa-* „t. p.“ (> lie. *visas*, la. *viss*), kuris kaip ir s. sl. *vъsbъ* „visas“ ir kt. yra iš balt.-sl. adj. **didėjantis ar pan.*“ – fleksijos vedinys iš balt.-sl. **vis-* (**veis-*) „didėti, augti“ (PEŽ IV 228 t. s.v. *wēisin*); dėl *visa* to žr. ypač Rosinas Baltistica XX 52, idem BĮ 196, PEŽ IV 249.

ains „vienas“

§ 186. Dėl pr. (I, II, III) *aina-* „vienas“ (pron. bei artikelis ir num. card.) linksniavimo formų žr. PEŽ I 56 t. Jis yra iš pr. **aina-* „vienas“ (pron. ir num. card.), o šis – matyt, iš senesio pr. **eina-* „t. p.“ < balt. (sl.) **eina-* „t. p.“ (žr. Rosinas BĮ 197), iš kurio atsirado ir ryt. balt. **v-eina-* „t. p.“ (> lie. *vienas* = la. *viēns*) su neaiškios kilmės proteziniu **v-* (Stang Vergl. Gr. 276). Mėginama ši **v-* kildinti iš partikulos **ve* (Fraenkel 1239), bet jis gali būti ir iš partikulos balt. **vi-* (žr. Endzelīns l. c., idem BVSF 155) = adv. balt. **vi-* „atskirai, ypač, būtent“ < ide. **ui-* „t. p.“ (dėl jo plg. Pokorny IEW 1175 t. s.v. 1. **uī-*). Šitaip spėjant išeitų: pron. / num. card. ryt. balt. **eina-* „vienas“ atsirado iš num. card. ryt. balt. **vi-eina-* „būtent vienas“ > **veina-* „vienas“, kuris, išstumdamas senąjį (pron. / num. card.) ryt. balt. **eina-*, virto į pron. / num. card. ryt. balt. **veina-* „vienas“.

subs „pats (selbst)“

§ 187. **Nom. sg. (masc.)** *subs* (*sup*) „pats (selbst)“, gen. sg. *supsei*, dat. sg. *subbsmu*, acc. sg. *subban*, acc. sg. *subbans* suponuoja reikšmės „selbst“ įvardį pr. **suba-* (**subā-* fem.); žr. Endzelīns SV 85 t.

§ 188. Pr. **suba-* „selbst“ kilęs iš vak. balt.-sl. **sv(e)ba-* „savas“, kuris yra priesagos **-ba-* (< ide. **-bho-*, žr. BS 213 tt.)

vedinys iš pron. **s(e)v(e)-* „savas“, giminiško ir su pr. *swais* „savas“. Žr. PEŽ IV 166 (ir liter.), Rosinas Baltistica XXXV 131 (ir liter.). Pastaba: pron. lie. (la.) *pats* „selbst“ atsirado ne iš pron., o iš subst. balt. **pat(is)*, – šitą dalyką gražiai įrodė Rosinas Op. cit., 123–139.

Negimininiai (participiniai) įvardžiai

Vienaskaitos formos

§ 189. **Nom. (sg.)** *as* „aš“ (I, III – 46x) ir *es* „t. p.“ (II – 2x) kartu su lie. *aš* bei su (sen. raštuose) *eš* (žr. Zinkevičius LKIG II 45), la. *es* yra iš balt. **eš* < **ež-* < ide. **eg'*- (> lot. *eg-ō* ir kt.) Pr. *toū* „tu“ bei *tou* „tu“ (II – 10x), *thou* „tu“ (II – 10x), *tu* (III) atspindi pr. **tū* ir **tū* (turbūt enklizėje iš **tū*), kuris suponuoja balt. kirč. **tū* / nekirč. **tū* [> lie. *tu* (žem. *tə*), la. *tu*] < ide. **tu* / **tū* > s. sl. *ty*, gr. (dor.) *tv*, lo. *tū* ir kt.

§ 190. **Gen. (sg.)**: *maisei* „mano“, taip pat *twaise* „tavo“, *swaise* / *swaisei* „savo“ – lytys, kurios iš tikrųjų yra savybinių įvardžių gen. (sg.) formos (žr. § 200); žr. Endzelīns SV 87, Rosinas BĮ 47 t. Vietoj tų savybinių gen. (sg.) formų prūsai savo gyvojoje kalboje, matyt, bus turėję nesavybines gen. (sg.) formas **mene* „manęs“, **teve* „tavęs“ ir (pron. relat.) **seve* „savęs“ (Rosinas BĮM 35) < balt. **mene*, **teve*, **seve*, kurias imta vartoti ir acc. (sg.) reikšme. Iš čia išriedėjo lie. (dial.) *manè*, *tavè*, *savè*, tarmėse kai kur dar vartojami ir genityviškai.

Dat. (sg.) *mennei* „man“, *tebbi* (*tebbe*) „tau“, *sebbei* „sau“ yra iš balt. **menei* / **meni*, **tebei* / **tebi*, **sebei* / **sebi*, iš kurių turime, pvz., lie. *mānie* (*māni*) ir (su balt. **-b-*, perdirbtu į *-v-*) *tāvie* (*tāvi*) bei *sāvie* (*sāvi*).

§ 191. Prūsai (vak. balt.) turėjo iš balt. prokalbės paveldėtas enklitines (atonines) formas (dat. sg.) **mei* / **mi*, **tei* / **ti*, **sei* / **si*, kurios buvo vartojamos ir acc. (sg.) formų reikšme.

§ 192. **Acc. (sg.):** *mien* „mane“, *tien* „tave“ bei (1x) *tin* „t. p.“ ir *sien* „save“ bei refleksyvas *sin*, *-si*. Spėjimu, kad lytys *mien*, *tien* / *tin*, *sien* (kat.) skaitytinos **mīn*, **tīn*, **sīn* (Endzelīns SV 87 t. ir liter., idem BVSF 162), nelengva patikėti: kodėl šių lyčių tautosilabinis (spėjamas) **-ī-* nėra sutrumpėjęs? Dar labiau nepagrįsta hipotezė, kad tos lytys esančios (kat.!) **mjen*, **tjen*, **sjen* (Stang Vergl. Gr. 248): **-j-* prieš **-en* būtų seniai išnykęs. Lytis (kat.) *mien*, *tien*, *sien* (jose *-i-* yra palatalizacijos ženklas) patikimiausia skaityti **mēn*, **tēn*, **sēn* ir kildinti iš akuzatyvinio formanto **-n* išplėstų lyčių balt. **mē*, **tē*, **sē* (plg. Rosinas BĮM 36), savo segmentu **-ē* identiškų ortotoninių lyčių (gen.-acc.) **menē*, **tevē*, **sevē* segmentui **-ē* (žr. anksčiau). Lytys (kat.) *tin* ir *sin* laikytinos akuzatyvinio formanto **-n* išplėstomis pr. (kat.) **ti* ir *si*, kurios yra iš pron. (enklitinių) balt. **ti* / **tei* ir **si* / **sei* (žr. anksčiau).

§ 193. Atrodo, kad iš enklitinių balt. **mei* (**mi*), **tei* (**ti*), **sei* (**si*) išriedėjo posesyvai vak. balt. **meja-*, **teja-*, **seja-*, o iš šių atsirado pr. **maja-* (*mais* „manas“), **tvaja-* (*twais* „tavas“), **svaja-* (*swais* „savas“); dar žr. Rosinas BĮ 172 t.

§ 194. **Instr. (sg.)** liekana galbūt laikytinas (dat. reikšme pavartotas) *māim* „mir“ (III 107₁₅) ir (instr. reikšme) *sen māim* „su manimi“ (III 79₁₉) bei *sen maim* „t. p.“ (III 81₁₉). Dėl *māim* kilmės iškelta nemaža prielaidų ir hipotezių (žr. liter. Endzelīns SV 88 t., Rosinas BĮM 35 t.). Dėmesio verta Endzelyno (FBR XI 83) nuomonė: pasak jo, pr. (III) *māim* skaitytinas *manim* ir sietinas su (instr.) lie. *manim(i)* = la. *manim* (žr. ir Rosinas l. c.), bet „vai pr. valodā blakus dativam ar *men-* varėja būt instr. ar *man-?*“ (Endzelīns SV 89, dar žr. Palmaitis Baltistica XII 160). Tačiau atrodo, kad forma **manim*, jau nebūdama (III šnekoje) paradigminė (instr.) ir turėdama veikiausiai nekirčiuotą *-a-*, matyt, neseniai bus atsiradusi iš pr. **menim* < **menimi*; plg. lie. (su nekirčiuotu *-a-*) *manimi* > *maniñ*, *tavimi* > *taviñ*, *savimi* > *saviñ* ir la. *manim* (vietoj

senesnio **men-*), *tevim*, *sevim*. Pastaba: formantas instr. sg. pr. *-*m* yra turbūt ne iš balt. (-sl.) **mī*, o iš balt. (sl.) **mī*; žr. BS 210 t.

Daugiskaitos formos

§ 195. **Nom.** *mes* (II, III – 62x), *mas* (I – 1x) = pr. **mēs* < balt. **mēs* (> lie. *mēs*, la. dial. *mes*) su *-*m-*, matyt, vietoj senesnio balt. **v-* (Endzelīns BVSF 163). Nom. *ioūs* „jūs“ ir kt. atspindi pr. **jūs* < balt. **jūs* (> la. *jūs*, lie. *jūs*).

§ 196. Šių balt. **jūs* „jūs“ ir **mes* „mes“ pl. (ir du.) paradigmų kiti linksniai turėjo supletyvinius kamienus balt. **vō-* „jūs“ resp. **nō-* „mes“, kurie vėliau buvo perdirbti į balt. **jū-* resp. **nū-* (Mažiulis Donum Balt. 334–339); žr. toliau.

§ 197. **Gen. (pl.)** pr. *iouson* / *ioūsan* „jūsų“ ir *noūson* / *noūsan* „mūsų“ (abiem atvejais su fleksija *-*un* / *-*an* iš pirmąkartės *-*ōn*, žr. § 98) suponuoja vak. balt. **jūsōn* „jūsų“ resp. **nūsōn* „mūsų“ (plg. Endzelīns BVSF 163, Stang Vergl. Gr. 255); žr. Mažiulis l. c.

§ 198. **Dat. (pl.)** pr. *ioūmans* „jums“ ir *noūmans* „mums“ (ir kitos panašios lytys) suponuoja balt. **vōmōns* „jums“ ir **nōmōns* „mums“. Greta šių pr. (kat.) lyčių su morfu *-*mans* (22x) yra ir su morfu *-*mas* (19x). Įprasta manyti, kad šitų *-*mans* ir *-*mas* kilmė yra labai neaiški; žr. Endzelīns SV § 111, § 191, Stang Vergl. Gr. 185, 255. Naujausia hipotezė, kad morfai *-*mans* ir *-*mas* abu esą *-*mas* (su nosiniu balsiu *-*q-*, žr. Rosinas BĮM 82), yra labai abejotina (plg. ir Rosinas Op. cit. 45). Manau, kad tie pr. *-*mans* ir *-*as* kildintini: a) *-*mans* iš *-*māns* < *-*māns* < balt. **mōns*, o b) *-*mas* iš *-*mās* < *-*mās* = dualinis **mā* (< balt. **mō*) + pliuralinis *-*s*; žr. § 103 ir liter.

Acc. (pl.) *mans* „mus“ (I, II, III) yra iš **nāns* „t. p.“ (Endzelīns SV 90) < **nāns* „t. p.“ < balt. (-sl.) **nōns* „t. p.“; *wans* „jus“ (I, II, III) yra **vāns* „t. p.“ iš < **vāns* „t. p.“ < balt. (-sl.)

**võns* „t. p.“ Apie šių balt. (-sl.) **nõns* / **võns* (dėl jų fleksijos **-õns* žr. § 103) likimą ryt. balt. (ir sl.) kalbose žr. Mažiulis l. c.

Savybiniai (posesyviniai) įvardžiai

§ 199. **Nom. sg.** *mais* „manas“, *twais* „tavas“, *swais* „savas“ (ir fem. *maia*, *twaiā*, *swaia*) < **majas*, **tvajas*, **svajas* (plg. s. sl. *mojъ / moja*, *tvojъ / tvoja*, *svojъ / svoja*), be to, **nūsas* „mūšas“, **jūsas* „jūšas“ > **ioūs* „t. p.“ (žr. § 193, 202); plg. Endzelīns SV 90 t.

§ 200. **Gen. sg.** *maisei* „mano“, *twaisei* „tavo“, *swaisei* „savo“ (su *-ai-*, matyt, iš **-aja-*); žr. Endzelīns l. c.

§ 201. **Dat. (sg.)** *twaismu* „tavam“ (III – 1x), *swaiasmu* „savam“ (III – 3x). Bet dažniausios dat. (sg., III) lytys (visoms giminėms) yra *maiāsmu* (2x), *twaiāsmu* (3x), *swaiāsmu* (10x), kurių ilgojo *-ā-* atsiradimas (vietoj trumpojo) nėra išaiškintas (žr. Endzelīns l. c. ir liter., Stang Vergl. Gr. 240 t., Schmalstieg OP 127); manyčiau, kad toks *-ā-* (vietoj *-a-*) atsirado kaip kirčiuotas ir kartu veikiamas šių pron. possess. fem. (*-ā-* kamienių lyčių) kamiengalio *-ā-*.

§ 202. **Acc. sg.** (visoms giminėms) *maian* „mana“, *twaian* „tavą“, *swaian* „savą“ (ir kiti užrašymo variantai) su *-an* (< balt. **-an*, masc.) = *-an* (< balt. **-ān*, fem.). Iš daugiskaitos paliudyta tik dat. ir acc.

§ 203. **Dat. pl.** *swaimans* „saviems“ bei *swāimans* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu *-āi-*, plg. *stēimans* „tiems“, žr. § 166) < **swaiamans* „t. p.“ (su morfu *-mans* < balt. **-mõns*, žr. § 103). **Acc. pl.** (masc., fem.) *maians* „manus, manàs“, *twaians* „tavus, tavàs“, *swaians* „savus, savàs“ su *-ans* (< balt. **-õns*, masc., žr. § 167) = *-ans* (iš balt. **-āš*, fem., žr. 165). **Instr. pl.** (masc.) liekana turbūt laikytinas frazėje *sen wissan swaieis* (III 119₁₅₋₁₆) esantis *swaieis* „savais“ [jį taiso į (acc. pl.) *swaiens* Endzelīns SV 91]

su *-eis* = pr. **-ais* (< balt. **-ais*, žr. BS 234 tt.); žr. ir Trautmann AS 272, Stang Vergl. Gr. 178, Schmalstieg OP 131.

§ 204. Iš gen. pl. *noūson* „mūsų“ ir *ioūson* „jūsų“ yra pada-rytos linksniuojamos lytys: nom. sg. masc. *ioūs* „jūsas“ (< **jūsas* „t. p.“), fem. *nousā* „mūsa“, *iouša* „jūsa“, dat. sg. *noūsesmu* „mūsam“, *noūsmu* „t. p.“ bei *ioūsmu* „jūsam“, acc. pl. *noūsons* „mūsus“ bei *ioūsans* „jūsus“. Dar žr. Endzelīns SV 91.

7. ASMENAVIMAS

Verbum finitum

§ 205. **Praes. 1 asm. sg.** forma paliudyta šaknies **es-* „esu“ atematiniam verb.: *asmai* „esu“ (10x), *asmu* „t. p.“ (2x) ir *asmau* „t. p.“ (1x). Pastarosios lyties (t. y. *asmau*), kaip hapax, autentiškumas yra labai įtartinas: jos segmentas *-au* gali būti klaida, taisytina gal į *-u* (plg. Trautmann AS 273, Endzelīns SV 104). Lytis *asmu* (2x) yra su turbūt pr. **-ū* (< **-ū* < **-ō*) iš tematinės paradigmos, plg. lie. *esmù* „esu“ greta *esmì* „t. p.“

§ 206. Pagaliau problemiška ir lyties *asmai* „esu“ (10x) kilmė. Žinoma hipotezė, kad ši lytis vietoj balt. **esmi* „t. p.“ atsiradusi pagal **void(m)ai* „žinau“ kontaminuojantis lytims **voidai* „t. p.“ (= s. sl. *vědě* „t. p.“) ir **vai(d)mi* „t. p.“ (= s. sl. *věmb* „t. p.“); žr. Endzelīns SV 103, plg. Stang Vergl. Gr. 314, 406 t., Schmid IF LXXIII 355 tt., Schmalstieg Balt. Verb. 36. Tokia hipotezė nėra labai tvirta: ji neatsižvelgia į tai, kad yra ne tik pr. *asmai* „esu“ (1 asm. sg.), bet ir *asmai* „e s a m e“ (1 asm. pl.). Verta dėmesio mintis, kad vietoj *asmai* „e s a m e“ anksčiau greta 2 asm. pl. su **-tē* galėjo būti forma 1 asm. pl. su **-mā*, kuri pagal 1 asm. sg. **-mi* buvusi kontaminaciškai perdirbta į **-mai*, išstūmusią formas su **-mi* ir **-ma* (plačiau apie tai Kazlauskas LKIG 295); tik čia kontaminaciją, rodos, galima šiek tiek kitaip interpretuoti (Mažiulis Baltistica I priedas, 97).

§ 207. Bet, man rodos, geriau suponuoti štai ką: greta balt. **(es)-mì* „esu“ (plg. s. sl. *jes-mb* „t. p.“), veikiant lyčiai balt. **(es)-sei* „esi“ (ji gana sena, žr. Mažiulis l. c.), atsirado balt. (dial.) **(es)-mei* „esu“, kuri, kontaminuodamasi su atematine bei tematine 1 asm. pl. **-mě* / **-mā* (< **-mē* / **-mā*), pakito į atematinę bei tematinę 1 asm. pl. balt. (dial.) **-mei* / **-mai*, o iš čia – atematinės bei tematinės (1 asm. pl.) lie.-la. (dial.) **-mei* > **-mie*

(dėl jos plg. Endzelīns SV 105, Zinkevičius LKIG II 81 t.)
ir pr. *-mai* (1 asm. pl. ir 1 asm. sg.).

§ 208. **2 asm. sg.** *assei* „esi“ (4x), *essei* „t. p.“ (1x), *assai* „t. p.“ (7x), *asse* „t. p.“ (2x), *æsse* „t. p.“ (1x), *dāse* „duodi“ (1x), *ēisei* „eini“ (1x), *waisei* „žinai“ (1x) bei *waisse* „t. p.“ (1x), *gīwassī* „gyveni“ (1x) bei *giwassī* „t. p.“ (2x, jeigu ne refleksyvinė forma), *druwēse* „tiki“ (2x), *seggēsei* „darai“ (1x), *etskīsai* „atsikeli“ (1x), *postāsei* „pastosi“ (2x), *quoitīlaisi* „norėtum“ (5x). Čia lytys su *-sei*, *-se*, *-si* atspindi pr. **-sei* (žr. anksčiau), o lytys su **-sai* – inovacinę formą pagal minėtą 1 asm. sg. *-mai*.

§ 209. **3 asm.** prūsų (kaip ir lie. bei la.) kalboje turėjo vienodas sg. ir pl. formas. Atepatiniamis verb. buvo galūnė pr. *-t* (< *-ti*) : *ast* „yra“ (= lie. *ėsti*), *ēit* „eina“ (= lie. dial. *eit* „t. p.“), *dāst* „duoda“ (= lie. *duosti* „t. p.“). 3 asm. formos kartais išplečiamos formanto *-ts*: *astits* „ist es“, *billāts* „bylojo“ (praet.) ir kt.; šis *-ts* yra matyt iš anaforiškai vartoto pron. vak. balt. **tas* „tas“; žr. Stang Vergl. Gr. 410, plg. Endzelīns SV 105.

§ 210. **1 asm. pl.**, pvz.: *asmai* „esame“, *perēimai* „ateiname“, *giwammai* „gyvename“, *lāikumai* „laikome“, *turrimai* „turime“ – su morfu *-mai*; dėl jo žr. anksčiau.

§ 211. **2 asm. pl.** su morfais *-ti* / *-ty* (apie 80x), *-tei* (9x), *-tai* (8x), *-te* (4x), *-ta* (1x), pvz.: *asti* „esate“, *estei* „t. p.“, *astei* „t. p.“, *seiti* „būkite“, *lāikutai* „laikote“ (imperatyvo reikšme), *turriti* „turite“ (imperat. reikšme), *immai* „imkite“, *edeitte* „valgykite“, *nidraudieiti* „nadrauskite“, *rikauite* „valdykite“, *seggīta* „darykite“. Morfas *-te* yra, matyt, vietoj *-tei*, gavusio *-ei* iš 2 asm. sg. *-sei*, o morfas *-tai* turi *-ai* iš 1 asm. pl. *-mai*; morfas *-ta* (dėl 1x) – turbūt klaida. Apie visa tai žr. Endzelīns SV 105 t. ir liter. Dažniausiai vartojamas (apie 80x) morfas *-ti* (*-ty*) laikytinas autentiškiausiu ir kildintinas turbūt iš pr. **-tē* (Endzelīns l. c.) < balt. **-tē* (> lie.-la. **-tē* > *-te*).

§ 212. Pastaba. Formos 1 asm. pl. *giwammai* „gyvename“, *lāikumai* „laikome“, *turrimai* „turime“ ir pan. arba (2 asm. pl.) *turriti* „turite“ ir pan., jas gretinant su formomis (3 asm.) *giwa* „gyvena“, *lāiku* „laiko“, *turri* „tūri“ ir pan., galėjo pasirodyti, kad jos (t. y. tos 1 ir 2 asm. pl. formos) yra padarytos iš 3 asm. formų. Šitaip galėjo atsirasti inovacinės lytys (1 asm. pl.) *wīrstmai* „tampame“, *dīnkaumai* (*dinkauimai*) „dėkojame“, *massimai* „galime“, *grīkimai* „nusidedame“, *schlūsimai* „tarnaujame“, *waitiāmai* „kalbame“, *druwēmai* „tikime“, *seggēmai* „darome“, *etwērpimai* „atleidžiame“, *girrimai* „giriame“ ir kt.; žr. Endzelīns SV 106.

Laikai ir nuosakos

§ 213. Yra praes., praet. ir fut. formos. Be indikatyvo, vartojamos imperat. ir optat. formos. Paliudyta du skaičiai – sg. ir pl. Labai dažnai 3 asm. forma vartojama 1 asm. sg. ir 2 asm. sg. reikšme, pvz.: *as drowe* „aš tikiu“ (I), *es drowy* „t. p.“ (II), *as druwē* „t. p.“ (III), *thou* (I) / *tou* (II) *tur* „tu turī“; dėl šių dalykų kalti, matyt, vertėjai (Endzelīns SV 102 t.), bet turbūt ne vien jie (žr. Mažiulis Baltistica I priedas, 95–100). Tikrą 1 asm. sg. formą turi atematinis (praes.) verb. „būti“ (žr. § 205 tt.); dėl 2 asm. sg. formų su *-si*, *-sei*, *-sai* žr. § 208.

Esamojo laiko kamienai

a) atematiniai kamienai

§ 214. 1 asm. sg. *asmai* bei *asmu* „esu“, žr. § 205; 2 asm. sg. *assei*, *essei*, *assai*, *asse* (*æsse*), *esse*, žr. § 208; 3 asm. sg. (pl.) *ast* (*astits*) I, III, *æst* / *est* II, žr. § 209; 1 asm. pl. *asmai*, žr. § 210; 2 asm. pl. *astai*, *estei*, žr. § 211;

2 asm. sg. *ēisei* „gehst“; 3 asm. (sg.) *ēit*; 1 asm. pl. *perēimai*;

2 asm. sg. *dāse* „gibst“; 3 asm. (sg.) *dāst* „duoda“;

2 asm. sg. *waisei* (*waisse*) „žinai“; 1 asm. pl. *waidimai* bei 2 asm. pl. *waiditi* – lytys, paveiktos *i* kamieno (Endzelīns SV 107, Stang Vergl. Gr. 420);

3 asm. (sg.) *quoi* „nori“ (vartojama taip pat 1 asm. sg. ir 2 asm. sg. reikšme); žr. Endzelīns l. c., plg. PEŽ II 329 t. ir liter.

b) *ā* kamienai

§ 215. Greta *ā*-kamienių praes. yra ir *ā*-kamienių inf. tokiais atvejais, kuriais turime lie.-la. inf. su *-ī-*, pvz.: greta praes. *lāiku* „laiko“ (< **-ā*, žr. toliau) yra inf. *laikūt* „laikyti“ (su *-kū-* < **-kā-*), o lie. *laikýti* = la. *làicīt*; apie tai žr. Endzelīns l. c. (ir liter.), Kaukienė LVI I 190. Lytis *maisotan* „gemengt“ (E 466) < „maišytai“ suponuoja pr. inf. **maisāt* „maišyti“ greta praes. **maisā* „maišo“ (žr. PEŽ III 99) : lie. *maišýti* (= la. *màisīt*) resp. (praes.) *maišo*;

perbānda „versucht“ (= lie. *pėrbando* su inf. *pėrbandyti*, žr. PEŽ III 258) greta inf. **perbandāt* „versuchen“ (jį darybiškai suponuoja subst. *perbandāsnan* „Versuchung“);

lāiku „laiko“ (= lie. *laiko*, la. *làika*), 1 asm. pl. *lāikumai* „laikome“ (: lie. *laikome* = la. *làikām*), 2 asm. pl. *lāikutei* „laikote“, inf. *laikūt* (žr. anksčiau);

bia „bijo“ (= **bijā*), inf. *biātwei* (= lie. *bijóti*, la. *bijāt*).

c) *i* kamienai

§ 216. Greta *i*-kamienių praes. lyčių yra inf. kamienai su *-ē-*, pvz.: šalia inf. *turrītwei* (III), *turryettwei* (II) < pr. **turētvei* (III) (= lie. *turė-ti*, la. *turēt-t*) yra praes. *tur* „turi“ (I, II – 20x) < **turi* „t. p.“ (su **-ī*) = *turri* „t. p.“ (III – 28x), *turrimai* „turime“ (III) bei *turriti* „turite“ (III). Bet yra dar praes. lytis *turei* „turi“ (III – 10x), kuri inovacinė – su *ēja*-kamiene **-ei* < **-ēja* (apie ją žr. § 226); žr. Endzelīns SV 108 (ir liter.). Lytis (1 asm. pl.) *kīrdimai* „girdime“ (greta inf. *kirdīt* „girdėti“ – su **-ī-* < **-ē-*),

matyt, irgi suponuoja *i*-kamienį praes; žr. Endzelīns l. c., kitaip PEŽ II 191 t. (tuo dabar abejoju).

d) *a* kamienai

§ 217. a) grynai *a* kamienai (praes.): *imma* „įma“ (1 asm. sg. reikšme), 2 asm. pl. *immati* (= lie. *imate*), 1 asm. pl. *immimai* „imame“ (lytis pavėikta *ja* resp. *i* kamieno); *ebimmai* „apima“ – turbūt optat.; žr. Endzelīns SV 114 (liter.), plg. Stang Vergl. Gr. 361 (ir liter.). Pastaba: dėl balt. *-ō (*a*-kamienės praes. 1 asm. sg.) likimo pr. kalboje žr. Mažiulis Baltistica I priedas, 95 tt.;

ertrepa „peržengia“ (praes. 3 asm. pl.); taip pat hapax inf. *trapt* „žengti“, galintis būti iš **trept* „t. p.“;

parweckammai „apšaukiame“ (1 asm. pl.); žr. PEŽ III 275.

Lytį *enterpo* laikyti praes. 3 asm. sg. (Trautmann AS 329, Endzelīns FBR X 37, idem SV 109) negalėčiau; žr. PEŽ I. 227 (s.v. *enterpen*).

§ 218. b) *va* kamieno formos: 2 asm. sg. *giwasi* „gyveni“, 3 asm. (sg.) *giwa* „gyvena“ (plg. la. *dzīvu* „gyvenu“, s. sl. *živō* „t. p.“); 1 asm. pl. *giwammai* „gyvename“ bei *giwemmai* „t. p.“ (su *-e-* vietoj *-a-*, plg. Stang Vergl. Gr. 420).

§ 219. c) *sta* kamienas: 1 asm. pl. *poprestemmai* „suprantame“ (dėl segmento *-te-* vietoj *-ta-* plg. Stang Vergl. Gr. 30) = **pa-* „pa-“ + **presta-mai* „(su)prantame“ < **pret-sta-* (žr. PEŽ III 327, PEŽ II 49); *wīrst* „tampa“ (labai dažna lytis) < pr. **vīrsta* „viršta kuo, tampa“ (neteko galinio *-a* kaip tarnybinis) < balt. **vīrt-sta* > lie. *viřsta* „t. p.“, la. *viřst* „t. p.“ (žr. PEŽ IV 247 t.); šio pr. *wīrst* pamatu atsirado inovacinės lytis 1 asm. pl. *wīrstmai* „tampame“ ir (2 asm. pl.) *wīrstai* „tampate“ (Endzelīns SV 109);

d) *a*-kamienė (afiksinė) lytis: 3 asm. *polīnka* „pasilieka“ = pr. **pa-* „pa-“ + *līnka* = lie. dial. *liñka* „t. p.“ (PEŽ III 318); žr. dar

Endzelīns SV 109, Stang Vergl. Gr. 339, Kazlauskas LKIG 317, Kaukienė LVII 57.

§ 220. e) *na* kamienai: optat. 3 asm. *pogāunai* (sk. *pogaūnai*) „gauna“ (indic. reikšmė; plg. lie. *gáuna*); dėl šios lyties ir dėl (1 asm. pl.) *pogaunimai* „gauname“ žr. Endzelīns l. c., Stang Vergl. Gr. 352; dėl (optat. 3 asm.) *postānai* „pastvoja, tampa“ bei (1 asm. pl.) *postānimai* „pastojame“ žr. Endzelīns SV 110, Stang Vergl. Gr. 352 t., PEŽ III 331.

§ 221. f) *ja* kamienas, pvz.: 3 asm. *gēide* (*gēidi*) „laukia“ < pr. **gēid'a* „t. p.“ < pr. **gēidja* „t. p.“ = lie. *geidžia* „trokšta, labai laukia“ (žr. PEŽ I 338 tt.), plg. ir (*ja*-kamienį) lie. *lāukia* : (inf.) *lāukti* : pr. **geidja*, (inf.) **geistvei*;

1 asm. pl. *girimai* „giriame“ (inf. *girtwei*; plg. lie. *giria-me*) – inovacija pagal 3 asm. **giri* < **girja* „giria“ (Endzelīns l. c.);

3 asm. *kniēipe* „semia“ turbūt iš **kneipja* „t. p.“ (Endzelīns l. c., Stang Vergl. Gr. 453, PEŽ II 232 t.), plg. ir (*ja*-kamienį) lie. *sēmia* „t. p.“;

3 asm. *etverpe* „atleidžia (nuodėmės)“ (1 asm. pl. *etwērpimai*) < **verpja*, plg. lie. (3 asm.) dial. *verpja* „verpia“, žr. PEŽ I 307 t. (dar žr. Endzelīns l. c., Stang l. c.).

3 asm. *kūnti* „saugo“ < **kuntja* (žr. Endzelīns l. c., Stang l. c., PEŽ II 302).

§ 222. e) *auja* kamienai: 3 asm. (1 asm. sg. reikšmė) *dīnkama* (*dīnckama*), t. y. (taisyтина į) **dīnkauia* „dėkoja“; 1 asm. pl. *dīnkauimai* „dėkojame“ bei *dīnkaumai* „t. p.“ – inovacinės lytys pagal 3 asm. **dīnkau(i)* (< **-auja*) „t. p.“ (žr. § 212); žr. Endzelīns l. c., PEŽ I 204;

3 asm. *pogerdawie* „apsako“ (= **-auja*) bei *preigerdawi* „prisako“ (PEŽ III 306, resp. 349);

3 asm. *rickawie* „valdo“ (= lie. *rykáuja* „t. p.“), žr. Endzelīns l. c., PEŽ IV 21 *persurgawi* „ap rūpina“ (Endzelīns l. c., PEŽ III 272); tas pat pasakytina ir apie 3 asm. *wēraui* „tęsiasi“, *wūkawi* „šaukia“; panašios 3 asm. praes. lytys (tik

nepaliudytos) bus buvusios greta inf. lyčių *grīkaut* „(nuodėmes) išpažinti“, *neikaut* „vaikščioti“, **kariaut* „kariauti“ (→ *kariausnan* „kariavimą“) ir kt.

Remdamasis lytimis lie. *juokáu-ja / juokúo-ja* Endzelynas (SV 111) stebisi, kodėl čia greta pr. *-au-* nėra pr. **-ō-* (ar pan.); man rodos, kad prūsai ir čia turėjo tik *-au-*; žr. BS 44 (išn. 6) ir kt.

§ 223. f) *ŭ̃a kamienas*: 3 asm. (1 asm. sg. reikšme) *crixtia* „krikštija“ (čia dėl *-a* žr. Mažiulis Baltistica I priedas, 97) = **kriksŭ̃a* (plg. lie. *kriškštija*, *kriškštija*, la. *kristiju* „krikštiju“) greta inf. *crixtiw(e)i*; 3 asm. *grīki* (t. y. refl. *grīkisi*) „nusideda“ su *-i* < **-ŭ̃a*; 1 asm. pl. *grīkimai* (pagal 3 asm. *grīki*, žr. § 212); panašiai atsirado 3 asm. *madli*, *schlūsi* resp. (1 asm. pl.) *madlimai*, *-schlūsimai*. Žr. dar Endzelīns l. c.

§ 224. g) *ēja kamienas*:

3 asm. *budē* „budi“, plg. lie. dial. *budēja* „t. p.“ [vietoj senesnės (*i*-kamienės) lie. *būdi* „t. p.“] greta inf. *budėti* : s. sl. *bŭdėti* „t. p.“ ir pan.;

3 asm. *dergē* „neapkenčia“, plg. lie. dial. *dėrgėja* greta inf. *dėrgėti* „gadinti, bjauroti“; žr. PEŽ I 197;

3 asm. *druwē* „tiki“ (1 ir 2 asm. sg. reikšmėmis); lytys 2 asm. sg. *druwēse* „tikė“, 2 asm. pl. *druwētei* „tikite“ yra inovacinės pagal 3 asm. *druwē* „tiki“ (plg. § 212); dėl inf. *druwīt* „tikėti“ su priesaga *-ī-* (< **-ē-*) poveikio bus atsiradusi praes. lytis (II – 2x) *drowy* (su *-y* = **-ī-* < **-ī-*) greta (II – 2x) *drowe* (su *-e* = **-ē-*); žr. PEŽ I 234, plg. Endzelīns SV 108, 111; pr. verb. „tikėti“, matyt, denominatyvas (žr. PEŽ l. c. ir liter.);

3 asm. *giwe* „gyvena“ (inf. *giwīt* „gyventi“ su *-ī-* < **-ē-*), kuri, jei ne klaida (vietoj *giwa*, plg. Stang Vergl. Gr. 452), gali būti iš **gīwēja* „t. p.“ (žr. Endzelīns SV 111, Stang l. c., PEŽ I 376 ir liter.); plg. lie. *gyvéja* „(at)gyja“ ir (dėl reikšmės) lie. *gýti* „gyventi“ bei *gýti* „(at)gyti“ (dėl šių žr. Skardžius ŽD 458 t.);

3 asm. *pallapse* „geidauja“ = **palapsē* su *-ē* < **-ēja* greta inf. *pallaipsītwei* „geidauti“ – vedinys iš subst. **palaipsa-* (*pallaips*) „panorėjimas, pageidimas“; plg. lie. subst. *bādas* „Hunger“ → verb. *badėti* „badauti“ (dėl jo žr. Skardžius ŽD 521). Dar žr. PEŽ III 215 t. (s.v. *pallapsītwei*) ir liter.;

3 asm. *milē* „myli“ (inf. *milijt* „mylėti“ < **milē-* „t. p.“) < **milēja* „t. p.“ (plg. la. *mīlē* „t. p.“) vietoj senesnės (praes.) **mīli* „t. p.“ (: lie. *mýli* „t. p.“); žr. Stang Vergl. Gr. 320, PEŽ III 138 t. (ir liter.);

3 asm. *segge* „daro“ (: inf. *seggīt* „daryti“), kuri (su *-ē* < **-ēja*) eina pamatu inovacinėms lytims 2 asm. (sg.) *seggēsei* „darai“, 1 asm. pl. *seggēmai* „darome“, 2 asm. pl. *seggēti* „darote“ (plg. § 212); žr. PEŽ IV 91 t. ir liter.;

3 asm. (ir 1 asm. reikšme) *paskulē* „paragina“ (: inf. *paskuliton* „paraginti“) su *-ē-* iš **-ēja* (Endzelīns SV 112); pr. inf. (*pa*)*skulī-* „raginti“ yra turbūt iš pr. (III) **skūli-* „t. p.“ < pr. **skālē-* „reikalauti skolūs“ ← subst. pr. **skālē* „skola“ PEŽ III 329 t.;

3 asm. *auschaidē* „pa(s)itiki“ [inf. *auschaidītwei* „pa(si)itėti“] su *-ē* < **-ēja* (Endzelīns l. c., PEŽ I 120 t. ir liter.);

1 asm. pl. *waidleimai* „žyniaujame“ – inovacinė lytis pagal 3 asm. **waidlei* „žyniauja“ (plg. § 212) su *-ei* < **-ēja* (Endzelīns l. c., PEŽ IV 212 t.);

3 asm. *enwackē* „(i)šaukia“ (su *-ē* < **-ēi* < **-ēja*) bei **enwackēi* „t. p.“ (inf. *wackītwei*) ir jų pamatu inovacinės lytys 1 asm. pl. *enwackēmai* „(i)šaukiame“ resp. *enwackēimai* „t. p.“ (žr. § 212); žr. PEŽ I 278 t. (ir liter.);

3 asm. *wargē* „skaudina“ (inf. **wargītwei* < **-ėtvei*) su *-ē* < **-ēja*; žr. Endzelīns l. c., PEŽ IV 221.

§ 225. Trys veiksmazodžiai turi dvejopas praes. formas (t. y. su *-ē* ir *-ā*):

3 asm. *billē* „byloja“ (su *-ē* < **-ēja*) ir *billā* „t. p.“ (su *-ā* < **-āja*); pagal 3 asm. *billē* – inovacinė lytis 1 asm. pl. *billēmai*

„bylojame“ (žr. § 212); inf. *billīt* „byloti“ (su *-ī-* < **-ē-*) ir greta 3 asm. *billi* „byloja“ su **-ī* (plg. 3 asm. *drowy* „tiki“ su **-ī*, žr. anksčiau);

3 asm. *quoitē* „nori“ bei *quoitā* „t. p.“ ir greta jų inovacinės lytys 2 asm. pl. *quoitēti* „norite“ resp. 1 asm. pl. *quoitāmai* „norime“, inf. (su *-ī-* < **-ē-*) **quoitūt* „norėti“ (jį buvus rodo partic. *paquoitūton* „panorėta“);

3 asm. *stallē* „stovi“ bei *stallā* „t. p.“ su inovacinėmis lytimis 1 asm. pl. *stallēmai* „stovime“ resp. 2 asm. pl. *stallēti* „stovite“ (plg. § 212), inf. *stallīt* „stovėti“, greta yra dar 3 asm. *stalli* „stovi“ (dėl šios lyties plg. 3 asm. *billi* „byloja“, žr. anksčiau).

§ 226. Tų trijų praes. atvejų formas (3 asm.) su *-ē* (< **-ēja*) ir *-ā* (< **-āja*) santykiauja turbūt panašiai kaip la. *guod-ēju* „gerbiu“ ir *guod-āju* „t. p.“; žr. Endzelīns l. c., plg. van Wijk Apr. St. 21 t., kitaip Berneker PS 214 t.

§ 227. Galime kartu su Endzelynu spėti, kad prūsai turėjo su **-inēja* (plg. lie. *kand-inėja*) ir **-ināja* (plačiau Endzelīns SV 102, 112 t.):

3 asm. *enlaipinne* „paliepia“ (*taukinne* ir kt.) *-inne* turbūt iš **-inei* < **-inēja*;

3 asm. (2 asm. sg. reikšme) *satuinei* „sotina“ su *-inei* turbūt iš **-inēja* (Endzelīns SV 112), kitaip PEŽ IV 69 (bet tuo nelabai tikiu);

3 asm. *powaidinnei* (*powaidinne*) „parodo“ su *-innei* (su *-inne*) turbūt iš **-inēja*.

§ 228. *āja* kamienas:

3 asm. *kelsāi* / *kaltzā* „skamba“ = **kalsāi* / *kalsā* (PEŽ II 99 s.v. *kaltzā*) su *-āi* / *-ā* iš **-āja* (žr. PEŽ l. c. ir liter.);

3 asm. *maitā* „maitina, peni“ (*maitātunsin* „maitintis“) su *-ā* iš **-āja*; žr. Endzelīns SV 113, PEŽ III 99 t.;

3 asm. *peisāi* „rašo“ (:·partic. praet. pass. *peisāton* „rašyta“) su *-āi* iš **-āja* (PEŽ III 243 t. ir liter., Kaukienė LVI I 204);

3 asm. *enwaitia* „(i)kalba“ (optat. 3 asm. reikšme, žr. PEŽ I

278) su *-a* < **ā* iš **-āja* (: inf. *waitiāt* „kalbėti“, plg. s. sl. *věštajō* „kalbu“; lytis *waitiāmai* „kalbame“ (1 asm. pl.) – inovacinė pagal 3 asm. (plg. § 212);

3 asm. *dwigubbū* „abejoja“ (2 asm. sg. reikšme) su *-ū* < **-ū* (po lūpinio priebalsio) < **-ā* < **-āja*;

3 asm. (2 asm. sg. reikšme) *gīwu* „gyvena“ (hapax lytis PEŽ I 337), matyt, ne *āja*-kamienė (ar pan.), o paprasčiausia klaida vietoj lyties *gīwa* „t. p.“ (plg. Stang Vergl. Gr. 452).

§ 229. 3 asm. *swintinai* / *swintina* „šventina“ (: inf. *swintint* „šventinti“) ir pan. priesaga *-inai* / *-ina* galėtų būti iš **-ināja* (plg. la. *-ina* < **-inā*), o *mukinna* „mokina“ (: inf. *mukint* „mokinti“) ir pan. priesaga *-inna* – iš **-ina* (plg. lie. *mokina*); žr. Stang Vergl. Gr. 370 t., plg. (dėl *mukinna*) Endzelīns SV 114.

Dėl pr. (kat.) praes. kamienų resp. formų plg. Kaukienė PK 87 tt.

Būsimasis laikas (fut.)

§ 230. Greta lyties 3 asm. praes. (optat. reikšme) *postānai* „pastoja, tampa“ (dėl jos žr. Stang Vergl. Gr. 352) yra dukart pavartota *postāsei* „du wirst“ (III 105₃) bei „du werdest“ (III 105₁₅₋₁₆). Taigi pr. (III) *postāsei* gali būti forma 2 asm. (sg.) fut. „pastosi, tapsi“, kurią galima gretinti su lie. (2 asm. sg. fut.) *stó-si* „tapsi“ = la. *stā-si*; žr. Endzelīns SV 115, Stang Vergl. Gr. 397, 442 tt., Schmid Verb. 52, Kazlauskas LKIG 365 tt.

Visais kitais atvejais vartojamas perifrastinis fut. (atsiradęs turbūt dėl vokiečių ir lenkų kalbos) iš formos *wīrst* „tampa“ + partic. (praet. act.), pvz.: *wīrst bouūns* „tampa buvęs“ reikšme „b u s“, *pergubuns wīrst* („atvykęs tampa“ =) „atvyks“ ir kt.

Būtasis laikas (praet.)

Kaip ir lietuviai (bei latviai), prūsai turėjo dvejopus praet. kamienus:

§ 231. a) *ā* kamienas: *kūra* „kūrė“, *prowela(din)* „išdavė (ji)“; *lymucz* „laužė“ (su *-u-* iš **-ā-*) bei *limatz* „t. p.“ (su *-a-* turbūt vietoj *-u-*), *līmauts* „t. p.“ (su *-au-*, taisytinu į *-u-*, žr. van Wijk Apr. St. 43); plg. Schmalstieg Balt. Verb. 45.

§ 232. b) *ē* kamienas: *weddē(din)* „vedė (ji)“, *ismigē* „užmigo“, *pertraūki* „užtraukė“ (su *-i* iš nekirčiuoto **-ē-*); *ymmitz* „ėmė“ (su *-i-* iš nekirčiuoto **-ē-*) bei *ymmits* „t. p.“, *immeits* (*ymmeyts*) „t. p.“ (su *-ei-* turbūt vietoj **-i- < *-ē-*); žr. Endzelīns SV 118.

§ 233. Turbūt iš praet. pr. **ājā* (: lie. *-ójo* greta inf. *-óti*) kil-dintinos (3 asm. praet.) lytys su *-āi*, *-ā*, *-ū*, žr. Stang Vergl. Gr. 375, pvz.:

dai „davė“, *dait* „t. p.“ ir pan. suponuoja pr. **dājā* „t. p.“ – matyt, aoristinės kilmės lytį **dō-* „t. p.“ (dėl pr. *ā < *ō* žr. § 18) + **-jā* (dar žr. Stang Vergl. Gr. 391);

signai (*esignā*) „(ap)žegnojo“ (: inf. *signāt*, plg. lie. inf. *žegnóti*, praet. *žegnójo*);

postāi „pastojo“ (: inf. *postāt*, plg. lie. inf. *stóti*, praet. *stójo*);

billai „bylojo“, *billa* „t. p.“, *billāts* „t. p.“ (: praes. *billā* „byloja“, plg. lie. inf. *bylóti*, praet. *bylójo*);

widdai „išvydo“ (žr. PEŽ IV 234);

teikū (< **-ā*) „(pa)darė“ (: inf. *teickut* „daryti“);

poglabū (< **-ā*) „paglamonėjo“ (plg. lie. dial. inf. *glabóti* „glėbesčiuoti“; praet. *glabójo*, dar žr. PEŽ III 307).

§ 234. Itin archajiška yra praet. (3 asm.) pr. (III) *bēi* „buvo“ (*bei* „t. p.“ ir *bhe* „t. p.“, taisytina į *be* „t. p.“), suponuojanti lytį pr. **bē-jā* „t. p.“ (Stang Vergl. Gr. 460). Ši kartu su s. sl. *bě* „(jis) buvo“ (aoristas), s. lie. *-bei* (optat. formantas, 2 asm. sg.)

išriedėjo iš balt.-sl. **bē-* „buvo“, greta kurios toje pačioje paradigmoje bus buvęs alomorfas balt.-sl. **bī-* „t. p.“ > lie. *biti* (su atematine *-ti*) „buvo“ (čia *-i* < **ī-*), la. *bij-a* „t. p.“ (su *-ij-* iš **ī-*) ir kt. (žr. Stang Vergl. Gr. 429, Kazlauskas LKIG 293 tt.). Tos balt.-sl. **bē-* / **bī-* yra apofoniškai santykiavusių formantų ide. **īē-* resp. **ī-* dariniai iš verb. ide. **bhū-* „būti ir pan.“ (lie. *bū-ti* ir kt.), t. y.: a) ide. **bhū-* + **īē-* > **bh(ū)īē-* > balt.-sl. **bē* (čia **ī-* prieš **ē-* dėsningai išnyko) resp. b) ide. **bhū-* + **ī-* > **bh(ū)ī-* > balt.-sl. **bī-*.

Dėl pr. (kat.) praet. kamienų resp. formų plg. Kaukienė PK 90 t.

Optatyvinės formos

a) Imperatyvas

§ 235. Randame atematinių verb. imperatyvus su *-eis* / *-eiti*:

ieis „eik“ – *ieiti* „eikite“, *ideiti* „valgykite“, *sēiti* „būkite“; žr. Stang Vergl. Gr. 437, 439, plg. Endzelīns SV 120 ir liter.

Šitokių imper. (optat.) poziciją stiprino, matyt, *īa*-kamieniai imperat. su [**(ī)ai->*] *-ei-* (žr. toliau).

§ 236. Tematinių (*a*-kamienių) verb. imperatyvą (2 asm. sg. resp. 2 asm. pl.) turi *gerbais* „kalbėk“ – *gerbaiti* „kalbėkite“ (: inf. *gērbt* „kalbėti“), *immais* „imk“ – *imaiti* „imkite“ (: inf. *īmti* „imti“), *wedays* „vesk“ (: *westwei* „vesti“; dėl lyties *weddeis* „vesk“ žr. toliau). Jų formantas *-ai-* yra iš optat. balt. **ai-* bei **ei-*; plg. s. sl. *nesēte* „neškite“ (su *-ē-* < **ai-*) greta *nesi* „nešk“ su *-i* turbūt ne iš **ai-*, o iš **ei-* (plg. BS 272 t.; plg. Endzelīns l. c.); plg. „neškite“ *īa*-kamienių (ir *i*-kamienių) verb. imperatyvą su lie. dial. *-ies* (refleks.) iš **ei-* (Kazlauskas LKIG 378 t.). Minėta lytis pr. *weddeis* „vesk“ (greta *wedays* „t. p.“) galėtų turėti *-ei-*, įsivestą iš pr. atematinių imperatyvų (žr. anksčiau) ir iš pr. *īa*-kamienių imperatyvų su *-ei-* (žr. toliau).

§ 237. Gana daug paliudyta pr. *inā*-kamienių imperatyvų: *kackinnais* „suteik“ (: inf. *kackint*, žr. PEŽ II 83 tt.), *smuninasis* „gerbk“ (: inf. *smūnint* „gerbti“), *klumstitinaitai* „belskite“, *mukinaiti* „mokinkite“ (: 3 asm. praes. *mukinna*), *erpilnaiti* „pripilninkite“, *tickinnaiti* „darykite“ (: inf. *tickint* „daryti“), *tūlninaiti* „dauginkite“; bet yra ir (su *-ei-*, gal klaidingai vietoj *-ai-*, žr. Stang Vergl. Gr. 439) *mukineyti* „mokinkite“, *laustineiti* „nu(si)žeminkite“, *poauginneiti* „paauginkite“, *powaidinneiti* „parodykite“.

§ 238. *īa*-kamienių verb. imperatyvai su **-īai-* > *-ei-*: *draudieiti* „drauskite“ (plg. lie. *draūdžia* 3 asm. praes.), *poieiti* „gerkite“, *etwerreis* „atverk“ (plg. lie. *vėria*), *etwerpeis* „atleisk“ (plg. lie. *veřpia*, žr. PEŽ I 307 t.), *pokuntieis* „pasaugok“ (dėl šio verb. žr. PEŽ II 302 t. s. v. *kūnti*), *tensieiti* „traukite“ (plg. lie. *tėšia*, žr. PEŽ IV 192 s.v. *tiēnstwei*).

§ 239. Matyt, iš *ā*-infinityvų yra išvesti imperat. *dais* „duok“ – *dāiti* „duokite“ (inf. *dātwei* „duoti“), *ettrais* „atsakyk“ (dažna lytis) – *attrāiti* „atsakykite“ (inf. *attrātwei* „atsakyti“); žr. Stang Vergl. Gr. 437, plg. Endzelīns l. c.

§ 240. Greta infinityvų su *-ī-* (tiek iš *-ī-*, tiek iš *-ī-* < **-ē-*) turime imperat. *-īs* / *-ī(e)i*, pvz.: *krixity* „krikštykite“ [su *-(t)i-* < **-ī-*] bei *crixteiti* „t. p.“ (su *-ei-* < **-ī-*) *madliti* „maldaukite“ (: inf. *madlit* „maldauti“, su *-i-* < **-ī-*), *engraudīs* „pagailėk“ (su *-ī-* gal ne iš **-ē-*, o iš **-ī-*), *endirīs* „(į)žiūrėk“ (su *-ī-* turbūt iš *-ē-*, žr. PEŽ I 264), *mijlis* „mylėk“ – *milijti* „mylėkite“ [su *-i(s)* resp. *-ij-*, matyt, iš **-ī-* < **-ē-*, žr. PEŽ III 138 t.] ir kt.

§ 241. Iš *au*-infinityvų turime padarytas imperatyvo lytis: *gerdaus* „sakyk“ (inf. *gerdaut* „sakyti“), *dīnkauti* „dėkokite“ (: inf. *dīnkaut* „dėkoti“); žr. Stang Vergl. Gr. 440.

b) Permisyvvas

§ 242. Turi tik 3 asm. sg. (pl.) formą su fleksija *-sei* (14x) bei jos parašymo variantais *-se* (9x), *-sai* (3x), *-si* (2x), pvz.: *seisei* „tebūna“, *boūse* „t. p.“, *audasei* „tenusiduoda“, *dase* „teduoda“, *galbse* „tegelbėja“, *pareysey* „teateina“, *tussīse* „tetyli“, *wirse* „tetampa“, *pokūnsi* „teapsaugo“. Atrodo, kad pr. formos (permisyvinės) su pr. **-sei* (3 asm.) iš kilmės yra susijusios su optatyvine (formanto **-s-*) futūro forma, žr. Stang Vergl. Gr. 442 t., plg. Endzelīns SV 122 t. (ir liter.).

§ 243. Ką tik minėtos (permisyvinės) formos su pr. **-sei* dažniau vartojamos pagrindiniuose sakiniuose, o šalutiniuose sakiniuose dažniau turime formas su *-lai* (tik III kat-me), savo reikšme artimas kondicionaliui, pvz.: *kaden ... boūlai* „kada ... būtu“ (III 113₂₃₋₂₇), *ickai ... turīlai* „jei ... turėtų“ (III 99₁₁), *quai niturrīlai* „kuri neturėtų“ (III 103₁₂), *kai ... perēilai* „kad ... ateitų“ (III 49₁₈), *tou quoitīlaisi* „tu norėtum“ (III 79₁₄₋₁₅), *enkasmu ... turrīlimai* (su *-limai* < **-laimai*) „kame ... turėtume“ (III 113₂₁₋₂₃), *qoitīlaiti* „norėtumėte“ (III 67₁₄₋₁₅) ir kt.

§ 244. Formantą pr. *-lai* ir formantą (partikulą) lie. *lāi* bei la. *laī* bandyta kildinti iš verb. **laid-* / **leid-* „leisti“ (pvz., Fraenkel 329 ir liter., plg. Endzelīns SV 124 ir liter.). Tokiam kildinimui ypač nepritarė Būga (I 452 tt.): remdamasis gausia baltų kalbų medžiaga jis parodė, kad tie pr.-lie.-la. formantai bus atsiradę iš partikulos balt. **l-*, išplėstos įvairių balsinių (resp. diftonginių) elementų (plg. Endzelīns l. c., Stang Vergl. Gr. 443). Tokią Būgos nuomonę išsamiausiai pagrindė Toporov PJ IV 418–436 (ir liter.).

Verba infinita

Infinityvas

§ 245. Inf. su *-t* (pvz., *boūt* „būti“, *dāt* „duoti“ ir kt.), vartojamą tik III kat-me, įprasta kildinti iš **-ti* (plg., pvz., lie. *-ti*), tačiau pr. (inf.) *-t* galėtų būti iš **-tū*; žr. toliau.

§ 246. Inf. su *-twei* (*-twey*) ir (2x – III) *-twi* (pvz., *dātwei* „duoti“, *girtwei* „girti“, *westwei* „vesti“, *biātwi* „bijoti“ ir kt.), vartojamas visuose pr. kat-muose, yra iš *tu*-kamienio dat. (sg.) vak. balt. **-tv(e)i* [< **-tu* + **(e)i*], egzistavusio (kaip alomorfos) greta vak. balt. **-tū* (> pr. III *-t*, žr. anksčiau); plačiau žr. BS 272–296.

§ 247. Inf. *-tun* (*-ton*), kat-muose gana retai vartojama lytis (pvz., *issprestun* „suprasti“ ir kt.), yra aiškiai supino kilmės – iš balt. **-tun* (> lie. *eĩ-tų* ir kt.).

Dalyviai (partic.)

Partic. praes. act.

§ 248. Šis partic. turi lytis su *-nt-*: *skellānts* „skolingas (esantis skolingas)“, *giwantei* „gyvenančiais“ (gerund.) ir kt., *dīlants* „dirbantis“ (žr. PEŽ I 200), *nidruwīntin* „netikintį“, *niaubillīntis* „nebylojančio“ (gen. sg.), *rīpintin* „sekančią“ (acc. sg.); (*emprijki*)-*sins* „(priešais) esantis“ (su *-in-* turbūt vietoj *-en-*) < (kat.) **sents* „esantis“ < **sentis* „t. p.“ (žr. PEŽ I 257).

§ 249. **Nom. sg.** Minėtos lytys (nom. sg. masc.) *skellānts* (*a* kamieno verb.) ir *dīlants* (*ā* kamieno verb.) turi segmentą *-nts*, matyt, iš **-ntis* (plg. lie. *sūkantis* „sukas“, atributinį ir gana seną su (*i*-kamiene) fleksija (nom. sg.) **-is*, virtusia į pr. (kat.!) *-s* (žr. § 139 ir PEŽ I 343 t. s.v. **geytys*); yra dar lytys (nom. sg.) *syndens* (II) „sėdantis“ su *-ens* = **-ans* < **-ants* ir *sindats* (I)

„t. p.“ su *-ats*, taisytinu į **-āts = *-ants < *-antis* (apie visa tai žr. PEŽ IV 109 t. ir liter.); čia abiem atvejais turime (*a*-kamienio, infiksinio verb.) lytį su segmentu pr. (kat.) **-ants < *-antis* (žr. anksčiau), kuris turbūt suponuoja pr. **-antis* (: lie. *vėrd-antis* = la. *verd-uots*); žr. § 139, plg. Endzelīns SV 126. Atrodo, kad senesnės (*a*-kamienių verb.) partic. praes. act. (nom. sg. masc.) lytys buvo ne su balt. **-ant(i)s*, o su (?) balt.(-sl.) **-ōn* (pvz.: **vedōn* „vedantis, vedąs“); žr. BS 242–246.

§ 250. **Nom. sg. neutr.** (partic.) lytimi laikyti pr. (III) *enterpo* (taisomą į **enterpon*) ir *enterpen* (Endzelīns SV 127) nereikėtų; žr. PEŽ I 277 t. (ir liter.).

§ 251. **Gen. sg.** *niaubillīnts* „nebylojančio“ su pr. *-is* iš (*i*-kamienės) pr. (kat.) gen. sg. **-is* (inovacinės); žr. § 141, Endzelīns l. c.

§ 252. **Dat. sg.** (*emprīki*)*sentismu* „(priešais) esančiam“ su įvardiniu *-smu* ir *i*-kamieniu *-i-* (prieš *-s-*); žr. Endzelīns l. c.

§ 253. Lytys (gerund.) *giwāntei* „gyvenant, gyvenančiai“, *stānintei* „stovint, stovinčiai“ ir *stāninti* „t. p.“ atspindi senovinio dat. sg. formą (*K*-kamienę) su fleksija **-ei / *-i*; žr. BS 248 tt.

§ 254. **Acc. sg.** *nidruwīntin* „netikintį“ ir *rīpintin* „sekantį“ turi fleksiją (*i-* bei *K*-kamienę) *-in* (plg. van Wijk Apr. St. 36, Endzelīns l. c.); plg. lie. *tỹl-intį*.

§ 255. **Nom. pl.** (masc.) *skellāntei* „skolingi (esantys skolingi)“ bei *skellāntai* „t. p.“ yra inovacinės formos su nominaline *-ei* resp. su nominaline *-ai* (plg. § 145); senovinė partic. act. praes. (nom. pl. masc. / fem.) fleksija balt. **-es* [plg. subst. lie. (*móter*)-*es* „moterys“] prūsų ir visų kitų baltų dialektuose yra seniai išnykusi.

§ 256. **Acc. pl.** (masc.): (*wargu*) *seggīentins* „(piktai) darančius“ (III 93₁₋₂) < **segējantins*, (*emprijki*)*waitiantins* „(prieš) kalbančius“ taisytinas į **waitiantins* (Endzelīns l. c.); turime *i-*

kamieneę (= *K*-kamieneę) fleksiją pr. **-ins* (acc. pl. masc. / fem.) iš balt. **-ĩns* (masc.) resp. **-ĩs* (fem.); žr. § 132 (ir liter.).

Partic. praes. pass.

§ 257. Pr. (III) *paklausīmanas* (< **-ās*) „paklausomos“ (nom. pl. fem., hapax) segmentą *-manas*, jį siejant su gr. *-μενο-* / *-μενη-* (ir pan.), įprasta laikyti partic. (praes.) pass. lytimi ir ją kildinti iš vak. balt. **-mana-* / **-manā-*; žr. liter. apud PEŽ III 310 t. Bet toks kildinimas nėra patikimas – jo neremia vidiniai (t. y. pačių balt. ir slavų kalbų) duomenys (žr. Ambrazas DIS 50 t.). Manau, kad pr. *poklausīmanas* yra ne partic. (praes. pass.), o adj. *paklausīmenās* (su **-e-* parašytu *-a-*) – priesagos **-enā-* vedinys (plg. dar *enimumne*, žr. PEŽ I 267) iš partic. praes. pass. pr. *(pa)klausīmā-* / **(pa)klausīma-* „(paklausomas)“, kuris – priesagos pr. **-ma-* / **-mā-* (< balt.-sl. **-ma-* / **-mā-*) vedinys iš pr. inf. kamieno **klausī-* „klausyti“. Apie tai plačiau žr. PEŽ III 310 t., Ambrazas l. c.

Partic. praet. act.

§ 258. **Nom. sg.** masc. turi formantą *-uns* (pvz.: *īduns* „valgęs“, *pergubuns* „atvykęs“, *dāuns* „davęs“ ir kt.), rašomą ir *-ons* (pvz.: *pergūbons* „atvykęs“, *sīdons* „sėdęs“ ir kt.) ir net *-ans* (*pergūbans* „atvykęs“, *sīdans* „sėdęs“ ir kt.); šis *-ans* yra vietoj *-uns* (apie jo kilmę žr. toliau), matyt, dėl partic. praes. acc. lyčių perdirbto į *-ans* (Endzelīns SV 128, PKP II 252 t.).

§ 259. **Acc. sg.** (masc.) *ainangimmusin* „vienaę gimusię“ su (*K*-kamiene) fleksija *-in* ir priesaga *-us-* (plg. lie. *gīmusį*, s. sl. *nesъшь* „nešusį“) < balt. (-sl.) **-us-* (žr. toliau).

§ 260. **Nom. pl.** (masc.) *immusis* „ėmę“, *aupallusis* „radę“, taip pat (refleksyvas) *embaddusisi* „įsibedę“ (žr. PEŽ I 249 tt.) turi segmentą *-usis* (su trumpuoju *-i-*) < **-usīs* (plg. lie. dial. *sūk-*

usys „sukę“), kuris yra *i*-kamenė inovacija (vietoj *K* kamieno, žr. toliau).

§ 261. **Acc. pl. masc.** *aulāuusins* „numirusius“ (parašyta *aulauūsins*), *aulauwusens* (I) „t. p.“ (su hiatiniu *-w-* ir su *-ens* < *-ins*); segmentas *-usins* – priesaga **-us-* ir *i*-kamenė (< *K*-kamenė) fleksija *-ins* (žr. § 143).

§ 262. **Partic. praet. act.** ne tik prūsams (žr. anksčiau), bet ir visiems baltams seniau buvo *K*-kamenės (t. y. atematinės) linksniavimo paradigmos, kurios rekonstrukcija, deja, iki šiol nėra labai aiški (Endzelīns BVSF 225 tt., Stang Vergl. Gr. 265 tt., Zinkevičius LKIG II 249 t.). Reikia manyti, kad lytis (nom. sg. masc.) vak. balt. (t. y. pr.) **-uns* ir ryt. balt. **-ens* [su **-ēns* (ne **-ēns*), nes lie. *-ęs* – ne akūtinis] abi kildintinos iš lyties balt. **-vens* (su **-n-*, atėjusiu iš **partic. praes. act.** paradigmos) ← balt. **-ves* (: **-us-*); plg. Endzelīns l. c., Stang l. c. Bet Stango (l. c.) dilemiškas spėjimas, kad pr. *-uns* (: *-us-*) gali būti ir iš (ide.) **-uōs* (: **-us-*), yra nepagrindžiamas pačių baltų (ir slavų) kalbų medžiaga: ji aiškiai rodo egzistavus balt. **-ves* (: **-us-*) iš ide. **-ues* (: **-us-*), greta kurios, matyt, buvo ir ide. dial. **-uōs* (: **-us-*); dėl šios žr. Szemerényi Einf.² 294.

§ 263. Lytis (nom. sg. masc.) balt. **-ves* (: **-us-*) → **-vens* (: **-us-*) vėliau neteko segmento **-v-* (plg. Endzelīns l. c., Stang l. c.) ir dėl nesunkiai suvokiamų priežasčių buvo perdirta į vak. balt. **-uns* (: **-us-*), bet išliko ryt. balt. **-vens* (: **-us-*) → **-ens* > lie. (la.) *-ęs* (pvz., *bùv-ęs*, *nėš-ęs*). Veikiant modeliui **partic. praes. act.** lyčių (pvz., *a*-kamenių verb.) balt. **-ans* (> lie. *-qs*) : **-an* (lie. *-q*), greta balt. **-vens* (> lie. *-ęs*, pvz., *nėš-ęs*) atsirado lytis (be **-s*) balt. dial. **-ven* (nom.-acc. sg. neutr. vartotos ir nom.-acc. pl. neutr. reikšme) → **-en* (> lie. *-ę*, pvz., *nėš-ę* ir kt.); plg. Stang Vergl. Gr. 267.

Partic. praet. pass.

Tokie pr. (kaip ir lie. bei la.) partic. yra priesagos *-ta-* (*-tā-*) dariniai iš inf. kamieno.

§ 264. **Nom. sg. masc.:** *cixtits* (lie. *krikštytas*, la. *krikstīts*), *laikūts* (su *-ū-* < *-ā-*) „laikytas“ (: inf. *laikūt* „laikyti“), *mukint*s (su *-u-* = *-ū-* < *-ā-*) „mokintas“ (: inf. *mukint* „mokinti“), *enimts* „(i)imtas“ (: *īmt* „imti“), *dāts* III „duotas“ bei (II) *daetcz* „t. p.“ (sk.: *dāts*, žr. § 18) (: inf. *dāt* / *dātwei* „duoti“) ir kt.

Nom. sg. fem. *imtā* (III) „imtà“ (: inf. *īmt* „imti“).

§ 265. **Nom. sg. neutr.** (su fleksijomis pr. *-an* ir *-a*, žr. § 144) : *maysotan* (E) „maišytas“ (žr. PEŽ III 99) = **maisātan* „t. p.“ (: inf. **maisātwei* „maišyti“), *dāton* „duotas“ (: inf. *dātwei* / *dāt* „duoti“), *pralieton* „pralietas“ (su *-on*, parašyta vietoj *-an*) ir kt.; su išnykusiu **-ā:* *isrankīt* (< **-a*, žr. § 9) „išvaduota“ III 113₁₇, predikatinis partic. ir kt. (žr. Endzelīns SV 130 ir liter.).

§ 267. **Acc. sg.** *pertrincktan* „apstulbintą“ (: inf. **pertrinckt(vei)* „apstulbinti“), *pogauton* „(pa)gautą“ (: inf. *pogaūt*), turintis *-on* vietoj *-an* (žr. anksčiau), ir kt.

§ 268. **Nom. pl.** (masc.) *entensītei* „įsitrauktį“, *pogautei* „pagautį“ (su pronominaline *-ei*) ir (su nominaline *-ai*) *absignātai* „palaiminti (apžegnoti)“ (: inf. *signāt* „žegnoti“), *enkaitītai* „įkurstyti“ (: inf. **enkaitīt(vei)* „įkurstyti“) ir *milijtai* „mylėti, mylimi“ (: inf. *milijt* „mylėti“). Dėl fleksijų *-ei* ir *-ai* žr. § 145.

§ 269. **Acc. pl. fem.** *senditans* (< **sendētans*) „sudėtas“; dėl jos *-ans* žr. § 112, § 147.

Nekaitomos kalbos dalys

1. Prieveiksmis (*adv.*)

§ 270. a) Dažni būdvardiniai galūnės *-ai* prieveiksmiai, pvz.: *labbai* „gerai“ (← adj. *labs* „geras“) = lie. *labaĩ* (la. *labi*), *skīstai* „skaistai“ (← adj. *skīsta-* „skaistus“), *kānxtai* „padoriai“ (← adj. *kanxta-* „padorus“), *tēmprai* „brangiai“ (← adj. *tēmpra-* „brangus“) ir kt; daug su *-iskai*, pvz.: *prūsiskai* „prūsiškai“ (← adj. *prūsiska-* „prūsiškas“), *deiwutiskai* „palaimingai“ (greta *deiwūtiskai* „t. p.“ ← adj. *deiwūtiska-* „palaimingas“), *arwiskai* „tikrai“ (← adj. *arwiska-* „tikras“) ir kt. Adv. *deinenisku* „kasdieniškai“ (greta *deineniskai* „t. p.“), *laimisku* „turingai“ (greta *laimiskai* „t. p.“), *etnīwingisku* „maloningai“ (greta *etnīwingiskai* „t. p.“) ir kt., turintys nelabai aiškios kilmės formantą *-u* (plg. Endzelīns SV 92, Stang Vergl. Gr. 276, BS 170), yra turbūt ne kokios senovinės adv. lytys, o greičiau paties vertėjo naujadarai (vietoj adv. su *-ai*); žr. PKK II 167, PEŽ I 55 s.v. *ainawidiskan*. Adv. funkcijas gali atlikti ir adj. nom.-acc. sg. neutr. forma, pvz.: *labban* „gerai“ (greta *labbai* „t. p.“), *skijstan* „skaistai“ (greta *skīstai* „t. p.“) ir kt.; be to, adv. *ilga* „ilgai“ (greta **ilgai* „t. p.“), plg. lie. *gēra* „gerai“ (greta *geraiĩ*), *māža* „mažai“ (greta *mažaiĩ*), s. sl. *malo* „mažai“ (greta *dobře* „gerai“ < **-ai*). Dėl lyčių *ainawijdei* / *ainaweidi* „vienokiai“ (greta *ainawīdai* „t. p.“, *ainawydai* „t. p.“), *glandewingei* „paguostai“ bei *glandewingi* „t. p.“, *garrewingi* „karštai“ ir kt. žr. PEŽ I 54 t. s.v.v. *ainawīdai*, *ainawijdi* ir PEŽ I 337 (s.v. *glandewingi*). Matyt, irgi būdvardinės kilmės yra adv. *atkūmpts* „vėl“ (žr. PEŽ I 296). Pagaliau minėtini būdvardiniai (gradus comp.) adv. *mijls* „mieliau“, *tālis* (*tāls*) „toliau“ ir *toūls* „daugiau“ (dėl jų žr. PEŽ IV 181 t. s.v. *tālis*).

§ 271. Itin seni yra įvardiniai prieveiksmiai: *kadan* „kada“ bei nepaliudytas **tadan* „tada“ (žr. PEŽ II 63 tt. s.v. *kadan*). Taip pat įvardinės kilmės yra adv. *tei-* (t. y. *teinu* „dabar“; žr. PEŽ IV

189), *tīt* „taigi“ (PEŽ IV 195), *quei* „kur“ (žr. § 180); *schai* „čia“ yra iš pronom. (pr.) **si-* „šis“ (žr. § 166) + **-ai* ar **-ei* (PEŽ IV 78 t.); *schan* „šen“ (PEŽ IV 79 s.v. *schan*); dėl *stwi* „čia“ žr. PEŽ IV 164 t.; dėl *ten-* (t. y. *tenti*) „dabar“ žr. PEŽ IV 191; *stwen* „ten“ (žr. PEŽ IV 164) su *-w-* iš **kven* „kur“ (žr. Endzelīns SV 93), plg. *stwendau* „iš ten“ (žr. PEŽ II 51 s.v. *isstwendau*), o dėl šio plg. adv. *pansdau* „paskui“, *pirsdau* „prieš(ais)“, *sirsdau* „tarp“ (žr. PEŽ s.v.v.).

Yra dar kitokių prieviksnių, pvz.: *ainat* „nuolat“ (PEŽ I 52 t.), *dabber* „dar“ = **dabar* (= lie. *dābar* „t. p.“, PEŽ I 169 t.), *zuit* „ganà“ (PEŽ IV 273).

2. Prielinksniai (praep.) ir priešdėliai (praef.)

§ 272. Tik kaip praef. yra paliudyti: *ab-* / *eb-* / *ep-* „ap-“ (PEŽ I 37 t.), *at-* / *et-* „at-“ (PEŽ I 106 t.), *au-* „nu- (nuo-)“ (PEŽ I 110).

Tik kaip praep. yra: *assa* / *esse* „nuo, iš“ (PEŽ I 289–294), *bhe* „be“ (PEŽ I 139 s.v. II *bhe*), *pagār* „pagrečiui, šalia“ (PEŽ III 206 t.), *schlāit* / *sclait* „be (išskyrus)“ (vartojama ir kaip cnj. PEŽ IV 123 s.v. *sclait*), *kirscha* „virš, ant“ (PEŽ II 196 tt.) ir (kaip postpozicija) *paggan* „dėlei“ (PEŽ III 205 t.).

§ 273. Kaip praep. ir praef. yra: *en* / *an* „į“ (PEŽ I 257–263), *er* „ik(i)“ (PEŽ I 282 t.), *is* „iš“ (PEŽ III 39), *na* / *no* „ant“ (PEŽ III 162, 191 tt.), *pa* / *po* „po“ (PEŽ III 297 t.), *per* / *par* „per, pro“ (PEŽ III 256 tt.), *pra* / *pro* „per“ (PEŽ III 338 t.), *prei* „prie“ (PEŽ III 347 tt.), *sen* / **san* „su“ (PEŽ IV 98 t.), *sur*(gi) „apie, aplink“ (PEŽ IV 169).

§ 274. Visi prielinksniai valdo acc. ir (rečiau) dat. linksnius, o postpozicinis *paggan* „dėlei“ – gen. linksnį. Apie pr. prielinksnius ir priešdėlius dar žr. Kaukienė PK 102 tt.

§ 275. Pagaliau minėtinos ir **dalelytės** (prtc.) *ni* / *ny* „ne, né“ (vartojama ir kaip praef., žr. PEŽ III 181), *iau* „jau“ (PEŽ II 12),

anga „ar“ (PEŽ II 77), *ter* „tik“ (PEŽ IV 191), be to, **jungtukai** (cnj.) *bhe* „ir“ (PEŽ I 138 t. s.v. I *bhe*), *adder* „arba“ (PEŽ I 48), *neggi* „nei“ (PEŽ III 173), *kai* „kad“ (labai dažnas, PEŽ II 68 t. s.v. *kai* II), *beggi* „nes“ (PEŽ I 137), *ikai* „nors“ (PEŽ II 19).

Vytautas Mažiulis
PRŪSŲ KALBOS ISTORINĖ GRAMATIKA

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Universiteto g. 1, 01122 Vilnius
El. paštas *info@leidykla.vu.lt*
Spausdino Vilniaus universiteto leidyklos spaustuvė